

KASVATUS

**KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA**

Nr. 6

11. AASTAKÄIK. — AUGUST 1929.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

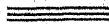
„KASVATUS“

ilmub 1929. aastal endisel kujul:

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1929. aastal panna pearõhku pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi ka suuremal määral käsitleda õpetaja ku tse huvilisi, eriti õiguslikke küsimusi.

„KASVATUS“e“ kaasandena kirjastab toimetus dir. M. Välbe sulest meetodilise käsiraamatu pealkirja all „Märkmeid ajalooõpetamise alalt algkoolis, mille „Kasvatuse aastatellijad saavad ilma eri e lisatasuta.

„KASVATUS“e“ kaastöolisteks on meie kui ka mitmed välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilmumise tihedus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 snt.
üksiknumber 75 snt.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluis.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. — Kõnetraat 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

August 1929.

11. aastakäik.

SISU: 1919.—1929. — *E. Martinson*. Tütarlaste kasvatus ja ühiskeskool — *mag. E. Ritso*. 6-aastane keskkool — *E. Oissar*. Saksamaa õpetajaskonna üldkongress — *J. Port*. Austria kooliaedadest ja nende uuenduskavatsustest — *J. Port*. Looduskaitsest ja kaitstavatest taimedest — *dr. G. Völberg*. Ungari koolid ja nende korraldus — *mag. Karl Mölder*. Kirjanduse arvustusi — *J. Grüntal*. Kirjanduse ülevaateid — *B. Linde*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Karskus. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Uusi raamatuid.

1919.—1929.

E. Martinson.

Käesoleva aasta augustis on möödunud 10 aastat „Kasvatuse“ ilmumisest. Harvad ajakirjad meil on suutnud püsida 10 aastat. Ka „Kasvatuse“ elu pole olnud kerge, eriti algupäevil. Suuremat raskust on sünnitanud aineiline külg. Viimaseil aastail on asi paranenud: lugejate arv on kasvanud ja ka riiklikku toetust on antud suuremal määral, mis on võimaldanud ajakirja mahu suurendamise. Ka sisuline külg on sünnitanud raskusi, kuid ka sel alal on asi paranenud viimaseil aastail, kuna ikka arvurikkamaks on kasvanud „Kasvatuse“ kaastööliste pere.

Kuiigi oleme üle saanud algusaastate

raskustest, ei või siiski öelda, et oleme saavutanud ideaalse seisukorra. Meie ainuke pedagoogiline ajakiri peaks olema mahult märksa suurem ja sisult mitmekesisem ning sügavam. Ja tema koht peaks olema iga õpetaja, iga haridustegelase, iga kooli, iga haridusasutise lugemislaual.

Loodan, et järgneval aastakümnel meie kaastööliste pere vana visadusega jätkab oma tööd, et see pere täieneb uute, värskete jõududega, ja et „Kasvatus“ sisult tõuseb soovitavale kõrgusele ja võidab endale laialdase lugejaskonna. Selleks käed adra külge!

Tütarlaste kasvatus ja ühiskeskool.

Mag. E. Ritso.

Tütarlapse keskkooli ajast — umbes 14.—19. eluaastani — on esimene osa energilise kehalise arenemise perioodiks. Sellega kaasaskäivate uute instinktide tärkamine mõjub purustavalt hingeelule, mis seni oli lapselikult lihtne ja arenes pidevalt. Tekib hingeline

kriis. Uuesti tärkanud instinkte ei oska tütarlaps alguses õieti hinnata. See sunnib teda oma hingeelu kasvatajate eest varjama, teeb teda segaseks, ebakindlaks tema suhetes välisilma ja enesesse. Kuna varemalt tema töökspidamised ja vaated olid mõjustatud täis-

ealistest, siis ka selle asemele tekib midagi kaootilist. Need asjaolud teevad raskeks hingeelu uurimise puberteedi ajajärgul. Väheste elukogemuste tõttu ei tea tütarlaps, et tema elamus on ainult harilikuks nähtuseks selles eas. Kõik tähelepanu on koondatud oma isikule, arvab et teised pole tundnud midagi sarnast. Sellest oma hingeliste elamuste ülitähtsaks pidamine, oma isiku ülehindamine. Kuid enamasti ta ei tea, mida enesest õieti pidada. Pole ka kindlamaid tulevikuplaane. Suurt mõju tema tegutsemisele avaldavad tunded. Ta on impulsiivne, puudub kaalutus. Suhetes teistega ta sagedasti soovib, et teda koheldaks teatava respektiga, nagu täiskasvanut, kuigi ta omas ülespidamises ja huvides on veel palju lapselikku. Muidugi need omadused tulevad ette suuremal või vähemal määral, mitmekesiseis teiseis. Kasvatajalt nõuavad need aastad palju arusaavat kannatlikkust. On ka tarvis kasvandiku tähelepanu temalt eneselt mujale juhtida. Kriisi ajajärk lõpeb umbes 16. eluaastaga, mille järel hakkavad kujunema puhtnaiselised hingeomadused. Naiselikkuse põhialuseks nimetab *M. Tilling* ja teised emalikkust.

Kriisiaja kättejäudmisega algab viimane ajajärk tütarlapse kasvatuses. Kuna seni arendati ehk peamiselt tema suhtumist oma ümbrusse, näit. korrallikkust, tähtsamaid viisakuse seadusi, siis on paras aeg jõudnud lõplikult välja arendada tema suhtumist iseenesesse. Üheks tähtsamaks nõudeks tütarlapse kasvatamisel on harjutada teda enesevalitsuses ja teatavas tagasihoidlikkuses. Tütarlapsel on üldse enam kalduvust saada oma tunnete mängukanniks kui poeglapsel. Tuleb näidata teid, kuidas selle vastu võidelda, tuleb selgeks teha, et pole viisakas puistata oma hingeelu avalikkuse ette. See on tähtis, kui silmas pidada, et praegusel ajal naine töötab kutsetöös ja ka muidu viibib rohkesti väljaspool kodu. Kutsetöö mõttes tuleks arendada ka kohusetruudust. Kuna naisel praegusel ajal tuleb sagedasti tegutseda kutsetöö kõrval koduses majapidamises, siis tegevusala laialduse tõttu — harju-

tada tegutsema kokku hoides aega ja tööjõudu. Laialdane tööväli jääb kodusele kasvatusel koduste kohustuste ja kutsetöö ühendamise mõttes. Kool võib olla kas majapidamise õpetajaks või ettevalmistajaks ülikoolile, mõnele kutsele. Õpetada naiselisi erialu, näiteks, koos ülikoolile ettevalmistamisega — see pole vististi rahuldavalt läbiviidav.

Valmistudes ülikooli astumiseks või mõnele kutsele, mis ka poeglaste jaoks mõeldav, tuleb tütarlastel õppida samu aineid ja samas ulatuses. Eriti majanduslikud olud loovad siin vajaduse koondada poeg- ja tütarlapse ühiskoolidesse. Kuid siiski kaheldi ja kaheldakse veel selle sammu otstarbekohasuses.

Mõlema soo arenemiskäigus on palju ühiseid jooni. Ka poeglastel on oma kriisi-ajajärk, mis jõuab küll natuke hiljem kätte kui tütarlastel. Ka siin tekib hingeline kaos, „mina“ kultus. Püüe kõike arvustada, kuigi õiglaseks arvustuseks tarvilikud vaimsed alused arenevad välja natuke hiljem. Vahekorral õpetajatega, osalt ka seltsimeestega on halvem kui muidu. Puberteedi ajale järgnevais aastais on mõlema soo hingeelu kainem, asjalikum, ilma liigse fantaasiata. Õppimise edukus, mis puberteedi ajajärgul on halvem kui muidu kunagi, näitab pidevat tõusu. Seisukohavõtmine iseenesse, vaimsete ja reaalsete väärtuste suhtes on teadlik. On huvi teaduse ja kunsti vastu. Paljudel on väljakujunenud plaanid tulevase tegevusala suhtes. Kuna tütarlastel pole abielu ja kutsetöö või edasiõppimine nii ilma pikema jututa ühendatavad kui meessool, siis tekitab see tütarlaste hinges lõhesid.

Kuid vaatamata sellele kokkukõlale üldistes joontes on siiski üksikasjades tunduvalt lahkuminekuid. *Dr. H. v. Pestalozza* püüab näidata („Der Streit um die Koedukation“), et naise vaimuanded on omapärasemad, tema tundedispositsioon ja kehaline vastupidavus on teissugused kui mehel, ja et tütarlaps puberteedi ajajärgul tarvitab enam kehalist ja hingelist hoolitsemist kui poeglaps. Leidub ka autoreid, kes nõuavad, et vähemalt puberteedi ajajärgul õpetagu poeg- ja tütarlapse eraldi.

Ühiskasvatuse küsimuses mängivad teatavat osa ka vaidlused selle vahe üle, mis nähtavasti on olemas mehe ja naise vaimse struktuuri vahel. Ikka veel ei taha kaduda päevakorralt see küsimus: kas suudab naine teaduslikul alal sama palju korda saata kui mees, või mitte. Võiks peaaegu öelda: isegi siis, kui naisel oleksid samad anded ja ta oleks saanud sama ettevalmistuse, kui mõni kuulus meesõpetlane, ei saa veel sugugi oodata, et ta teaduslikul alal sama palju korda saadab. Vaimsete väärtuste loomiseks oli naine ja on ka tulevikus üldse halvemates tingimustes kui mees. Rõhuv enam naisi abiellub. Perekonnamedana leidub nende jaoks küllalt tööd, mille tegemine on neile tähtsam teaduslikust tööst. Küll on leidunud naisi, kes suutsid oma otsekoheste ülesannete kõrval ka teaduslikku tööd teha või saada silmapaistvaiks kirjanduse või kunsti alal, kuid sedagi vahest ainult soodsate kõrvaltingimuste tõttu. Neid tingimusi kirjeldab *Dr. Else Wentzsch* teoses: „Mutterschaft und geistige Arbeit“.

Mitte ainult näivas lahkuminekus ulatuse poolest pole seisnud küsimus. On leidunud ja leidub veel praegugi neid, kes usuvad, nagu töötaks naise mõtlemiseaparaat teissuguste seaduste järgi kui mehe oma. Seal olevat, näiteks, mingi naiselik „instinktiivne mõtlemine“, „arusaamine ilma mõistmata“ („begreifen ohne zu verstehen“). Kuid tarvitseb ainult meelde tuletada, et meesõpetlane oma teaduslike hüpoteeside juurde ka nagu „instinktiivselt“ jõuab. Hüpooteesi ülesseadele järgneb mõnikord aastate-pikkune töö, et loogiliste mõttekäikude abil veenduda tema maksvuses. Vahe on siin vast ainult „instinktiivse mõtlemise“ sisus: naine ripub „elu pisiasjade“ küljes samuti ihu-hingega, nagu õpetlane oma uurin-gute. Tõepoolest — need pisiasjad ongi temale samuti kogu tulevikku määravad, nagu õpetlasele tema teaduslik töö.

Vaimuvõimete arenemise suhtes kummagi soo juures kinnitatakse, et tütarlaps areneb kiiremas tempos. 12—13-a. tütarlaps on vaimsel küpsem kui sama vana poeglaps. Kuid 20. eluaasta lähedale jõudes, paistab, nagu kipuksid

tütarlapsed oma vaimses arengus mõnes suhtes poeglastest maha jääma, kuigi ka nende areng jätkub. Tähelepanuväärt on ka, et paljudel naisautoreil nende esimese raamatu ilmumine langeb 30.—40. eluaasta vahele, meesautoreil aga — kahekümnendate aastate keskele. Paistab nagu oleks neil naistel kuni 30. eluaastani hingelise kriisi aastad, kus siis lõppeks mõnikord võidule pääsevad intellektuaalsed huvid. Võib olla peitub selle punkti läheduses seletus tütarlaste vähese edasiarenemise kohta keskkooli lõppklassides. Kehalise arengu lõpule lähenedes enne 20. eluaastat ärkavad naiselikud instinktid. Tütarlapsele tundub — kord enam, kord vähem alateadlikult — nagu poleks tõsisem mõttetöö mitte tema pärisala. Seda tunnet kindlustavad ka seltskonnas valitsevad arvamused naise elusihide kohta. Alles hilisemas elueas, kui nooruse tormid juba enam-vähem vaikinud, kui ehk nii mõnigi kord on nähtud, et „kõik pole kuld, mis hülgab“, pöörduvad huvid jälle enam „mehelikkudele“ aladele. Kõik need asjaolud teevad raskeks võrrelda mehe ja naise vaimuvõimeid. Mehe intellekt on asetatud koguni teissuguseisse töötingimustesse kui naise oma. Vaimne energia on ühe soo juures osalt teissugustele aladele juhitud, kui teise.

On üldse vahe mees- ja naistüübi vahel. Palju näivaid lahkuminekuid mehe ja naise hingeelus olevad end sellega seletada, et naise närvisüsteem — kuigi töötab samade seaduste järgi kui mehe oma — on üldse tundlikum, paindlikum. Naise hingeelu on elavam, liikuvam; mehe oma — aeglasem, sügavam. Närvisüsteemi tundlikkuse tõttu on meelte läbi saadud muljed elavamad, kujutluste reproduktsioon kiirem. Aladel, kus meelte tegevust tarvis, jõuavad tütarlapsed sagedasti poeglastest ette. Tähelepanuvõime on mõlemal sool umbes ühesuguselt arenenud. Tütarlaste huvi on kergem äratada, kuid raskem köita, kuna poeglastel kord tärnanud huvi on püsivam. Huvi piirkond on laialdasem, huvi enam humanitaarainetele sihitud; poeglastel — piirkond kitsam, huvi sügavam ja reaalaainetele kalduv. Fantaasia avaldab elavat te-

gevust ja vaimustus ideaalide vastu on mõlema soo juures kõige suurem 10.—13. eluaastani.

Vaimuelu suurem liikuvus avaldub ka tütarlapse mõtlemises. Taipamisvõime töötab kiiresti, kuid tahe tungida sügavustesse, analüüsida, tuleb harvemini ette kui meessoos juures. Tütarlaps võtab asju enam nii, kui nad näivad pealiskaudsel vaatlemisel — kuigi säärane mulje või otsus võib olla ekslik. Siit ka püüe õppimisel töötada rohkem mäluga, meeles pidada valmis tulemusi, selle asemel, et katsuda neid ise leida. Edasi — huvi ainetes vastu, mille õppimisel mälu tähtis — näit., keeleteaduslikud ained — isegi siis, kui võidaks õppida ka muil aladel edukalt. Õppimise edukust ei kindlusta mitte ainult anded, vaid ka — sagedamini kui meessoos juures — hoolsus.

Tähtis koht tütarlapse hingeelus on tunnetel. Oletatakse ka, et ta oma ülespidamist, oma suhtumist ühesse või teisse asjasse laseb tunnetest rohkem mõjustada kui poeglaps. Tunnetest on tütarlapse juures eriti silmapaistvad: sümpaatia, antipaatiat, kaastunne, sündustunne, esteetilised ja usulised tunded. Tunded võivad ruttu vahelduda: sümpaatia antipaatiaks, meeoleu optimistlikust pessimistlikuks jne.

Hingeelu paindlikkus lubab tütarlast uute oludega kiiremini, põhjalikumalt kohaneda kui poeglast. Lubab teda end mõelda teise isiku seisukorda, saada aru tema mõtetest ja tunnetest. Hingeline paindlikkus, eriti koos mõne tundega, soodustab teise isiku mõju alla langemist, iseloomu kindlustust. Tähtsaks teguriks tütarlapse töös, edasipüüdmisses on nii mõnigi kord teise isiku mõju. Kuna poeglaps sagedamini töötab „millegi“ pärast, siis tütarlaps sagedamini „kellegi“ pärast, kelle vastu on sümpaatiat. Mõjuavalduse võimalust oma isiku kaudu tuleb tütarlaste õpetajal kasutada koolitöös. E. Croner („Die Psyche der weiblichen Jugend“, lhk. 49) seab üles „kümme käsku“ tütarlaste õpetajale. Rõhutab, et huvi aine vastu olenevat suurel määral lugupidamisest õpetaja isikust — kuigi ka jäävad maksma teatud võtmed huvi äratamiseks. Lugupidamise äratamiseks tu-

levat muuseas rõhku panna mitmesugustele välistele asjadele, mis poeglaste juures vähem kaaluvad, nagu: korralik riietus, lihvitud keeleline väljendusviis, taktiline ülespidamine. Kasvatavad mõju tulevat avaldada oma autoriteedi abil, poeglaste juures tulevat aga ka seltsimehelikku suhtumist silmas pidada. E. Croneri „käskude“ suhtes oleks tähendada, et säärases välimuse rõhutamises palju oleneb kodusest kasvatuses, ja et naisõpetajat tütarlapsed arvustavad karmimalt kui meesõpetajat. I. Liebster („Frauentypen und Frauenbildung“) püüab anda juhtnööre õppetöö korraldamiseks enam passiivse hingelaadiga tütarlastele, kellele tööhoog peab tulema õpetaja poolt. Minneid uusi didaktilisi põhimõtteid siin üles ei seata, silmapaistev on, et isetegevust liiga vähe rõhutatakse. Just passiivsete, või nagu I. Liebster nimetab, primitiivsete suhtes oleks olnud tähtis näidata, kuidas saavutada isetegevust.

Tunduvate lahkuminekute tõttu poeg- ja tütarlaste hingeelus võiks arvata, et ühiskasvatus pole soovitatav. Siiski tütarlapse või poeglaste puhttüüp tuleb tegelikult vististi harva ette. Tavaline nähtus on segatüüp. Ei ole ka vististi puberteedi aja vaimsed ja kehalised häired suure hulga tütarlaste juures nii tugevad, et ei suudetaks õppimises poeglastega sammu pidada, või et ülpingutuse tõttu tervis jäädavalt kahju saaks. Kui ka ühiskasvatuse suutnud saavutada eriti hiilgavaid tagajärgi õppe- ja kasvatustöös, siiski pole meil ega ka välismail kuulda olnud, et neis töötataks halvemini poeg- või tütarlaste gümnaasiumidest.

On huvitav jälgida ühiskasvatuse suhtes tehtud uurimusi. Säärasteks oleks, näit., Dr. O. Tumblerz'i juhatusel Grazi ühisrealgümnaasiumis korraldatud katsed. Tulemused on esitatud teoses: „Die seelischen Unterschiede zwischen den Geschlechtern in der Reifezeit“ ja on lühidalt kokkuvõetult järgmised:

1. Edasijõudmine ainetes. Grammatikast saavad niihästi poeg- kui tütarlapsed oma arvates paremini aru kui matemaatikast. Õpetajate otsuste põhjal jõuavad siiski, näit., poeglapsed

ladina keeles natuke halvemini edasi kui matemaatikas. Tütarlaste suhtes pole täpsamaid andmeid esitatud. Kuid näib, et ka siin polnud ladina keeles tunduvalt paremaid edusamme kui matemaatikas. Tähendab, kui ehk on tütarlastel rohkem eeldusi keelte õppimiseks, poeglastel — matemaatika — keskkooli ajal paistab vahe väike olevat.

2. Loodusteaduslikus vaatlemises (üks keemia, üks füüsika katse) ja sellega seotud kausaalses mõtlemises on tütarlapsed poeglastest taga. Põhjusiks arvatakse poeglaste suuremat huvi loodusteaduste vastu, kuna tütarlaste huvi on pööratud rohkem inimestele, mis sihis on arenenud ka vaatlemis- ja mõtlemisvõime. Siiski — keemia katse puhul olid mõlema soo saavutised enam ühesugused.

3. Loogilise mõtlemise võime areneb tütarlastel 13.—15. eluaastail tugevasti ja on tunduvalt suurem kui samavanustel poeglastel. 15.—18. eluaastani areneb see võime poeglastel kiiresti ja on lõppeks keskmiselt suurem kui tütarlastel. Katsel tarvitati kuut väikest ülesannet loogikast, millest kolm olid süllõgismid, üks — hüpoteetiline ülesanne ja kaks — sofismid. Oli ka kontrollkatse: kuus ülesannet — valitud vastavalt esialgse katse ülesandele.

4. Intelligenti katse. Tarvitati üht ülesannet jaotatud tähelepanu määramiseks, üht ajasõnatäiendus-ülesannet kombinatsioonivõime prooviks ja üht absurдитеedi ülesannet kritiseerimisvõime prooviks. Sel katsel osutusid mõlema soo võimed ühesugusteks.

5. Õppimise edukuse poolest (poolaasta-otsuste põhjal) olid Grazi gümnaasiumis 1925/26. õppeaasta II poolaastal tütarlapsed kõigis klassides poeglastest tunduvalt ees.

Kõike seda silmas pidades jõuab O. Tumlriz järgmisele otsusele. Tütarlapsed jäävad poeglastest keskmiselt taha mõtlemisvõimes — isegi kõrgemas koolis nõuab edukas õppimine peale selle veel püsivat tööd, mäluvõimet, hoolt jne. Selles mõttes on kooli nõuded enam kooskõlas naiseliku kui meheliku hingelaadiga. Hingeteaduslikult seisukohalt pole tõsiseid ja olulisi takistusi

poeg- ja tütarlapsi koos kasvatada ja õpetada. (lhk. 179—181).

O. Tumlriz'i katsete suhtes oleks tähendada, et tütarlaste liiga vähese arvu tõttu Grazi realgümnaasiumis oli võimalik katseiks kasutada ainult umbes 80 isikut, kuna poeg- ja tütarlapsi tuli võtta ühepalju. On aga katsealuseid vahe, siis liiga teravalt võivad mõjuda üksikute isikute võimed. Katsete kirjeldusest selgub ka mõnesuguseid üksikasju, millele katsete korraldajad kahjuks pole pööranud tähelepanu. Mainime neist ainult paari juhtu. Füüsika katse ajal sihilikult korraldatud segava vahejuhtumise puhul selgus — vastu üldiselt maksvale arvamusele — et poeglapsed ilmutasid suuremat isikutele sihitud huvi kui tütarlapsed. Ilma asja lähemalt uurimata peavad katse korraldajad tarvilikuks otse rõhutada: isikuline huvi on tütarlastel suurem. Ka muidu on mõnel korral märgata püüet opereerida juba ette — valmis otsustega — vist selle tõttu, et O. Tumlriz'i abilisteks katsete korraldamisel ja kirjeldamisel olid õieti noored ja vilumata jõud. Oletatakse, et nooremates klassides tütarlapsed vaimse küpsuse poolest on poeglastest ehk eeski. Keemia katsel jäid just nooremate klasside naisõpilased vaatlemises poeglastest õige tunduvalt taha, vanemates klassides aga jõudsid poeglastele palju lähemale. Füüsika katsel — kõik see otse ümberpöörduvalt. Niisuguseid tulemusi oleks pidanud kontrollida katsuma.

Kuidas vaatavad noored ise ühiskasvatusele? O. Tumlriz'i poolt korraldatud järelepärimisel selgus, et suurem osa Grazi realgümnaasiumi õpilastest pooldas koedukatsiooni, eriti nooremates klassides. Vanemates klassides, kritiseerimisvõime tärgates, hakatakse leidma ka halbusi. Heade külgedena rõhutavad tütarlapsed: mõlemad sood õpivad üksteist paremini tundma ja hindama, omavahel sundimatult läbi käima. Halbadena: 1) tütarlapsed kaotavad oma tagasihoidlikkuse, 2) naiselik omapära jääb hooletusse, 3) iga tütarlaps ei kõlba ühiskõrgkooli. Poeglapsed — eriti lõppklassides — toonitavad osalt samu asjaolusid kui tütarlapsed. Ühiskasvatuse heaküljena tunnustavad veel:

koos õppimine ergutab poeglapsi paremini õppima ja end viisakamalt üles pidama; halvana: mees- ja naistüübid on liiga lahkuminevad, naisõpilaste olemasolu rikub klassi ühistunnet. Näeme siin vaateid, missuguseid ka täisealiste poolt sagedasti avaldatakse ühiskasvatuse kohta. Rõõmustavaks nähtuseks on, et just noored rõhutavad seda „kuldset keskteed“: ühiskasvatuse seisab oma ülesannete kõrgusel,

kuid ta pole kõikidele kohane — asjaolu, mida vaimustatud ühiskasvatuse pooldajad või tema vastased sagedasti unustavad.

Meil Eestis pole tänini noorsoo-hingeteaduslike uurimustest palju kuulda olnud. Tahaks loota, et tulevikus asi paraneb. Kui ka huvi rahuldamiseks sellel alal leidub välismaalist kirjandust — rahvuslik omapära avaldub vististi ka selles hingeteaduse harus.

6-aastane keskkool.

E. Oissar.

Ülikooli viiv üldhariduslik keskkool peab olema 6-aastase kestvusega.

Gümnaasiumi-õpetajate I kongressi resolutsioon.

Rõõmustaval viisil on meie keskkooli küsimus saanud viimasel ajal suure huvi ja tähelepanu osaliseks: Eesti keskkoolide juhatajate I kongress Tallinnas, 3. ja 4. juulil 1928. a., gümnaasiumide õpetajate kongress Tallinnas, 3.—5. aprillini 1929. a. on harutanud keskkooli puutuvaid küsimusi mitmest küljest ja üsna põhjalikult. Tartu pedagoogika professor Põld on pikemais kirjutisis „Postimehes“ käesoleval aastal avaldanud mõtteid meie keskkooli puuduste ja keskkooli uuendamise kohta, Tartu ülikooli valitsus on esitanud oma arvamuse. On mitmesuguseid põhjusi, miks küsimus nüüd üsna teravalt päevakorda kerkis. Eesti keskkooli korraldamise alal on töötatud 10 aastat, on aeg tagasi vaadata tehtud tööle, teha kokkuvõtteid, arvustada saavutisi ja tuua päevavalgele puudusi. On korduvalt kõneldud haritlaste üleproduktioonist ja „vaimse proletariaadi“ kasvust, on kurdunud, et just keskkooli lõpetajad, kes ei lähe ülikooli, vaid astuvad ellu, on kurvas seisukorras: neil puudub kutseharidus ja sellepärast ei saavat neid tööle rakendada, nende teadmused olevat nõrgad. Ülikooli valitsus konstateerib, et osa on nõrgalt ettevalmistatud, mis avaldub madalag

üldise arengu tasapinnas, teadmuste ja oskuste puuduses, eesti ja võõrkeele tundmine on nõrk. Prof. Põld kirjutab „Postimehes“ 27. märtsil 1929. a.: „Siin viiakse liha suretamise, mille vastu praegu ilmavaateliselt ollakse, otse suu-restiililiselt läbi, nagu pilkeks oma elurõõmu kuulutusele. Siin produtseeritakse inimesi, kes põlgavad raamatuid, vihkavad järjekindlat mõtlemist, põgenevad pingutuste eest, mida neilt nõutakse tasuks diplomi ja õiguste eest, mis paljudel pealegi saamata jäävad“. Väljendatud arvamuste põhjal võib öelda, et keskkooli on arvustatud üsna kibedasti, tuues ette nõrkusi ja esitades parandusmeetodeid, kuid kahjuks jäetakse sageli tähele panemata, millest need nõrkused tingitud. Tuuakse ette, et süüdi on siin õpilaste valiku puudus, õppemeetodid pole küllalt head, õppekavad, ainete ülekoormatus, tüüpidi rohkus, kus valmistatakse ette praktilisele elukutsesele kui ka kõrgemale haridusele.

Meie keskkool on noor ja tal puudub ajalooline alus ja traditsioon, puudub mineviku kogemus, nii et oma koolikorraldusel peame ammutama teiste rahvaste kogemustest. Suurimaid nõrkusi meie keskkoolil on kahtlemata kindlate õppekavade puudus — 10-neaasta kestel pole veel välja töötatud ajanõuete kõrgusel seisvaid kavu. Praegu maksavad õppekavad on prospektid ja tooresmaterjali kogud, kus klassikursused määratud liiga üldiselt, puuduvad seletus-

kirjad ja juhtnöörid kavade läbivõtmiseks, vaid see on jäetud iga üksiku õpetaja hooleks. Viimane asjaolu võib ju olla iseenesest üsna hea, aga kui individualism liialt lokkama hakkab, siis saame sealt kergesti vesivõsusid ja vesipäid, aga mitte vilja. Iga õpetaja töötab omas puuris, nagu hiina mandariin eksameil, teisi õpetajaid ta näeb ainult vahetunnil, tal pole aimugi, et ainetel on ka omavahel kokkupuuteid. Koolile annab tervikliku ilme koolimaja. Ja mis meie keskkooli õppekavas sellise korralduse juures puudub, on *kontsentratsioon*. Õppeained valguvad laiail, nende vahel puudub vaimne side, mis nad ühendab harmooniliseks tervikuks. Kui me tahame õpilastes kasvatada iseloomu, siis ei saa seda teha laiailivalguva õppeainete kogumiga, kus pole keskpunkti ja pidet. Õppeained tulevad üles ehitada tervikuks, kus igal oma kindel koht ja kus keskpunkt, mille ümber ained koondatud. Algkooli õppekavas on seda silmas peetud, palju enam peaks seda tegema koostamisel olevate keskkooli kavade juures. Siin on tegemist suurte raskustega, sest on raske kõnelda ühtlusest ja kontsentratsioonist praegustes teadustes, kus iga teadus püüab spetsialiseeruda ja iseseisvaks saada. Probleem ei lahendu põrmugi mitte vastusega küsimusele: kas real- või humanitaar-haridus, vaid ta juured lähevad hoopis sügavamale. Koolipoliitikal kindla suuna ja ilme andmiseks on see aga möödapääsmata tarvilik, ja keskkooli edu oleneb selle sõlme õnnelikust lahendusest.

Esiletoodud puuduste kõrvaldamiseks on tehtud mitmesuguseid ettepanekuid: teostada õpilaste valik, revideerida õppekavu, tõsta õpetajate tasapinda, täiendada õppemeetodeid ja pikendada keskkooli kestvust ühe aasta võrra ses harus, mis viib ülikooli. Kõikide nende teostamine on seotud raskustega: kui keskkooli lähevad andekamad ja paremad, mis siis kutsekool teeb nende nõrkadega, ja miks siis andekamad peavad minema keskkooli, egas ülikooli ei lähe kõik andekad, keskkooli-lõpetajaist osa siirdub tegelikku ellu, nii et ikkagi andekamad ei pääse kõrgema hariduse ligi. Kõige rohkem võimalusi on õppe-

kavade ülesehitamises, õpetajate tasapinna tõstmisel ja õppemeetodite täiendamisel. Probleemaatiliseks jääb ka keskkooli kursuse pikendamine kuueaastaseks neile, kes lähevad ülikooli ja seda järgmisil kaalutlusil:

Ei saa öeda, et meil oleks kasutatud kõik muud võimalused enne, kui asutakse õppeaja pikendamisele, mis peaks olema viimaseid vahendeid. Enne tuleks teha kõik, mis aitaks kaasa koolitöö viljakamaks ja intensiivsemaks tegemiseks, mõeldes siin just õppekavade väljatöötamist, õppemeetodite täiendamist, õppetasapinna tõstmist, kuna õppeaja pikendamine tuleks kõne alla ainult siis, kui need abinõud ei anna tagajärgi. Kui koolitöö on halvasti korraldatud, ei aita ainult õppeaja pikendamine, mis välist laadi, vaid tuleb haarata kinni sisemistest puudustest ja need parandada. Ülikooli viiva üldharidusliku keskkooli kursuse pikendamine 6-aastaseks pörkab kokku kaalukate vastuväidetega, mis takistavad selle teostamist. Kõige pealt majanduslikud kulud, mis selle teostamisega seotud, aga vaevalt tohiks need otsustavad olla, kui see tooks kasu koolile ja lahendaks raskused. Takistusi tuleb teisalt.

Tõsi, on maid, kus kooliaeg (algkool + keskkool) on pikem: Inglismaal 13 a. (uus projekt — 12 a.), Šveitsis ja Itaalias 13 a., Rootsis 12—13 a., Tšehhoslovakkias 12 a. Nendega võrreldes on meil kooliaeg lühem, aga see ei põhjusta pikendamist (Venemaal on see 9 aastat). Meie algkoolikohustus hakkab maksma 7-aastaste laste kohta ja meie oludes on võimatu seda üldiselt varemalt alata, üksikuid võimalusi oleks vahel linnades. Sunduslik algkool kestab 6 aastat, keskkool — 5, ülikool keskmiselt 5—6 aastat, kokku 16—17 aastat. Täheandab, laps kes 7-aastasena astus algkooli ja kõik aeg läinud edasi normaalselt, lõpetab oma koolihariduse 23—24-aastasena. Tegelik elu näitab, et need arvud kasvavad veel kuni 2 aasta võrra, järelikult 25—26-aastasena lõpetavad nad koolihariduse. Peale ülikooli lõpetamist läheb 2—3 aastat praktikaks, nii et inimene saab alles 27—28-aastasena iseseisvaks. See va-

nus on niikuinii kõrge; keskkooli kurasust pikendades ühe aasta võrra, lükatakse noorte inimeste iseseisvaks saamine veel ühe aasta võrra edasi. Kui nüüd juba on põhjust kaevata, et inimene saab iseseisvaks liiga hilja, siis ei tohiks kuidagi enam pikendada õppeaega.

Ei saa öelda, et meie koolitöö hügieenilised tingimused oleksid soodsad noore inimese organismi arenguks: laps istub paigal kinnises ruumis, kuna loomulikult ta vajab liikumist, päikest ja värsket õhku. Kui istumisel ei peeta kehaseisu teravalt silmas, lähed keha areng ebanormaalselt: ilmub selgrookõverdus, rinnakoobas surutakse kokku ja ei saa vabalt areneda, teine õlg on sageli madalam. Statistika näitab suurt selgrookõverduse kasvu kooliajal ja seda mitte ainult meil, vaid ka välismail. Dr. B. Jürgens'i — Tartu arvutused näitavad, et algkooli astudes on poistel selgrookõverdust 8,4 prots, 2. kl. üle minnes 20,9 prots. ja algkooli lõpetamisel 24 prots. Tuleb arvata, et keskkoolis see pahe veel enam süveneb ja keskkooli-lõpetajate tervislik seisukord pole hiilgav. Kooliaja pikendamisega need pahed kasvaksid veel enam; neist, kes kuni 30-da aastani istunud koolipingil, ei saa hästi arenenud, jõuküllaseid ja terveid inimesi, vaid invaliide. Lisa aasta ei kasvata haritlaste elujõudu, vaid pigemini kahandab seda, haridu-

se ja koolitamise asemele saame „Verschulung'i“.

Tuleb ka silmas pidada, et keskkooli lõpetanuist astub ülikooli ainult osa ja peab olema ettevaatlik, kui nende järgi hinnata keskkooli tasapinda üldse. Ei saa öelda, et ülikooli lähedvad kõige andekamad, vaid siin on sageli mõõduandvad teissugused asjaolud, näit. majanduslik jõukus. Ja kuigi meie keskkooli tasapind peaks olema madal, — see fakt tahab veel lähemat kindlaksmääramist — siis pole veel sugugi mitte uuritud neid põhjusi, mis seda tingivad, vaid seda tuleks teha ja sellepärast on varajane kooliaega pikendada. Võib olla on siin süüdi teised asjaolud ja põhjused, mida ei kõrvalda kooliaja pikendamine.

Neid asjaolusid arvestades ei tohi alguses asuda õppeaja pikendamisele neile, kes siirduvad ülikooli ja kelle üldine õppeaeg on niikuinii pikk. Tuleb selgitada, kas on kesktasapind liiga madal ja mis selle põhjused. Tuleb enne kasutada kõik võimalused ja kui need ei anna tagajärgi, tuleb viimasena pikendada kooliaega. Ja neid võimalusi on; siia kuulub õppekavade korraldamine, õppetasapinna tõstmine, õppemeetodite täiendamine, õpilaste isetegevuse soodustamine. Kui need võimalused kasutatakse, muutub koolitöö viljakamaks, et vahest polegi enam vaja pikendada õppeaega.

Saksamaa õpetajaskonna üldkongress

Dresdenis 21.—24. maini 1929.

J. Port.

See oli juubelikongress. Saksamaa Õpetajate Ühing (Deutscher Lehrerverein) pühitses sellel kongressil oma 80-a. sünnipäeva. Ligi 8000 õpetajat võttis kongressist osa. Seepärast oli kongressi kohaks valitud linna suurim hoone — Sarrasani tsirkus. Kuid ka siia mahtus see rahvahulk vaevalt.

Üldkoosolekuid peeti ainult kahel hommikupoolel, s. o. 22. ja 23. mail. Päevakorras oli siin vaid kaks küsi-

must: 22. mail „Wirtschaft und Schule“ (majandus ja kool); 23. mail „Die Schule im Dienste der Volksversöhnung und der Völkerversöhnung“ (kool rahva ja rahvaste lepituse teenistuses.) Esimesest päevast kulutati veidi üle tunni õpetajaskonna juubelipäeva mälestamisele. Siin toodi tervitusi ministriumidelt, riigiasutisilt, linnade ja osariikide valitsusilt ning väga mitmesugustelt kutseorganisatsioonidelt; pea-

le selle aga veel Rahvasteliidu komisjonilt ja välismailt: Inglise, Prantsuse, Hollandi, Tšehhoslovakkia, Austria jne. õpetajaskondade esindajailt.

Esimese teema üle refereerib koolinõunik *Tittel*. Tähtsamad mõtted tema kõnes olid: Praegu juhivad majanduslikud küsimused Saksamaal kõiki eluavaldu, ka kooli. Kuid kool ei tohi olla kunagi rakendatud majanduspoliitika ja kasuküsimuste teenistusse. Lapsi ei tule kasvatada sellises mõtlemissuunas. Kool on sunnitud praegu seisukohti võtma kapitali ja töö, produktiooni ja isiklikkuse seisukohtade vahel, jagama oma poolehoidu ettevõtja ja töötaja vahel. Kõik see killustab koolitöö ühtlust. Ainult riigipoliitilised ja ilmamajanduslikud küsimused võiksid leida koolis käsitlemist. Iga katse avalikult või salaja kooli võimupoliitikasse tõmmata tuleb kõige jõuga tagasi tõrjuda. Tööstus ärgu surugu kooli; ta aidaku kaasa vaid kultuuri tõstmisele. Sellele ettekandele järgnevad läbirääkimised on väga elavad. Asemikkude (delegeeritud saadikute) poolt, kes koondatud põrandale presiidiumi ligemale, võetakse selle ettekande puhul vastu järgmised resolutsioonid:

1. Riik, kui seaduslik kogu saksa rahva väljendus, peab noorsookasvatuses olema ainujuhtijaks ja majandusjuhtide püüded — katsuda kasvatust oma huvides mõjutada, kategooriliselt tagasi tõrjuma.

2. Kooskõlas riigi põhiseadusega tuleb saksa noorsugu kasvatada kõlbuse, riigikodaniku, isiku ja kutse tubliduse kohaselt, mitte aga ühekülgsest ainult majanduslikkudes huvides või koguni teatud kitsas majanduspoliitilises suunas.

3. Majanduse kohustuseks olgu vajalisi vahendeid soetada vaimse kultuuri arendamiseks, eriti aga otstarbekohase rahvakooli ülesehitamiseks ja õpetajaskonna ettevalmistamiseks vabariiklikus vaimus.

4. Juhtivad põhilained õpetuses seab üles kasvatusteadus, kes aga üldhariduslike ja kasvatuslike nõuete kõrval ei või jätta tähele panemata seda, et noorsugu saaks omas üldhariduslikus käigus ka majanduslike

ülesannete täitmisel tubli ettevalmistuse.

Teise teema üle „Kool rahva ja rahvaste lepituse teenistuses“ kõneles *L. Raepfel* umbes järgmist:

Igas rahvas või rahvagrupidis on olemas teatud seismised pinevused. Need pinevused on tekkinud raassilistel segunemistel, teist keelt kõneleval vähemrahvaste olukorral, tööjaotuse printsiibi intensiivse arenguga, päevapalga, tasuküsimuse, poliitiliste ilmavaadete ja parteide arenemisega. Saksamaal mõjuvad siin kaasa veel looduslikult nii tugevasti erinevad elamistingimused, väikeriiklik iseteadvus, religioonid jne. Germaanlane ei ole seltskonna-inimene selles ulatuses nagu prantslane. Ta avaldub otsekohele ja sõbralikult ainult kitsas sõprade ringis. Neis olukorras on inimeste vahel praegustes riigipiirides väga teravad vastolud ja hõõrumised. Sellele kõigele mõjub teatud viisil erutavalt ja hämmastavalt kaasa hiljuti õnnetult lõppenud sõjaga tekkinud raske majanduslik olukord. Neis pinevates oludes peab töötama kool ja omandama endale eluseadused. Tal on valida, kas laskuda üksikute jõudude ja mõjukondade meelevalla või mõju alla, või jälle tõusta kõrgemale kildkondadest ja saada üldiseks ja ühtlaseks kasvatatusatiseks kõikidele riigikodanikele.

Saksamaa õpetajaskond on üksmeelselt otsustanud käia viimast rada. Ta teab, et kool ei suuda ühe hoobiga kaotada rahva keskel kõiki neid hõõrumisi ja vastolusi, aga ta tahab, et kool oleks siiski järeltulevale põlvele ühendavaks ja sarnastavaks paigaks, kohaks, kus ära näidata nende vastolude põhjused ja kus noored inimesed teadlikult sellesse ilma ja ilmakorda saadetakse, mis neid antud juhul ümbritseb. Saksa kool tahab jõudumööda aidata kaasa vastolude kaotamisele rahva keskel, tahab õpetada noorsugu iseseisvaks ja vastutuslikule mõtlemisele*). Nende põhi-

*) Kool olgu kogu saksa rahva kool, mitte Saksa rahvaste ja klasside kool. Kodumaa printsiip, mis liiga kitsalt ja ühekülgsest käsitatud, tuleb asetada laiemale alusele.

mõtete kohaselt tuleb ette valmistada õpetajaskond, kes oskaks sidemeid luua lastevanematega ja sellega koos paremini edasi viia laste kasvatust.

Peale selle aga tunnistab saksa õpetajaskond veel tarvilikuks noorsugu kasvatada ilmarahu ja rahvaste lepituse suunas. Nagu igal inimesel õigus on elada, nii peab õigus elamiseks olema igal üksikrahval. Kõik rahvad, kui inimkonna liikmed, on tarvilikud oma isepärase kultuuriga üldises maailma-rahvaste kultuurilises arengus. Kedagi rahvast ei pea vägivallaga sunnitama teistele alistuma.

Referendi poolt ettetoodud mõtted leidsid väga elavat poolehoidu ja nad fikseeritakse vastuvõetud resolutsioonis.

Üldkoosolekute kõrval peeti veel asemikkude koosolek ja Saksamaa aiandusõpetajate ühingu koosolek. (Just viimase koosoleku pärast sõitsingi Dresdenisse õpetajate kongressile.)

Aiandusõpetajate Ühing (Bund der deutschen Gartenbaulehrer) on asutatud pärast sõda. Eriliselt võtab tema tegevus hoogu aastast 1926. Dresdenis peetud ülemaalse aiandusnäituse järele, kus peale ärilis-kaunistava aianduse oli esindatud ka kooliaianus, s. t., mitmesugused kooliaiatüübid. Siin käisid rahva silma all iga päev aias tööl ja õppe- ning mängutundides õpilased tunnikava järele pea terve suve jooksul. Siin tutvuski esimest korda laiem publik kooliaiaaga ja nende mitmekesiste ülesannetega, mis kooliaedadel koolitöös. Koosolekul andis kooliaedade arengust viimseil aastail, s. t. pärast 1926. a., kujuka ülevaate ühingu esimees *Dr. Teuscher*. Siis järgnesid referaadid. *Õpet. Schrader* (Hannoveris) kõneles kooliaedade asutamise ja organiseerimistööst Hannoveris. Hannoveris, kus üldse 65 kooli, on praegu 30 kooliaeda, üldpindala 60.000 m²; nii siis keskmine aia suurus 2000 m². Siin tuleb aga veel silmas pidada, et peale üksikute aedade koolide juures on siin mitu suurt üldist raiooni-kooliaeda; nii, näit., Herrenhausens „Burg“i nimelises raiooni-aias käib tööl 26 alg- ja keskkooli + 3 kutsekooli. Kooliaedade toetus keskmiselt 53 penni iga ruutmeetri

kohta. Uute kooliaedade rajamisel tarvitatakse töötähtsusi, kes maa läbi kaevavad ja nii kaugele korda seavad, et õpilased võivad siin edasi töötada. Aedades on peale klassiaedade, mida ühiselt iga klass harib ja korras peab, veel üldised bioloogilised, morfoloogilised ja dendroloogilised vaateaiad. Suurtes aedades on ametis veel mõned naistöölised, kes teevad raskemaid töid (kaevamised) ja aitavad teid ning murusid korras hoida. Kooliaedade korraldusel peetakse peale töö, mida aed õpilastele võimaldab, veel silmas võimlemist ja mängu — üldse kehakultuuri ja liikumise võimalust vabas õhus. Selles sihis asutatakse võimalust mööda kooliaedadesse mängumurud ja veebasseinid lastele tervise kosutamiseks ning varustatakse kooliaedu võimlemisvahenditega. Ka vabaõhuklassid pinkidega, samuti näitelavad, leiavad siin ruumi. Teiselt poolt loodetakse kooliaedade kaudu rahvamajanduse arengule võivat kaasa aidata. Tehakse rohkesti kihutustööd rahva keskel kooliaedade mõiste ja tarviduse selgitamiseks. On üldnõudeks ja hüüdsõnaks: igale koolile oma kooliaed!

Teisena kõneleb õpet. *A. Thomas* (Tauchast — Leipzigi ligidal) teemast: „Kooliaed väikelinnas, alevis ja külas“. Ta peatub peamiselt oma kooliaia arengul ja näitab, missuguste raskustega tuleb õpetajal oma ideede eest võidelda, kuidas omavalitsused kuidagi ei taha tunnustada kooliaedade tähtsust ja anda toetust aedadele; kuidas arusaamine aedade väärtusest alles siis tungib rahvasse, kui aiad on korras ja annavad korralikku ning eeskujulikku saaki. Kuid et seda saada, on vaja aeda korralikult harida, väetada, on tarvilikud tööriistad, taimed, veevärk, riistade hoiukohad jne. Kõike seda ei saa ilma toetuseta. Ja kui rahvas arvab, et aed peab ju sisse tooma, peab end ise ülal pidama ja veel puhaskasu andma, sest kes midu aeda asutaks, siis unustatakse seal juures see, et igasse aeda tuleb ikkagi mahutada alul teatud kapital ja teiseks, et kooliaial on hoopis teised ülesanded kui ärilisel aial. Kooliaed on õppeaed, on osa koolist ja teda tuleb samuti toetada kui iga õppeasutist.

Referent näitab, kuidas nüüd, kus tema aed igapidi eeskujulikult korras, enam talle toetust ei keelata; varemalt aga tuli alevivalitsusega igas asjas „tuld raiuda“.

Kolmandana kõneleb õpet. *Schlechte* (Dresden); ta näitab, missuguses olukorras on kooliaiad Dresdenis praegu ja missuguseid põhimõtteid nende asutamisel ja rajamisel silmas peetakse. Ka siin käiakse hüüdsõna järgi: igale koolile oma kooliaed! Dresdenis on 84 rahva- ja 7 abikooli. 84-jal koolil on praegu juba aiad, kas üksikult igal omaette, või jälle osad ühises raiooni-aias. Üldpindala kõikidel kooliaedadel 68.480 m², sellest 36-el koolil 60.855 m² n.n. töökooli-aiad. Üldse on toetust viimasel aastal kooliaedadele linna poolt antud 14.200 RM. 3 uut aeda 18.000 m² pindalaga on praegu asutamisel. Hästi on Dresdenis reguleeritud aedade toetus, samuti ka õpetajate töötasu kooliaias. Suureks toeks üksikaedadele on *keskkooliaed* 12.000 m², kus peale taimede, mida koolidesse loodusloo ja joonistustundideks saadetakse, ka veel seemneid, noori puid, põõsaid ja lilli nii suurel arvul kasvatatakse, et üksikud koolid seal alati saavad endile igasugust vajalist materjali.

Lõppeks harutati veel ühingu jooksu asju ja valiti ühingu esimeheks Dr. Teuscher'i asemele, kes õppetööga Pedagoogilises Instituudis ülekoormatud ja seepärast sunnitud oli mainitud kohalt tagasi astuma, õpetaja *Max Müller* Leipzigiist.

Pedagoogilise kongressi ajal oli korraldatud rida *koolinäitusi*. Väga huvitav oli näitus: „Bildungsvorgang und Schule“, mis erines tavalistest koolinäitustest selles, et siin ei tahetud mitte näidata, mis kusagil koolis on või mis seal tehakse, vaid seda, *kuidas* tehakse. Vaatajale selgus igal pool töökaik ja selle otstarve*). Ruumi puudusel oli esi-

tatud ainult osa modernsest koolitööst ja nimelt: 1) kodukohast kodumaa mõiste areng ja maateadusliku mõtlemise käik; 2) loodusteaduslikud mõisted ja bioloogilise mõtlemise areng; 3) värvitunde ja kujutluse väljendus; 4) nõelatöö.

Kogu kongressi kestel oli kongressist osavõtjale avatud *Dresdeni koolimuseum*. Siia on koondatud Dresdeni linna ja selle ümbrust kujutavad materjalid muinas- ja praegusest ajast. Siit võib leida ääretu hulga puhtteaduslikku materjali, mis väga eeskujulikult ja ülevaatlikult korraldatud pedagoogiliste põhimõtete järgi. Olgu esitatud siin mõningad teemad näiteks: 1. Põllupidamisraioonid Dresdeni ümbruses. 2. Elbe jõgi ja selle tähtsus Dresdenile. 3. Dresdeni nõmm. 4. Dresden kui tööstuslinn. 5. Dresden kui suurlinn. 6. Dresdeni nõmm koolitöös. 7. Dresdeni koolimajad — mudelid ja plaanid. 8. Koolikaardid ja nende tekkimine: a) trükikunstis (esitatud kõik värvilised klišeed), b) koolis õppetundidel. Eriti huvitav oli uuesti korraldatud n.n. koolitarvete nõuande osakond. Siin olid välja pandud kõik tehnilised vahendid ja astmed, mis näitasid, kuidas tekib värviline kooli seinapilt, värviline kaart, gloobus ja mõned muud koolitarbed. Mitte ainult asja tehniline areng ei olnud siin näha, vaid just ideeline. Võis näha, missugusena ärimees, kaupmees mainitud vahendeid on kavatsenud turule saata ja kuidas need kavad pedagoogilise komisjoni poolt läbivaadatud muudetakse ja täiendatakse. Nii olid esitatud terved seeriad koolipilte, tabelleid ja kaarte, mis näitasid mainitud vahendite arengut. Olgu märgitud, et Dresdeni pedagoogiline komisjon on andnud välja erilise nimestiku nende õppevahendite kohta, mis komisjoni kaasabil välja töötatud ja müügile saadetud või mis komisjoni poolt heaks kiidetud.

Edasi korraldati kongressi päevil rida ekskursioone mitmesugustesse koolidesse, kooliaedadesse, ringreise linna, muuseumidesse ja linna ümbrusse; ka oli kongressist osavõtjale organiseeritud hulk etendusi teatrites ja kontserte alandatud hindadega.

*) Näitus oli korraldatud põhimõtete järgi, mis esitatud raamatutes: 1) Bildungsplan für die zehnjährige Volksschule etc. 2. Aufl. 176 S. RM. 3.80. 2) Stoffe und Beispiele zum Bildungsplan für die zehnjährige Volksschule. 2. Aufl. 346 S. RM. 6.80. Verlag A. Huhle, Verlagsbuchhandlung, Dresden A. 1.

Austria kooliaedadest ja nende uuenduskavatsustest.

J. Port.

Teatavasti on kooliaedade asutamise idee saanud alguse Austrias, mille eeskujul neid hakati asutama ka teistes riikides. Oli seepärast minulgi soov tutvuda sealsete oludega mainitud alal ligemalt. Eriti huvitasid mind aga Austria kooliaiad nende võrdlemisi pika (2 kuud kestva) suvise koolitöö-vaheajalise korralduse ja korrashoiu mõttes. Juba Saksamaal ja Šveitsis valmistab 5 nädalat kestev vaheaeg (juulis) kooliaedade korrashoidmisel õpilaste abil võrdlemisi suuri raskusi. Need raskused tõusevad progressiivselt koolitöö vaheaja pikkusega ja osutuvad, minu arvates, kodumaal suurimaks takistuseks kooliaedade arenemisel ja nende kasutamisel õppetöös. Sest just siis, kui kooliaias taimed lõövad õitsema ja elu hakkab seal tõusvas kaares arenema, siis — kui võiks kooliaeda õppetöös intensiivselt kasutama hakata, lahkuvad meil lapsed koolist. Ei ole meil kerge lahendada küsimus, kuidas ja kelle abil hoida korras suvekuudel tööprintsibiile rajatud ja õpilastele määratud kooliaedu. Kuna meil endil kogemused siin veel puuduvad, võime võõrsilt saada juhatast.

Õpetajate liidu juhataste lahkkel kaasabil läkski mul korda saada haridusministeeriumilt mainitud otstarbeks vastav toetus ja selle abil oma kavatsus teostada. Eelnimetatud asutised olgu siin abi eest tõsiselt tänatud.

Viini kooliaiad.

Suuresti pettunud olen Viini kooliaedadest. Veel Dresdenis aianduse-õpetajate päeval kõnelesid Saksamaa õpetajad, et oleks tarvis korraldada ühist reisi Viini ja vaadata sealsetid kooliaedu: olevat palju head. Kui aga Viinis neid otsima hakkasin, selgus, et terves ilmalinnas on kõigest 4-jal koolil tegelikult aiad olemas (2 neist tarvitavad seal juures veel ühist aeda), 2 kooliaeda on pooleli asutamisel ja 1 suurem rajatakse uue ehitatava koolimaja juurde.

Viimastest võib aastate järele vahest kujuneda midagi eeskujulikuks. Üldine kooliaedade pindala ulatub praegu tarvitusel olevas osas, mida õpilased harivad, umbes 4500 m². Seda natukest maad ei saa kuidagi nagu tõsiselt võtta, kui jääda nõudmise juurde, et igal koolil olgu oma kooliaed ja igale õpilasele võimaldatagu kooliaias töötamine. Berliinis, näit., tõuseb suuremate kooliaedade üldine pindala 450.000 m², kuid sedagi on tegelikult tarbeks äärmiselt vähe. Olemasolevad kooliaiad Viinis on asutatud alles pärast ilmasõda a. 1920. —27. ja nad asuvad erandita koolide juures, mis muidugi väga tähtis. Tüübilt on nad töö- ja vaatlusaiad. Igas aias on peale lillede, arstirohtude, viljapuude ja juurvilja veel süstemaatilise printsiibi järgi korraldatud lillepeenrad või bioloogilised taimede grupid (mäetaimed, veetaimed).

Tõsisemat tähelepanu vääriavad Viinis 2 kooliaeda. Esimene XII linnajaos Decker-Gassel — kuulub kahele koolile (Hauptschule — 5.—8. õppeaasta). Siin aias leidub peale muu ka mängumuru, kus õpilased käivad vabas õhus võimlemas või õppetundidel. Väga tähtsaks tuleb pidada ka seda, et ühes aiaosas on eraldatud ja nägusa püstaiaiga piiratud 1 aari suurune ruut. See näitlik õppevahend — aar — on maitsekalt lillepeenardega kaunistatud ja muudetud iluaiaiks. Kõik õpilased (tütarlapsed) käivad siin 2 tundi nädalas aiatööl; — aiatöö on nähtud ette õppekavas ja korraldatud tunniplaani järgi. Vabatahtlikel on aga lubatud ka veel p. l. aias tööl käia. See aed jättis väga hea mulje korralduse mõttes. Kuid ka tunnid, mida siin võimalik oli pealt kuulata, olid eeskujulikud (looduslugu, joonistus). (Olgu vaid möödamindes tähendatud, et looduslugu mõlemas koolis õpetavad doktori kraadiga isikud, kes juhatavad ka aiatööd). Mainitud kooliaed on kohaks, kus üliõpilased-pedaagoogid käivad loodusloo ja aiandustunde pealt kuulamas.

Teine tähtsam Viini kooliaed on XXI l. j. — linna serval Lorenz-Kellner Str. asuva poeg- ja tütarlaste kooli juures (Haupt- u. Bürgerschule — 5.— 8. õpp.). Selle aia kohta peab tähendama, et kuigi koolijuhataja siin on botaanik ja kooli aiast väga huvitatud, siiski suurem osa praegu koolile kuuluvast aiamaast (osa sellest on renditud) on eraisikutele uuesti edasi renditud!? „Et nad aia paremini korras hoiaksid. Lastega seda ikka ei saa!“ (Koolijuhataja sõnad). Kuid 3700 m² maatükk võiks vaevalt olla „liiga suur“ koolile, kus 16 klassi, kui seda töökooli põhimõtete järgi korraldada. Muidu on selleski kooliaias, mida õpilased harivad ja korras hoiavad, nii mõndagi tähelepanuväärset: ilus alpiinum, korralik veebassein purskkaevu ja veetaimedega, lilleaed, aiavili, viljapuud, arstirohutaimeid — kõik see on otstarbekohaselt asetatud ja hästi korras hoitud. Eriti huvitavad on ümber aia asetatud peenrad, kus kasvatatakse umbes 70 morfoloogilise, bioloogilise, süstemaatilise ja arstiteadusliku põhimõtte järgi valitud taimeliiki. Iga taimeliigi jaoks on ca 1,5 m² peenrapinda, seega võimalik iga taime suuremal arvul kasvatada. Neist taimest on koolil olemas huvitav sedel-kataloog, kus iga taime kohta lühidalt on tähendatud tema morf. ja bioloogilised iseärasused, samuti aga ka tema praktiline tarvitus elus ning vajalised kultuuri tingimused. Õpilastel on see kataloog kättesaadav (olemas mitu eksemplari); ka võivad nad endile teha neist ärakirju, mis vaatlustel tarvilik. Ka siin on kooliaias vabaõhuklassid. Kooliaeda tarvitatakse mitmesuguste õppeainete tundidel. Aiastöö on vabatahtlik õpilastele. Tööl käiakse p. l. Suvisel koolivaheajal hoolitseb aia eest kooliteener. Tasuks saab ta suurema osa viljapuude saagist.

Teised kooliaiad Viinis on lihtsad aiad, kus vabatahtlikud õpilased käivad vabal ajal tööl. Need aiad on õppe-tegevusega võrdlemisi vähe seotud ja sisaldavad vähe iseloomulikku. Juhatust aiastöös õpilastele annavad looduse-õpetajad. Kellegil pole aga korralikku ettevalmistust aianduses. Ainult ühe naiskooli juhataja oli lõpetanud aianduskursused, puutus aga praegu te-

geliku kooliaia korraldusega vähe kokku.

Suvisel koolitõevaheajal aitavad kooliaedu korras hoida lastevanemate-nõukogud, kes ka muidu kooliaedu aineliselt toetavad, näit., aiatööriistu, sõnnikut jne. muretsevad. Linnalt saab ainelist toetust praegu ainult üks poolleiolev kooliaed (50 schillingit aastas). Lastevanemate-nõukogud palkavad endi keskelt hästi tuntuid ja aiastööd tundjaid isikuid (enamasti abielupaari), või korraldavad linna-jäajaist õpilasist õpetajate kaasabil töösalku, kes siis kooliaedade eest hoolitsevad. Õpetajate ületunni töö, mis aia korrashoiuga ühenduses, pole Viinis seni veel kuidagi reguleeritud.

Linna koolivalitsuses kooliaedade üle järele pärides, seletati mulle, et kooliaedade organiseerimine ei olevat seni siin veel päris hinge sisse saanud. Olevat kavatsus asja korraldust käsile võtta juba ammu olemas, kus uuendusi ja täiendusi kooskõlas üldise koolireformiga mõeldavat läbi viia, kuid rahalised raskused ja vaba maapinna puudus olevat olnud seni takistuseks ees.

Kooliaiad väljaspool Viini.

a) *Õpetajateseminari aed*. Kuna kooliaedade korraldus nõuab igalt õpetajalt sellekohaseid eriteadmisi ja oskusi, siis huvitab mind küsimus, kuidas on õpetajate kutsekoolides olukorrad ses mõttes. Ministeriumist sain loa *St. Pöltenis* asuvat *õpetajateseminari* külastada. Seal olevat ka eeskujulik kooliaed. Ja tõesti, leidsin mainitud seminari juures umbes 1 ha suuruse aia. Ligemalt asjaga tutvumisel selgus aga, et seda aeda üldse võtta ei saa kooliaiana. See on vaid korralik äriaed seminari juures. Seminari kasvandikud, kes elavad kõik kooli juures internaadis ja keda oleks võrdlemisi kerge aeda tööle saata, ei võta praegu aiastööst sugugi osa. Aia peab korras aednikkude personaal. Seminari õpilastel on lubatud aias vaid peateedel liikuda; sisemistesse aia osadesse aga pole üldse pääsu. Avaras aias on väga eeskujulikult korras hoitud viljapuude ja -põõsaste, aia- ja juurvilja ning lillede osakonnad. Ha-

ruldaselt kaunis on alpiinum, kuhu kogutud rikkalikult mäetaimi Austria ja teistelt mägedelt. Kuid ka seda võivad õpilased vaadata ainult eemalt üle traataia; ligemale pääsevad siia nad ainult õpetaja juuresolekul teatud õppetundidel. Aiast on eraldatud väike osa ühele linna-alkkoolile tööaiaks. See on jagatud omakord kahte peassa: ühes juurvili, teises viljapuud ja väike puukool. Peatee ääres lillepeenrad. Nii-sugune on peajoontes St.-Pöltenis õpet.-seminari kooliaed. Õpilastel on antud korralduse juures ilusast aiast õige vähe kasu. Neil puuduvad kavas aianduse kui õppeaine tunnid, puudub ka võimalus aias töötada. Aed — kui äriline ettevõtte — peab end seminari juures iseisvalt ülal. Aiasaadused müüakse kas seminari kööki või linna. Seda suurt ja korralikku aeda on aga kerge nii ümber korraldada, et vähemalt osa sellest õpilased hariksid ja seega võiksid praktiliselt aiatööga tutvuda. Loodetakse, et see koolireformi teostamisel ka pea toimub.

b) Keskkoolide-aiad.

Väga omapärased õppeasutised on Austrias mõned poeglase keskkoolid, n.n. Bundeserziehungsanstalten für Knaben. Käisin kaht niisugust vaatamas: Wiener-Neustadtis (realkooli tüüp) ja Traiskirchenis (realgümnaasiumi t.). Esimene asub vanas lossis, kus kuni maailmasõjani püsis Austria sõjaväeakadeemia, teine — endise keiserriigi kadetikorpuses. Mõlemal koolil on tarvitada õige lahedad ruumid ja laialdased pargid. Siin ei ole ruumi- ja pinnapuudust, kuigi kõik õpilased (kummagis umbes 350 õpil.) elavad koolide juures internaadis. Nende õppeasutiste seesmises korralduses on rohkesti huvitavaid jooni, millel aga siin pole võimalik peatuda. Õppekursus on neis 8-sa-aastane. Vastu võetakse 4-klassilise algkooli lõpetajaid võistluseksamitega. Mõlemal koolil on aiad; Traiskircheni kooli-aias suurus on umbes 1 hektaar, Wr.-Neustadti — oma 1,5 hektaari.

Aiatööd on neljas alamklassis suvisemestris sundusliku õppeainena 2 tundi nädalas. Peale selle võivad vaba-

tahtlikud pärast lõunat aias tööl käia. Aedades kasvatatakse aia- ja juurvilja, viljapuid, arstirohutaimi ja lilli. Siin leiduvad ka katsepeenrad. Ka iluaia-keste ja lillepeenarde korraldamine üksikute ühiselumajade ümber (Traiskircheni koolil on 18 ühiselumaja) on õpilaste endi asi. Aia saadustest kasutatakse suurem osa kooli ühisköögis; lilledest läheb osa müügile; arstirohutaime müügist saadud raha on kooliaiale peasissetulekuallikaks. Üldse aga on aedadel suurimaks takistuseks nende korralikus edenemises igasuguse rahalise toetuse puudumine. Ei ole sel põhjusel lihtsalt kuidagi võimalik aeda ümber korraldada, korralikult väetada; isegi vajaliste taimede ja seemnete muretsemine teeb suuri raskusi, kõnelemata korralikest tööriistust. Ka veevärgi puudumine mõnes aia osas raskendab tööd. Traiskircheni ühes uuemas aiaosas on maapind kuiv kivirähk, endisest sõjaväe harjutusplatsist üles võetud. Siin oleks tarvis pinnast parandada ja mulda juurde vedada. Rahalise toetuse puudusel ei suudeta aga seda teha, mille tõttu taimekasv aias on võrdlemisi vilets. Teiseks raskuseks mainitud kooliaedade arenemisel on — nagu kõikides Austria kooliaedades — pikk kahekuuline vaheaeg. Kinnistest õppeasutistest lähevad siis puhkusele kõik õpilased ja õpetajad. Traiskircheni õppeasutis jäävat siis täiesti tühjaks. Kojameestel olevat küll endil teha, nii et ei leiduvat ühtki inimeshinge, kes kuidagi suudaks kooliaedade eest hoolitseda. Wr-Neustadtis on asi pisut parem: siin on ametis palgaline aednik, kes ühe osa aedadest on muutnud tulundusaiaks. Osa selle aia sisetulekuid kulutatakse tööliste palkamiseks, kes peavad kooliaiad õppetöovaheajal aedniku juhatusel korras.

Kuna mõlemale koolile kuuluvad veel avarad pargid ja mänguplatsid, siis avaneb siin rohkesti võimalusi tundide korraldamiseks väljas — vabas õhus. Nii olid palava päikesepaistelise ilmaga Traiskirchenis pea kõik klassid väljas murul ja pargis tundides. Väga huvitav on vaadata klassi, kus poistel isegi särgid maha võetud, murul õpetaja ümber istumas ja matemaatiliste ülesan-

nete kallal sõna otseses mõttes higistamas.

Eelkirjeldatud keskkoolidel olid kooliaiad olemas nende õnneliku asukoha tõttu; harilikudel linna-keskkoolidel aga puuduvad kooliaiad.

d) *Algkoolide aiad.* Mul läks korda järele vaadata nelja algkooli aeda maal külades. Mõned külad olid aga 2000—3000 elanikuga, seega ei ole küla mõiste Austrias identne meie omale. Kõik aiad asusid koolide juures; nende suurus oli 150 m² — 450 m². Asutatud mõned juba enne maailmasõda (1908. a.), teised peale sõda (a. 1924.—25.). Enamasti iga aed oli omalt laadilt eritüübiline. Ühel algkoolil (Traiskirchen) oli olemas *puhtiluaed*, mis piiras kahest küljest nägusat koolimaja. Ta koostus lillepeenardest, mis olid hästi maitsekalt rajatud ja hästi korras hoitud — kuid mitte õpilaste, vaid aedniku poolt. Õpilased ei käinud siin üldse tööl. Lilli tarvitati vaid tundidel — joonistamiseks või jälle looduslootundidel väljas või klassis vaatlemisteks. Teisal (Mauerbach) oli aed *koolijuhataja oma*. See kasvatas siin viljapuid, marjapõõsaid, aia- ja juurvilja ning pidas mesilasi. Aed polnud kuidagi eeskujulik. Vabatahtlikud ja asjast huvitatud õpilased võisid tulla aeda tööle pärast lõunat, s. t., mitte koolitöö ajal. Seega polnud see aed ja õpilaste aiatöö kuidagi seotud õppetegevusega. Õpetaja seletas, et lapsed ei tahtvat kuidagi kooliaias tööl käia, sest pea igatüel olevat omal kodus aed. Ta olevat katsunud neid küll sellega tööle meelitada, et lubanud igale tööletulijale õpilasele omaette peenra ühes saagi õigusega. Siis olevat leidunud töötajaid alul kaunike hulk, kuid koolivaheajal olevat need peenrad nii ära rohtunud, et saagist pole palju asja olnud. Siis võtnud ta aia täiesti oma kätte ja kutsunud vabatahtlikke õpilasi tööle ainult p. l. Neid käivat tööl siiski koguni vähe (6—8 last).

Jälle isetüüpi aiad olid Mödlingis ja Gumpoldskirchenis. Neid võib nimetada juba korralikeks *töö- ja õppeaedadeks*. Siin tegid aias kõik vajalised tööd õpilased õpetajate juhatusel. Kuigi aiatöö oli siin korraldatud gruppide

viisi 3 korda nädalas pärast lõunat à 2 t. ja tööle võisid tulla vabatahtlikud 1 kord nädalas, oli tegevus aedades märksa elavam ja huvitavam. Põhjus seisis selles, et asja ees olivad õpetajad olid ise hinge ja huviga asja juures ja suutsid ka õpilasi selles tegevuses huvitada ja kaasa tõmmata. Aiad, kuigi võrdlemisi väiksed — ca 200—400 m², olid asutatud a. 1924./25. Kasvatati viljapuid ja tutvustati õpilasi praktiliselt mitmesuguste pookimisviisidega; aias on olemas ka pisike puukool. Siis leiduvad aias aia- ja juurvilja peenrad, peenrad loomatoidu rohtudega (ristikheina sordid, lutsern, lupiin), põlluviljaga, tekstiil-taimedega (lina, kanep), milliseid Austrias väga harva põllul kasvatatakse, kuid millistega õpilased tundides kokku puutuvad; peale selle veel arstirohu- ja vürtstaimed (Küchenkräuter) ning lilled. Viimaseid võiks küll olla rohkem, sest need kasvavad peamiselt traditsioonilisel alpiinumil; tavalised kaunistavad lillepeenrad aga puudusid. Aiad olid eeskujulikult korras. Nagu siin kasvatatavatest taimedest näha, on kooliaed seotud õppetegevusega; teda tarvitatakse vaatlusteks, mõistetega ja objektidega tutvustamiseks õppetundidel; peale selle on ta tööaiaks, kuigi ainult vabatahtlikele. Kuivõrt õpilased olid huvitatud kooliaias ja kuivõrt töötamine seal neile meeldis, selgus väikesest jutuaamisest kolme tütarlapsena, keda kohtasin Gumpoldskircheni tänaval elavas vestluses taimedest. Küsisin neilt, kas nad on N. kooli õpilased ja kas nad käivad ka kooliaias tööl. Nad jutustasid särasilmil, et käivad seal aias tööl, tahaksid palju rohkemgi käia, ei lubata aga enam kui 2 tundi nädalas ja et nad seepärast ise omal kodu-aedades kasvatavad suure osa taimedest ja lilledest, mis kooliaias olemas.

Mainitud 2 aeda said rahalist toetust 100—200 Sch. aastas külaomavalitsuselt; peale selle aga veel ainelist toetust (sõnnik, taimed, tööriistad (osalt) ja isegi tööjõudu, kui tarvis (suuremad kaevamised) lastevanemate kaudu. Saagist saavad osa kõik aiatööl käijad õpilased. Aiatööd õpetavad loodusloo õpetajad, kes loomulikult on koo-

liaiast kõige enam huvitatud, või jälle koolijuhatajad, kellel korter koolimajas ja seega aiale kõige ligemal. Õpetajad, kes paremini aiatööd tunnevad, on seda eraviisil omandanud. Õpetajate tööd kooliaedades, mis osutub enamasti ületunnitööks, pole ka siin seni tasutud.

Käisin veel vaatamas üht *põllumajandustlikku kooli* Gumpoldskirchenis (Landwirtschaftliche Landes-Lehranstalt). Kool 2-aastase kursusega töötab ainult talvekuil. Vastu võetakse õpilasteks noori, kes saanud 8-a. eelhariduse ja kes vähemalt 16 a. vanad. Kursus on teoreetiline ja praktiline. Õppekavas — loodusteaduslikud ja põllumajanduslikud ained, arvepidamine, kaubandus, aiandus, loomakasvatus (sead, kanad, kodujänesed ja piimakari ning hobused on koolil olemas). Kooliaed on umbes 60 hektaari suur, sellest enamjagu viinapuude all, väga eeskujulikult haritud ja korras hoitud. Gumpoldskirchen on Austria veinitööstuse keskoht, seepärast pannakse siin ka koolis veinikasvatusele pearõhk. Mind huvitas see kool eriti sellepärast, et nagu kõneldi, korraldatavat seal aiatöökursusi õpetajaile. Koolijuhataja seletuse järgi on kooli juures sääraseid kursusi tõesti peetud; neil pole aga olnud seni ei kindlamat õppekava ega ka ajaliselt küllaldast ulatust. Õpetajate aianduskursused on kestnud kõigest 5—6 päeva, mõned jälle 3—5 päeva kevadel ja sama palju päevi sügisel. Peale õpetajate-kursuste korraldatakse mainitud kooli juures veel igasuguseid pikemaajalisi kursusi põllupidajatele ja erikursusi veinitööstuses soovijaile, millest aga õpetajaile olevat raskem osa võtta. Kõikidest kõnelustest jäi mulje, et nüüsguste mõnepäevaliste kursuste kaudu vaevalt õpetajaid suudetakse vajaliselt aianduses ette valmistada.

Kokku võttes peab Austria kooliaedade kohta tähendama, et nad Saksa- ja Šveitsi omadest nii ideelise kui ka tehnilise korralduse suhtes hea tüki maha jäävad. Siin ei ole kooliaed veel suutnud omandada kindlat kohta õppe-tegevuses ega kujuneda selle orgaaniliseks osaks. Ta on jäänud siin asjaarmastajate erialaks; üksikuil juhtudel on mõned õpetajad suutnud aedadele

anda praegusaja elu- ja koolinõuetele vastava ilme; enamasti on nad aga jäänud mingisugusesse pooltardunud olekusse, kus üksikuile vabatahtlikele õpilastele antakse veidi juhatust arstirohutaime, viljapuude ja aia- ning juurvilja kasvatuses. Pea täiesti kõrvale on jäänud kooliaedadest õpilaste kehalise kasvatus ja iseseisva töö (vaatlus, katsed) ülesanded. Samuti pole neid kasutada suudetud nõrgaandeliste õpilaste kasvatamises. Ka see, kui palju nad rahvamajanduse tõstmises kaasa suudavad aidata oma tavalises vormis (erandid muidugi välja arvatud), on väga küsitav. Kõik see on seda vähem mõistetav, kui meeles pidada, et Austria kooliaiad on omal ajal olnud eeskujuks teistele maadele. Peab arvama, et nad maailmasõja algusest saadik mitte üksi oma arengus seisma pole jäänud, vaid on isegi tagasi nihkunud, kuna see asi on naabermaades aga, eriti sõjapäevilt, võrdlemisi tugeva hooga edasi arenenud.

Et Austria kooliaiad praegusel kujul pole elujõulised, seda teavad sealsed koolitegelased väga hästi. Nad kinnitavad, et puuduvat praegusel momendil hoog ja vaimustus selle asja vastu õpetajaskonnas; see nähtus olevat ühenduses Austria raske majandusliku seisukorraga, kus kooliaiad jäetud toetuseta. Kuid samad koolimehed usuvad, et see rammetus on vaid ajutine ja möödaminev, kuna on asutud juba asja uuesti korraldama ja ajanõuete kõrgusele tõstma. Mulle anti haridusministeeriumist maakondade koolinõunikult (Landeschulrat) *maa kooliaedade uus korraldusprojekt* ja paluti avaldada selle kohta oma arvamus. Arvan, et ei ole üle-arune, kui tutvustan siin meie koolitegelasi selle kava peajoontega.

I. Kooliaedade siht ja nende korraldus.

Iga kooli juurde, eriti maal, on paratamatult tarvilik asutada kooliaed ühes põllumajandusliku katseväljaga ja need otstarbekohaselt sisse seada.

Kooliaed tuleb korraldada vastavalt kohalistele oludele. Kuigi iga aia iseloom oleneb juhataja isikust üheltia kohalistest oludest teiselt poolt, on

siiski tarvilik pidada silmas mõningaid üldsihte nende asutamisel: 1) Kooliaial on esijoones kasvatuslikud, õpetuslikud ja rahvamajanduslikud ülesanded; ta peab aitama äratada õpilastes armastust looduse, töö ja kodu vastu. 2) Ta ei tarvitse olla ainuüksi viljapuude, aia- või juurvilja, ei ka botaanika- ega lilleaed, vaid palju enam — võimalikult lihtsatele põhijoontele tugedes — peaks ta seda endasse mahutama ja tähele panema, mis aitaks tõsta praktilist õpetust (koolitööd) ja praktilist elu ning rahva heatumnet. 3) Seda, mis oleks tarvis kusagil kooliaias kasvatada ja kuidas tuleks teatud kooliaed sisse seada, peavad otsustama kohalikud õpetajate-nõukogud, ära kuulates selle kohta ka asjatundjate arvamusi.

II. Üldised juhtnõõrid.

Iga enam-vähem täielik kooliaed peaks sisaldama järgnevaid alaosi: viljapuud, viinapuud, aiavili, põlluvili, mets, lillekultuur ja botaaniline aed. Peale selle olgu aias mesipuud, komposthunnik, soojad ja külmad lavad, tarvilised tööriistad, kinnine kaev, lehtla või vähemalt üks pink, lindude pesitus- ja toidukastid.

Kooliaed olgu võimalikult koolimaja juures; tema suurus 5—10 aari.

Iga kooliaed olgu 1.50—2.00 m kõrge ja läbipaistva aiaga piiratud; maa tuleb 0,5 m sügavuselt läbi kaevata (riigoolida).

Aia peateed olgu 1,50—2,00 m, kõrvalteed 1 m laiad, korralikult rajatud ja hästi sillutatud.

III. Kooliaia eelarve.

Kooliaia asutamise ja korrashoiu kulud tulevad võtta koolikonna (Schulgemeinde) kanda. Õpetaja-aiajuhataja peab aegsasti esitama vastavale koolinõunikule aia eelarve ja tegevuskava, kes määrab kindlaks selle järele kulude summa kogukonna majandussummadest igale aiale vastavalt selle eelarvele. Kooliaia juhataja peab määratud toetussumma piirides reguleerima aia kulusid, pidama arveid aia kohta ja esitama viimased koolinõuniku kaudu kogukonna omavalitsusele. Kõik aia saadused (aiavili, juurvili, mesi, lilled)

kuuluvad aia juhatajale. Kasvatatud viljapuud, pookoksad, seemned jne. jagatakse õpilastele ilma hinnata või antakse kogukonna omavalitsusele.

IV. Kooliaia näitus.

Koolijuhatajale soovitatakse esineda kooliaia saadustega põllumajanduslikudel ja aianduslikudel näitustel. Saadud auhinnad kuuluksid kooliaiale. Teatud maakonna õpetajaile soovitatakse korraldada kooliaedade üle nõupidamisi ja kõnekoosolekuid. Iga kooli raamatukogusse tuleb soetada vastavat ja vajalist kirjandust aianduse kohta.

V. Tööde korraldus kooliaias.

Kooliaed mõjugu oma eeskujulikku- sega ümbrusesse. Ükskõik mis tüüpi kuulub kooliaed, kui suur või kuidas ta korraldatud, — alati olgu ta puhas ja korras ja temas leidku kõik kultuurid asjalikku, otstarbe- ning ajakohast käsitlust.

Kooliaia juhatus kuulub koolijuhatajale. Koolinõuniku loaga võib seda ülesannet täita ka mõni teine sama kooli õpetaja. Kuid 6., 7. ja 8. õppeaastaga koolides on ka teised õpetajad (loodusloo, poiste käsitöö-õpet.) kohustatud võtma osa aiatöödest. Ta esitagu iga aasta aegsasti koolinõunikule üksikasjaline aiatööplaan. Neid plaane täiendatagu aastaastasse.

Aiatööd tehtagu õpilastega väikestes gruppides (10—12 õpil.) õppetööst vabal ajal. Kui aga aiatöö nõuab, kasutagu erijuhtudel ka võimlenfise ja loodusloo õppetunde aiatööks.

Kooliaia juhataja on kohustatud õpilasi 6-dast õppeaastast peale kooliaeda tööle kutsuma (poeglapsed — puukooli, tütarlapsed — aiavilja ja lilleaeda) ja asja nii korraldama, et iga õpilane töotaks aias nädalas ühe tunni.

Raskemad kaevamistööd kooliaias lastagu teha täiskasvanuil (töölistel).

VI. Õppetunnid kooliaias.

Kooliaed olgu kasvatuslikkude ja õpetuslikkude ülesannete täitmiseks. Esijoones korraldatagu looduslootunde kooliaias. Õppetegevus aias olgu sama tõsine ja järjekindel kui klassiski. Koo-

liaed olgu õpilastele alaliseks vaatluspaigaks; samuti korraldatagu seal ka loodusteaduslikke katseid (näit. mullasortide, niiskuse, valguse, soojuse, väetiste jne. mõju taimedesse; idanemiskatsed; suhted taime ja loomariigi vahel, kahjurid).

Et juhtida korralikult õpilaste vaatlusi, olgu õpetaja ise usin looduse tähelepanija ja -uurija. Oma tähelepanekute kohaselt seadku ta õpilaste tarvis vastavad vaatlustabelid ja ülesanded aastaaegade järgi kokku.

Õpilaste töö kooliaias pakub õpetajale palju võimalusi õpilaste isiku tundmaõppimiseks.

Õpilastele seatagu sisse erilised vaatlus- ja töövihud kooliaia kohta.

Edasi antakse projektis üksikasjalikumaid seletusi ja tehnilisi näpunäiteid aedade korraldamises: poistele — viljapuude, viina- ja metsapuude ja põlutaime kasvatamises, tütarlastele — aiavilja ja lillede kasvatamises; loetelakse soovitatavamaid taimeliigid ühes nende kasvatuse- ja kultuuri iseärasustega, näidatakse kätte peenarde ja lappide laius ja pikkus, taimede kaugus jne. Et aga Austria olud on sootu teised kui meie omad, siis ei saa meie neid arvestada ja ma jätan kõik selle ligemalt puudutamata. Samuti ei paku midagi iseäralist n.m. „botaanilise aia“ korraldus, kus soovitatakse kasvatada peamiselt arstirohutaimi.

Kuna mainitud projekt on alles esialgne visend, siis võib siin lõppvormis tulla veel palju muudatusi ja täiendusi. Ei saa teda seepärast, ega tahagi, võtta üksikasjalikuma arvustuse alla; kuid leian siiski vajaliku olevat möödaminnes peatuda mõningal suuremal ja põhimõttelisemal puudusel.

Projektis ei lausuta sõnagi sellest, kust need õpetajad-aednikud peaksid tulema või kuidas endile vastava eelhariduse omandama. Õeldakse vaid, et iga kooliaia juhataja tundku aiatööd korralikult. Praegu olemasolejad ei tunne aga seda küllaldaselt. Ja õpetajate seminarides seda ka ei õpetata.

Aia juhatajale pannakse peale suured kohustused. Kui ta väikeste õppegruppidega (10—12) pärastlõuneti peab aias töötama, kõiki õpilasi töösse

rakendama, siis jääb tal suure klasside arvu juures oma ja teiste kooliülesannete täitmiseks vähe aega üle. Peaasi aga on, — et seda suurt ületunnitööd kuidagi ei arvestata ega ühtki normi ei näidata. Ei ole see ikka kellegi tasu lahendus, kui aia saak puhatemale määratakse! Aga õpilased tahavad ju ka oma töövilja maitsta! Arvan, et vahekord õpetaja-aiajuhataja oma aia ja kooli õppe- ja tööaia suhtes vajab paremat lahendust.

Edasi puuduvad projektis näpunäited selle kohta, kuidas suvevaheajal töid kooliaedades korraldada ja aedu üldse korras hoida. See punkt on Austrias sama raske lahendada kui meil Eestiski ja siin oleks koolivalitsusel tarvis olnud teid leida.

Kooliaedade kasutamist on võetud selles projektis märksa kitsamalt ja ühekülgsemalt kui Saksamaal ja Šveitsis. Kehalise kultuuri arendamisele, nagu võimlemine ja mäng vastavatel mängumurudel puhtas õhus, kehakarastus ja pesemine palavate ilmadega või töö järele — duži all või sulistamine madalates tiikides — ei pöörata tähelepanu. Puuduvad liivakastid — noorematele õpilastele mängimiseks või vanematele modelleerimiseks.

Pole näidatud ega soovitatud, kuidas saaks kooliaeda kasutada ka teistel tundidel (peale loodusloo), kuidas just aiatöös tuleks mitmesuguseid eelteadmisi praktiliselt kasutada (geomeetria, arvuteadus, maateadus jne.). Aga ka looduslooliselt võiks aed olla korraldatud täielikumalt; tuleks rohkem rõhku panna ümbruskonna taimedele, looduskaitsesele; aeda võiks paigutada akvaariumid, terraariumid, insektaariumid; tingimata tähtis on siin tiik veetaimede-ga jne.

Jääb mulje, nagu tahetaks Austrias asutada kooliaedu aiatöö õppimiseks, mitte aga koolitöö tarvis, s. t. töökooli põhimõtete läbiviimisele toeks, olgugi et alul projektis viimast tarvet rõhutatakse.

Kooliaeda aga tuleks ikkagi võtta kui kõige elavamat ja mitmekülgsemat õppevahendit mitmesugustel õppetegevuse aladel ja ainete ühendamisel ning katsuda teda ka sellisena korraldada.

Looduskaitsest ja kaitstavatest taimedest.

G. Vilberg.

Loodusearmastuse äratamise ja looduskaitse mõtte arendamise peavad uued algkooli õppekavad loodusõpetuses tähtsaks kasvatuslikuks ülesandeks. Sellepärast puudutatakse loodusõpetuse kavades sagedasti looduskaitset ning soovitatakse, et „kool peaks jõudma kasvatustöös niikaugemale, et ükski õpilane ei söandaks lõhkuda linnupesi, asjata murda puid ja oksa, tallata lilli jne.“ Teiseks ülesandeks näevad õppekavad ette, et õpilased õpetaja juhatusel püüaksid üles märkida neid looduseesemeid, mis kooli ümbruses tuleksid kaitse alla võtta, näit. üksikuid haruldasi puid, haruldasi taime- ja linnuliike, suuri rändrahne jne.

Õppekavade seletuskirjadega kohaselt on looduskaitse õieti kaheksagune: esiteks viidagu moraalselt õpilasi sellele seisukohale, et asjata ei hävitataks loodus-esemeid ega püütaks takistada loomulikku arenemist looduses; teiseks näidatagu ja registreeritagu õpilastega ühiselt n.n. loodusemälestusmärke lähemas ümbruses, seletatagu nende kaitse tarvidust ja hoiatatagu õpilasi neid rikumast. Esimese ülesande korraldamine on kergem, sest et siin osalt saab mõjuda õpilasse sõnalise üldseletusega, millele kaasa võivad aidata koduloo, emakeele, kõlblusõpetuse ja ka teiste ainete õpetajadki. Ka teise ülesande täitmise ei ole iseäranis just raske, kuid see nõuab siiski, et loodusloo õpetaja olgu võrdlemisi hästi tuttav oma lähema ümbrusega, tundku ja teadku kaitstavaid esemeid, teadku põhjusi, miks nimetatud esemed on kaitse väärt jne. Raskemaks teeb selle veel ka see asjaolu, et praegu puuduvad eesti koolikirjanduses vastavad teated ja juhatusraamatud, nii et looduskaitse küsimuse lahendamise viimaselt seisukohalt on seotud mitme raskusega, miks selle täitmise nõuab õpetajalt erilist töötahet, püüdu ja jõupingutust.

Käesoleva kirjutisega ei suudeta seda küsimust lahendada suuremal ulatusel, vaid siin tahetakse puudutada ai-

nult üksikuid esemeid kodumaa taimestikust, mille kaitsele tuleks juhtida erilist tähelepanu¹⁾.

Meie taimestikust on ligi 120 haruldast taime, mis tulevad kaitse alla võtta²⁾. Kuid kaugeltki mitte kõik haruldased taimed ei vaja ühesuguselt kaitset. Neist taimedest on osa niisugused, mida vaid eriteadlane oskab eraldada teistest, näit. pisikas, kink-pajulill või püstine luste, — nende hävimine inimeste läbi ei ole seega nii kerge, olgu vaid siis, kui asukoha tingimused kultuuri läbi põhjalikult muudetakse. Selle vastu on teised haruldased taimed silmapaistvad kas oma kenadusega, näit. mõned käpalised, kuremõõgad, vesilobeeliad, või on nad üldiselt tuntud arstirohtudena, näit. südame-emajuur, mis Alutaguses hernes-testamendina leiab sagedat tarvitamist. Niisuguste taimede kaitsemist on tarvis rohkem tähelepanema õpetada ning õpilasi tarvilikult ette valmistada, et üks või teine taim täielikult ei häviks meie loodusest. Kuid ei saa siin ka tähendamata jätta, et mõnd haruldast taime ei hävita niivõrt lihtsad külainimesed, vaid just sagedasti asjatundjad, kes taime korjavad ning vahetavad või koguni kuivatatud taimedega äri teevad. Kui harilik inimene võtab näit. arukäpa või kuremõõga ilusa õie pärast ning paneb selle endale rinda, siis murrab ta ainult taime ülemise osa ja jätab teised osad, — maa-alused mugulad või juurikad ning varre lehtedega järele; need võimaldavad uue taime arenemise järgmisel aastal jne., mille tagajärjel taim vaevalt hävib; sest kasvab ju võrdlemisi haruldane arukäpp Kuresaare lähedal Loode

¹⁾ Juhaksin siin tähelepanu ka *Joh. Käis'e* artiklile „Õpetaja ülesanded kodumaa looduse uurimises ja loodusekaitsetes“, „Loodus“ nr. 7, 1923.

²⁾ Need taimed on osalt märgitud „*Eesti taimede nimestikus*“ (Tartu, 1928.) ja minu „*Eesti taimestikust koolidele*“ (II. trükk, 1925.) märgiga *.

metsas niidul, kus tema pealmised osad iga aasta järjekindlalt maha niidetakse, kuid ära ei ole ta hävinud, ning on samal asukohal kõige vähemalt aastat 100 ikka püsinud. Selle vastu on leedrilehine käpp, mida seni kindlasti ainult Saaremaalt Haustla küla lähedalt on leitud, peaaegu täiesti hävinud, kuigi seda taime prof. A. Bunge aasta 80 eest oma „*Flora exsiccata*“ jaoks suurel arvul võis koguda¹⁾. Sest eriteadlased võtavad vähemad taimed kõigi nende osadega kaasa, ning kui taimed paljunevad enamasti vaid maa-aluste osade abil, on taime arenemisele, näit. käpulistele mugulate üleskaevamise läbi, saavutatud kas osaline takistus või koguni hävimine. Sellepärast tuleb haruldaste taimede kaitstes just seda alati rõhutada, et ei võiks neid korjata kõigi iseloomustavate osadega.

Mõni taim on kaitstud juba oma kasvukohaga inimese hävitava tegevuse eest. Näiteks nimetame siin pihkast põisrohtu, mida seni on leitud Eestis kindlasti ainult väikestel Uhtju saartel (Soome lahes, Kunda kohal); kuid need saared on 18—20 km mandrist eemal ja sinna satuvad ainult üksikud kalamehed, kel pihkase, putukatega kattunud taime vastu kuigi suurt huvi ei ole²⁾. Vaevalt nõuab sellepärast pihkane põisrohi erilist kaitset. Sellevastu vajab tõsisist kaitset jugapuu, mis esineb palju laiemal alal, kuid mida sagedasti tarvitatakse tarbepuuna, mille oksid muratakse, kasutades neid ühel või teisel viisil, — ei korraldata siin tarvilikul mää-

¹⁾ Sama taime leidis dr. J. Klinge 1900 a. juuni alul Haustlast veel suure otsimise peale 4 eksemplari. Paar nädalat hiljem otsis taime sealt prof. Kupffer asjata, kuid 1901. suvel leidsid Kupffer ja dr. Lackschewitz sealt veel ühe taime. 1907. a. ei leidnud prof. Kupffer sealt, hoolsaimale otsimisele vaatamata, mitte ühtainustki leedrilehelist käppa.

²⁾ Tähelepanu väärrib siiski see, et pihkane põisrohi kõige suuremal saarel, Uhtjul, kus peaaesjalikult kalamehed peatuvad, esineb võrdlemisi nõrgalt, ainult üksikute eksemplaridena, kuna vähemal, Salal, kuhu inimene väga harva juhtub, see taim tuhandetena kasvab, moodustades omapäraseid niite.

ral kaitset, võib see meil võrdlemisi kitsaalaline puu Eesti piirides varsti hävida.

Olgu veel tähendatud, et üks ja sama taim ei ole mitte igalpool haruldane ega vaja alati kaitset. Kui, näit., suuremal osal mandril lepiklille leidub igal pool niisketes, eriti lodumetsades, väheneb ta juba tublisti Läänemaal ja kui teda peaks leitama Hiiu- või Saaremaal, tuleks teda tõesti kaitsta; asparhernes on aga Saaremaal paiguti nii sagedane, et seda kaitse alla võtta neis paigus oleks mõttetu; leitaks aga seda taime kuski Läänemaal, näit. Virtsu ümbrusest, tuleks see tingimata kaitse alla võtta ja hoida, et asparhernes mandrilt ei kaoks. Või jälle *roo maran*, mis nii sagedane Lääne-Eestis, puudub peaaegu täiesti idapool Tallinnat, kuna teda jälle Narvajõe kallastelt ning Irboska ümbrusest on leitud. Niisuguseid näiteid võiks mitmedki tuua. Kuid kõik see näitab, et õpetaja peab looduskaitse suhtes teadlik olema oma lähemat ümbrust tundma ja ka seda teadma, mida kaugematel ekskursionidel tuleb kaitsta ning hoida, samuti selle juures peab oskama ka õpilastele tarvilikku asjatundlikkust näitlikult kätte harjutada.

Seni on meil võrdlemisi vähe looduskaitse, eriti aga üksikute haruldaste taimede kaitse küsimusega tege mist tehtud. On ju küll õige, et üldmärkeid looduskaitse kohta on ajalehtedes siin ja seal ilmunud, mis nii või teisiti on kaasa aidanud huvitavate esemete kaitsele. Ka on ju enne ilmasõda Saaremaal rahvakoolide inspektor A. Chrebtov oma alluvatele koolidele saatnud ringkirja, milles palutakse õpetajaid õpilastele ja ka rahvalegi ette lugeda ning seletada mitme taime kaitse alla võtmisest Saaremaal, eriti aga jugapuu, luuderohu, pooppuu, isegi tamme suhtes. Saaremaa Haridusosakond on 1926. a. pöördunud Haridusministeeriumi Teaduse- ja Kunsti- osakonna poole palvega, et püütakse piiri panna haruldaste taimede asjatule hävitamisele ekskursionidel Saaremaal, kusjuures üksikud taimed tuleksid seadusliku kaitse alla võtta ja nende korjamist lubada ainult teaduslikuks otstar-

beks. Kuid üldisi korraldusi ei ole veel ses suhtes tehtud¹⁾.

Sagedasti teeb õpilastele ja ka õpetajailegi raskusi see, et ei teata, missuguseid taimi tuleks eriti hoida ja kaitsta. Ükskuid taimi on ajakirjanduses vahest küll mainitud, kuid nende eraldamine teistest on tihtigi kahtlane, sest et taimede tundmine ei ole mitte just kõigil õpetajail veel kindlal alusel. Sellekohase kirjanduse puudumine aitab teadmatust ka veel tublisti suurendada. Vanemates kultuurriikides, kus loodusaimekaitse ju kümneid aastaid vana, on peale kohase kirjanduse veel hulka tabeleid ja pilte, mis loomulikkudes värvides püüavad kaitstavaid taimi esitada. Näit. ei puudu Austrias Viini lähedates jaamades mitte kuski jaama seinal nähtavas kohas tabel, näidates tavavates värvides neid taimi, mis Austrias seaduse kaitse all. Kas meie nii pea selle eeskujuni jõuame, on praegu veel küsitav, kuid sinna poole peaksi ikkagi püüdma.

Alamal katsun anda lühikese nimestiku nende taimede üle, mida tuleks esimeses järjekorras kaitse alla võtta. Nimestikus on toodud taimed, mis vajavad *absoluutset kaitset*, — need on märgitud nime ees märgiga †, — ja need haruldasemad taimed, mida ähvardab suurem hädaoht²⁾. Iga taime juurde on mahutatud ka lühikesed teated selle kohta, kus seda taime seni on tähele pandud³⁾.

1) Tartu ülikooli juures olev *Loodusuurijate Seltsi Eesti Looduskaitse sektsioon* on mõnedki sammud astunud, et looduskaitse küsimust elustada ning tarvilikult korraldada. Möödunud semestri jooksul on välja töötatud looduskaitse seadus, mille põhjal edaspidi võimalik oleks looduskaitset teostada.

2) Mõned taimed, mis küll võrdlemisi haruldased, kuid mille katkumine laiemate hulkade poolt ei ole nii väga mõeldav, on jäetud nimestikust välja, — nende korjamist on oodata vahest ainult eriteadlaste poolt, kuna sealt poolt aga siiski võib loota tarvilikke teadmisi ja õieti talitamisi.

3) Taimede tundmaõppimine on viimastel aastatel õpetajate ja ka õpilaste peres tublisti edasi nihkunud. Sagedasti teeb aga tai-

Kaitset-väärivad taimed
Eesti flooras.

1. † Jugapuu (*Taxus baccata*) — esineb Saaremaa lääne- ja põhjapoolses osas, Sõrves, samuti ka Hiiumaal põhjapoolses osas. Mandril on jugapuud leitud Nõval, Rooslepal ja Pärnumaal Audru metsades.

2. Läänelõhnhein (*Hierochloa australis*) — Põhja-Eestis ja lääne saartel. Lõuna-Eestist puuduvad leidude üle teated.

3. Nestik (*Cinna pendula*) oli mõne aasta eest Eestist vähe leitud, — ainult üks leiukoht, Uulu, Pärnu lähedal, oli teada. Viimaste aastate tähelepanekud on näidanud, et nestik mitte nii väga haruldane ei ole lodumetsades Pärnumaal ja Peipsi läheduses (Venevere!⁴⁾ Paasvere! Kastre-Peravalla!), Narvajõe läheduses (Mustjõe! Borovnja! Avintse!)

4. † Hõberohi (*Weingaertneria canescens*) seni ainult Tallinna lähedalt leitud.

5. Kaharparthein (*Glyceria remota*) esineb lodumetsades; seni leitud Virumaalt (Venevere! Paasvere! Mustjõe!), Tartumaalt (Kastre-Peravalla!), Pärnumaalt ja Setumaa lõunapoolsest osast.

6. Merinadahein (*Atropis maritima*) — ainult Põhja-Eestis ja saartel mereranna läheduses.

7. Metsaruhein (*Festuca sil-*

me määramise sellekohaste abiraamatute järgi ikkagi raskusi. Võiks võrdluseks soovitada sellekohaseid värvilisi tabeleid. Eesti-keelsete allkirjadega neid küll veel ei ole, aga saksa- ja ladinakeelseid on mitmedki. Eriti võiksin soovitada *Raschke* tabeleid (Grassers naturwissenschaftliche und landwirtschaftliche Tafeln: nr 15 — *Feld- und Wiesenpflanzen* (üle 70 taime, hind Kr. 1.50); nr. 16 — *Wald- und Wasserpflanzen* (samuti üle 70 taime Kr. 1.50 eest). On teisi tabeleid, kuid neist kahest, võrdlemisi hästi valmistatud tabelist jätkub esialgseks tutvumiseks oma ümbruse taimestikuga.

4) ! tähendab, et allakirjutanu neid taimi ise on leidnud, kuna tõenduseks emplarid on tema herbaariumis.

natica) — seni Põhja-Eesti läänepoolses osas ja Saaremaalt.

8. Püstine luste (*Bromus erectus*) — leitud üksikute eksemplaridena Saare- ja Muhumaalt ning Vormsilt. Üks leid on ka Klooga ümbrusest (Nielsen).

9. Kollane lõikhein (*Cyperus flavescens*) — vanemad teated toovad leiukohtadena Peipsi ranniku Alutagusel (Gruner) ja Hiiumaa (Winkler). Uuemate leidudega pole k. lõikheina olemasolu Eestis tõestatud.

10. Mustakas sepsik (*Schoenus nigricans*) — seni ainult Saaremaalt (Mustjala ja Kihelkonna) leitud.

11. Tume nokkhein (*Rhynchospora fusca*) — Põhja-Eesti rannikul ja lääne saartel.

12. † Arukäpp (*Orchis morio*) — üksikud leiukohad Saaremaal (Loode mets, Pilkuse, Karala) ja Muhus.

13. † Leedrilehine käpp (*Orchis sambucinus*) — kindlaid leiukohti seni ainult Mustlas Saaremaal, kust ka nähtavasti kadunud.

14. Lõhnava käraamat (*Gymnadenia odoratissima*) — seni ainult Lääne-Harjumaal (Nissi, Hageri).

15. † Pisikäpp (*Epipogon epipogon*) — seni üksikute eksemplaridena vaid Käsmus, Toilas (Russow), Parapalu, Abruka (Th. Lackschewitz), Venevere! Kastre-Peravalla! Tartu Jänese (dr. P. Thomsoni teade).

16. Siberi võhumõök (*Iris Sibirica*) — kohati kogu Eestis, eriti lõunapoolses osas leida.

17. Väikseõiene kuremõök (*Gladiolus imbricatus*) — üksikute eksemplaridena Läänemaal, Pärnumaal, Tartumaal, Setumaal, Virumaal; puudub Kesk-Eestis ja saartel.

18. † Mägi-kadakkäär (*Cerastium alpinum var. lanatum*) — ainult Ülemiste! ja Lasnamäel Tallinna lähedal.

19. † Pihkane põisrohi (*Silene viscosa*) — seni ainult Uhtju saartel (v. eelpool).

20. Vill-tulik (*Ranunculus lanuginosus*) — seni ainult Toila lähedalt Martsa metsast!

21. † Taani merisalat (*Coch-*

learia Danica) — ainult Saaremaa, Viisandi, Osmussaare pankrannikul!

22. Merikapsas (*Crambe maritima*) — lääne- ja põhjasaarte rannikul, kohati tihti. Mandri randadelt ei ole seni leiuksid märgitud.

23. Mitmeaastane kuukress (*Lunaria rediviva*) — Põhja-Eesti paekalda alusel kohati (Mereküla! Vaivara! Kannuka! Toila! Saka! Kunda!, Valkla! Ülgase!) Esineb aga neil paigul nii suurel hulgal, et vaevalt vajab kaitset.

24. Võsu-mägisibul (*Sempervivum soboliferum*) — Lõuna-Eestis kohati, Põhja-Eestis vajab kaitset.

25. Püstkiwirik (*Saxifraga ascendens*) — Põhja-Eestis paekalda serval peaaegu kogu ulatuses (idas Aserini); esineb aga siin enamasti hulgi, nii et vaevalt vajab kaitset.

26. † Mesimurakas (*Rubus arcticus*) — seni Väandras, Piumetsas, Viljandis, Tartu lähedal Tähtvere metsas.

27. Põõsasmara (*Potentilla fruticosa*) — metsikult Keila kihelkonnas kohati laial ulatusel, mujal istutatult või metsistunult.

28. † Tuhkpihlakas (*Pirusaria*) — istutatult Saaremaal kohati, metsistunult ainult mõnes üksikus kohas (Sõrve-Koltsi, Hundva, Vaiguranna).

29. Pooppuu (*Pirus Succica*) — istutatult Saaremaal sagedane puu elumajade ümber, metsikult harva metsades, eriti läänepoolses osas; mujal tuleb kaitsta.

30. † Laukapuu (*Prunus spinosa*) — uuemad tähelepanekud on Saaremaalt (Kihelkonna, Loona), vanemad andmed tähendavad esinemiskohaks Narva ümbruse.

31. Asparhernes (*Tetragonolobus siliquosus*) — Saaremaal kohati hulgi rõsketel niitudel; mandri! nimetatase leiukohana vaid Virtsu (Schmidt).

32. Lamavnaistepuna (*Hypericum humifusum*) — vanemate andmete järgi esinevat Läänemaal Vigala kihelk., uuemad andmed puuduvad, miks kahtlane, kas seda veel ongi leida Eestist.

33. M ä g i - n a i s t e p u n a (*Hypericum montanum*) — esineb seniste andmete järgi vaid Saaremaa läänepoolses osas.

34. † L u u d e r o h i , e e f e u (*Hedera helix*) — esineb Saaremaa läänepoolses osas (Karja, Mustjala-Maapere raunal! Kihelkonna, Sörve) ja Hiiumaal Kõpus¹).

35. V e s i p a u n i k a s (*Hydrocotyle vulgaris*) — seni kindlad leiukohad Saaremaalt, Hiiumaalt ja Ruhnu saarelt.

36. † R a n d - o g a p u t k (*Eryngium maritimum*) — seni Saaremaal Suuriku-panga lähedalt, Harilaiult, Kübarsaarelt, Hiiumaal Kõpu poolsaarelt, Kihnu saarelt²).

37. V a r s a p ö l v (*Anagallis arvensis*) — enam-vähem kindlad on leiukohad Saaremaa läänepoolsest osast, andmed Tartu ja ka Haimre kohta tahavad revideerimist.

38. P i s i k a s (*Centunculus minimus*) — seni teateid ainult Saaremaalt (Mäeküla), Pärnu (Rääma) ja Tartu ümbrusest (Ilmatsalu — Rahingu).

39. R a n d p u n g (*Samolus Valerandi*) — kindlaid andmeid seni Saaremaa ja Hiiumaa lõunapoolselt rannikult.

40. A n g e r v a r s (*Vincetoxicum vincetoxicum*) — Saaremaal kohati hul-

¹) Vrdl. *Spohr, E.* Über die Verbreitung einiger bemerkenswerter und schutzbedürftiger Pflanzen im Ostbaltischen Gebiet. Acta et comm. Un. Tartuensis A. XIII, 8. lhk. 4—13.

²) Sealsamas, lhk. 13—15.

gi (näit. Valjalas), mandril vajab kaitset.

41. † P ü r a m i d a a l n e a k a k a p s a s (*Ajuga pyramidalis*) — seni ainult Sörve poolsaarelt leitud.

42. L u u d e r o h u l e h i n e m a i l a n e (*Veronica hederifolia*) — Saaremaal üksikutes kohtades (Kuresaare, Anseküla).

43. † A l p i v ö i p ä t a k a s (*Pinquicula alpina*) — praegu ainult Saaremaal Viidumäe ja Kuusnõmme ümbruses¹).

44. T u i - t ä h t p e a (*Scabiosa columbaria*) — Saaremaal ja Hiiumaal; mandri kohta andmeid ei ole.

45. R a p u n t s e l (*Phyteuma spicatum*) — nähtavasti sagedamini Lõuna-Eestis (Munamäe! Heimtali!); Põhja-Eestis vaid Mündist Paide lähedalt.

46. † M e r i p u j u (*Artemisia maritima*) — seni ainult Saaremaalt, enamasti pankrannikult.

47. † K o b a r p e a (*Ligularia Sibirica*) — seni on kindlamad andmed Lõuna-Eesti kohta (Tartu-, Võru-, Setu-, Viljandimaa).

Need on taimed, mille kaitsmine väärt üldiselt. Igal õpetajal olgu aga soovitatav just oma ümbruse kohta seada kokku haruldaste taimede nimestik, tarvitades selleks enese vaatlustel kogutud materjali, samuti võrreldes neid kirjanduslikkude andmetega. Nii koguks hulk väärtuslikke teateid, mille põhjal võiks asuda täielikumale kaitstavate taimede käsitamisele.

¹) Vrdl. *Spohr, E.*, m. k., lhk. 15—20.

Ungari koolid ja nende korraldus.

Mis oleks meil sealt õppida.

Mag. Karl Mölder.

Möödunud suvel oli minul võimalus pikemat aega Ungari ülikooli pedagoogilise stipendiaadina Ungaris viibida, mille jooksul sain põhjalikult tutvuda sealsete koolidega ja nende korraldusega. Äsja-lõppenud Fenno-Ugria kongressi tõttu oli vastuvõtt igalpool väga

sõbralik ja seletusi anti kõikide küsimuste kohta hea meelega. Sõbraliku vastutuleku tõttu sain ilma suuremate raskusteta sealsetid koole ja nende õppemeetodeid tundma õppida.

Ungari olud lähevad mitmeti meie oludest lahku, mille tõttu ka nende koo-

lid ja koolide õppeviisid erinevad meie omadest. Rahvakool (meie algkool) on seal teinud hiigla edusamme viimasel ajal, mis on tingitud headest ja energilistest juhtidest, kes on seisnud rahvakoolide korraldamise eesotsas. Iseäranis energiliselt edenes rahvakool peale 1905. a. uut õppekava, mis koostati Albert v. Berzeviczy haridusministriks oleku ajal ja tema juhatusel¹⁾. Kuid kõigi nende korralduste ja püüete peale vaatamata pidi 1918. aastal üle 600.000 rahvakooli õpilase ühes ruumis õppima, kuhu oli mahutatud 6 klassi kokku. Muidugi kannatab õppetöö selle tagajärjel, kuid head õpetajad suudavad saada üle neist raskusist ja näidata õppetöös rahuldavaid resultate. Ka käesoleval suvel oli minul võimalus niisuguseid koolimaju näha, kus üks õpetaja töötas 6 klassiga ühes ruumis. Iseäranis on igas koolis ja tunnis tõstetud esikohale rahvustunne.

Rahvakool (meie algkool) on seal samuti 6-aastase (klassi) kursuse ulatuses sunduslik nagu meilgi. Vahe seisab ainult selles, et meil hakkab koolisundus maksma 8-aastaste laste kohta, kuna Ungaris juba 6-aastased lapsed kuuluvad koolisunduse alla.

Sealsed lapsed kasvavad palju kiiremalt suureks, kui meie lapsed külmemas põhjapoolses kliimas, mille tõttu suudavad ka varem õppima hakata. Samuti läheb sealne rahvakool meie algkoolist oma õppekavadega kaunis suurel määral lahku.

Koolisundus on maksev 6. eluaastast kuni 15. eluaastani, kuna igapäevane koolisundus kestab 12. eluaastani ja peale selle vanaduse 3 aastat kestab kordamiskool ainult mõned tunnid nädalas, millest peavad võtma osa kõik.

Viimasel ajal on kordamiskool muutunud rohkem erilaadiliseks, kus rohkem pearõhku pannakse üksikuile eriaineile. Iseäranis laialt on levinud põllumajanduslik täienduskool, sest Ungari on põllumajanduse-riik ja sellepärast on tarvis vastavat haridust. Peale põllumajanduse leiab täienduskoolis veel

suurt tähelepanu ja käsitlust kaubandus ja tööstus. Viimase ala õppimiseks on paljude koolide juurde asutatud töökojad, kus noored saavad omandada vastava oskuse töötamiseks. Iseäranis otsitud töölised tööstustes on niisuguste täienduskoolide lõpetajad, sest oma osavuse ja intelligentsuse tõttu suudavad nad teistega alati võistelda.

Peale 6-aastase algkooli (rahvakooli) kursuse lõpetamist peavad kõik noormehed, kes enam edasi ei õpi, kuni 22. eluaastani olema spordiselts „Levente's“. „Levente“ on üleriiklik spordiselts, millel igas linnas, alevis ja maal omad osakonnad, mis alluvad pea- või keskkohale, kust tulevad ka ettekirjutised, kuidas osakonnad peavad töötama.

Nendes spordiseltsides peavad kõik noormehed olema sunduslikult liikmeiks ja võtma osa nende harjutustest, iga nädal 3—6 tundi. Seltsi poolt ametisse palgatud instruktorid korraldavad loenguid, mida selgitavad valguspildid. Valguspildid on asjatundlikult ja hästi kokku seatud, ning käsitavad ajaloolisi sündmusi, sõdu, kunsti, kirjandust, maadeteadust ja teisi aineid. Õpetajateks on peaasjalikult endised ohvitserid või sõjaväelise haridusega õpetajad. Et õpetajateks on ohvitserid, siis on seltsis ka täielikult sõjaväeline kord. Seal harjutatakse mitmesugust kergesporti, kuid pearõhk pannakse siiski sõjaväelisele õppusele.

Üldiselt on ungarlaste seas rahvustunne rohkem arenenud, kui seda meie rahva juures võib tähele panna. Suure rahvustunde tõttu ei armasta ungarlased võõraid keeli õppida, ja kui nad neid juba oskavad, siis ei taha nad neid kõnelda, vaid nõuavad igal sammul võõrastelt, et need omandaksid nende keele.

Niisuguseks tugevaks rahvustunde kasvatamiseks on väga palju kaasa aidanud ungarlase rahvakoolid, kus iga aine on rahvaga seotud ja rahva elust võetud. Emakeelele on rahvakoolis 48 tundi nädalas, mille jooksul suudetakse põhjalikult emakeel ära õppida.

Ungari rahvakool läheb lahku meie algkoolist selle poolest, et seal ei õpita rahvakoolides võõrkeeli, nagu meie

¹⁾ Berzeviczy, Cholnoky, Marezali e. c. t. Ungarn, Land und Volk, Geschichte u. s. w. Seite 387. Jahr 1918.

algkoolides, kus võõrkeeleks on saksa keel, kuna varem õpiti ka veel inglise veelt. Võõraste keelte õppimine nõuab õpilastelt ilmaasjata palju energiat ja selle lühikese aja jooksul ei suuda ka kõige andekam õpilane isegi keelilisi algmõisteid ära õppida. Minnes pärast algkooli lõpetamist tegelikku ellu, ei suuda ta selle vähese keeleoskusega midagi peale hakata ja mõne aasta jooksul on see tarkus kõik ilusti unustatud.

Ungari rahvakoolides pannakse 5. ja 6. õppeaastal iseäranis rohkesti rõhku põllumajanduse, aianduse, majapidamise ja teistele majanduslikkudele ainetele, mida rahvakooli-lõpetajad saavad pärast tegelikus elus kasutada. Nad ei kogu endile tarbetult teaduslikke tarkusi, mis tulevad pärastises elus unustada, sest neid ei saa kusagil kasutada. Ka selles sihis oleks tarvis olnud meie algkoolide 5. ja 6. õppeaasta õppekavad muuta, kui tahame valmistada ette riigile ja seltskonnale kasulikke inimesi.

Väga suurt rõhku pannakse rahvakoolides headele raamatutele ja ühtlasi püütakse kasvutada õpilastes armastust raamatute vastu. Igas koolis, kus minul oli võimalus viibida, oli väga suur ja ceskujulik raamatukogu, kus esinesid kõikide tähtsamate ungari ja välismaa kirjanikkude teosed või nende ungarikeelsed tõlked. Juba üle 30-ne aasta tegutseb komisjon, kes valib õpilastele kirjandust, mis kõlbab õpilastele lugeda anda. Meil tegutseb küll õpperaamatute komisjon, kuid ilukirjanduse kohta ei ole ühtki kontrolli. Väga tähtis ja soovitav oleks, kui ka ilukirjanduse alal meil tegutseks säärane komisjon ja koostaks soovitavate raamatute nimekirja, nagu seda tehakse Ungaris.

Paljud väidavad küll, et noorsugu peab lugema ka halba kirjandust, et ta siis suudaks iseseisvalt arvustada, kuid see arvamine on ekslik. Noore lapse hing on kui vaha, kuhu võid igasuguseid jälgi vajutada ja kuhu need jäljed järgi jäävad. Suur mõju lapse vaimu ilma arenemisel on õpetajal, kuid kirjanduse ja osalt ka kino mõju pole sugugi väiksem.

Iseäranis viimasel ajal hoolitsevad ungarlased oma rahvakoolide ja rahva-

hariduse eest väga hästi, sest nad loodavad oma kõrge kultuuriga naaberriike võita ja omi vaateid nende seas maksma panna. Möödunud paari viimase aasta jooksul on nad ehitanud üle 3500-ja uue koolimaja rahvakoolide tarvis.

Uued koolimajad on väliselt väga ilusad ja jätavad soliidse mulje, kus isegi õpetaja korter tuletab meelde inimese elukorterit (ei ole niisugune ühetoaline kong ilma köögita, nagu meil), kuid üheks suuremaks puuduseks on see, et enamasti kõigil maal-asuvail koolimajal on ainult üks klassiruum, kus peavad kõik 6 klassi koos töötama. See ühes klassis ühe õpetaja juhatusel töötamine on väga raske ja tülikas, mis ei jäta avaldamata oma mõju töö tagajärgedele. Maal asub elanikke vähe, sellepärast on ka need koolid nõnda ehitatud.

Iga rahvakooli juures asub kooliaed, kus õpilased õpivad vastava õpetaja juhatusel praktiliselt aiandust. Kolmes vanemas algkooli klassis on igas 2 tundi nädalas aiatöö-praktikat, kus kõik õpilased peavad tegelikult aias töötama. Aiatao õpetamisel rahvakoolis on määratu suur mõju rahvamajanduslikult, sest kõik õpilased omandavad aiataoos vastavad teadmused, mida saavad pärast tegelikku ellu astudes kasutada.

Isegi palju kaugemale tahab vennasrahvas oma rahva kultuuri tõstmisel minna, mida näitab väga selgesti möödunud suvel haridusministri antud korraldus (seadus). Selle seadusega pannakse Ungaris 10-ne aasta jooksul maksma 8-aastane sunduslik rahvakool, mis aitab suurel määral rahva hariduslikku tasapinda tõsta. See korraldus võeti haritlaste ja suurema osa rahva poolt suure rõõmuga vastu.

Ungaris puudub säärane ühtluskool täielikult, nagu meil, kus peale 6.-kl. algkooli lõpetamist saab ilma eksamita keskkooli I kl. edasi minna. Seal pääsevad rahvakooli 4-nda klassi lõpetajad keskkooli I-sse kl. sisse, kus peavad 8 aastat õppima, kui tahavad keskkooli lõpetada. Meil suudavad õpilased 11-ne aastaga keskkooli lõpetada, seega tuleb

1 aasta vähem õppida. Seal võetakse peale 6-aastase rahvakooli lõpetamist õpilased samuti keskkooli I-sse klassi vastu, nagu 4-aastase rahvakooli lõpetajad, sest rahvakoolide 5. ja 6. aasta õppekavad lähevad keskkooli 1. ja 2. klassi õppekavadest lahku.

Sealsete kasvatusedlaste arvates on 8-aastane keskkool pahe, sest liiga pikk õppimise aeg takistab paljusid keskkooli lõpetamast ja nad peavad astuma ellu poolikute teadmustega. Keskkoolide juures on algkooli 5. ja 6. õppeaasta klassid. Nendes klassides keskkoolides õpetatakse võõrkeeli, mida hästi ettevalmistatud õppejõud suudab paremini teha, kui puuduliku keeleoskusega algkooli-õpetaja. Algkooli haridusega tegelikku ellu minejad ei kuluta paarisaaja võõrkeele sõna õppimiseks ilmaaegu aega ja energiat, mis nad muidugi varsti ära unustavad. Kui niisugune korraldus oleks läbi viidud ka meil, siis oleks suurel määral energiat kokku hoitud ja praegune keskkool suudaks paremate tagajärgedega keelte alal tegutseda. Siis ei tarvitseks karta, et keskkooli lõpetaja ühtki võõrkeelt hariliselt ei valda.

Viimasel ajal on Ungaris tekkinud uus koolitüüp, niinimetatud kodanikkudekool (Bürgerschule), mis ei ole veel suutnud täielikult välja kujuneda. Sellesse kooli võetakse neid õpilasi vastu, kes on lõpetanud 4. kl. rahvakoolis. Kursuse kestvus on 4 aastat, mille järele lõpetajad võivad tegelikku ellu minna. Teenistust saavad selle kooli lõpe-

tajad kantseleides, kauplustes ja teistes vastavates kohtades. Need koolid vastavad umbes meie endistele linnakoolidele või kaubanduskoolidele, kuid õppekavad lähevad neist suurel määral lahku.

Ka võivad nende koolide lõpetajad astuda õpetajate seminaridesse, mille nad siis 5-e aasta jooksul lõpetavad. Samuti võivad kodanikkudekooli lõpetajad astuda kõrgemasse kaubandus-, tööstus- või põllumajanduskooli, kus tarvitseb veel 4 aastat õppida ja edasiminek kõrgemasse õppeasutisse on lahti.

Üheks heaks omaduseks sellel koolil on see, et nende koolide lõpetajaid võetakse riigi ja omavalitsuse asutistesse kirjutajatena ametisse, kuna meil nende kohtade soovijatelt nõutakse keskkooli haridust.

Keskkoolidest töötavad Ungaris realkoolid — võõrkeeltega, gümnaasiumid — ladina ja kreeka keelega ja realgümnaasiumid — ladina ja võõrkeeltega. Võõrkeeltest õpetatakse saksa keelt, prantsuse keelt, itaalia keelt ja piiriäärsetes koolides vastava riigi keelt. Et seal on õppeaeg aasta võrra pikem kui meil, siis suudavad õpilased paremini omi aimeid läbi võtta ja nende seas ei esine säärast tüdimust aine ja elu vastu, kui meil ülekoormatud õpilaste juures võib igal sammul tähele panna.

Õpetajate koosseis ja ettevalmistus on seal ka paremad kui meil, mis ei jäta avaldamata oma mõju kasvatus tööle.

Kirjanduse arvustusi.

Gerhard Rägo: Matemaatika tööraamat keskkoolidele.

Algebra I klassi kursus. 145 lhk. „Loodus“, Tartus 1928. Hind 2 kr.

— Sama II klassi kursus. 95 lhk. „Loodus“, Tartus 1928. Hind 1 kr. 45 senti.

J. Grüntal.

Raamatud sisaldavad harjutusi keskkooli I ja II kl. käsitledavate algebra-liste palade omandamiseks. I osas leidub 591 tekstiga ülesannet ja 60 tekstita, II osas vastavalt 404 ja 77. Kuid

tähelepanu- ja tööd-nõudvate probleemide hulk, mis peitub neis ülesannetes, on palju suurem. Probleemide arv ühenduses tekstiga ülesannetega on I osas 1330, II osas — 1000, ja ühenduses tekstita ülesannetega — I osas 940, II osas 870. Üldse, kahes raamatus 4000 probleemi. Tarvitada oleva 70+70 klassi töötunni kohta on see hulk harjutusi täiesti küllaldane: ainult väga kiiresti töötavad virgad õpilased võivad saada jagu sellest materjalist. Teda on I kl. jaoks vähem kui II kl. jaoks, kuid

selle eest on II kl. töö keerulisem ja aega-viitvam, kuigi õpilased on juba rohkem vilunud.

Kui pakutud harjutusmaterjali tuleb pidada *hulgalt* küllaldaseks, siis tuleb teda pidada *sisult* väga heaks. Raamatute idee on: järk-järgult suurendades probleemide raskust, hoidudes liigkeerulisusest, sisuta sümbolist ja mehaanilisest oskuste omandamisest, saavutada matemaatilise sümbolika täiuslist valitsemist, suurt tehnilist osavust tema tarvitamises ja konkreetsete arvudega arvutamises, harjutada selget mõtlemist ja selget mõtete avaldamist ning harrastada kriitikat ja eneskriitikat.

Selle väite põhjenduseks lubatagu peatuda lähemalt raamatute sisul.

Raamatute sisu on jaotatud 11-ks peatükiks:

I Algebraise sümbolika alged	I osa lhk.	1—39
II Esimese astme võrrand	„ „	40—49
III Arvutamise põhi-seadused	„ „	50—74
IV Graafilisi kujutisi	„ „	75—87
V Positiivsed ja negatiivsed arvud	„ „	88—113
VI Võrdeline ja pöördvõrdeline olenevus	„ „	114—126
VII Lineaarne olenevus	„ „	127—145
VIII Polünoomid	II osa „	1—27
IX Murrud	„ „	28—47
X Lineaarsed võrrandid	„ „	48—65
XI Ruutolenevus	„ „	66—95

Peatükid on jaotatud osadeks, mis nimetatakse „harjutisteks“; neid on raamatuis 46, I—XLVI. Nende üksikasjalik sisu v. lisas. Nii leidub siis raamatuis palju aritmeetilisi palasid ja terve „elementaarne“ algebra tolles tähenduses, milles see tume termin esineb Ameerika Ühendriikide Highschool'i kavades (peale Elementary on neil veel Intermediate ja Advanced Algebra).

Tähelepanu pühendamine ka aritmeetikale gümnaasiumi kursuses on väga tervitatav ja rõõmuvast uudis: meil on põhjust olla mures selle matemaatika osa pärast.

Peatükkide järjekorda vaadates tekib mulje, et siin on tegemist juhulise,

ilma orgaanilise sidemeta materjali paigutamiseega. See mulje aga kaob jäljetult lähemal tutvumisel raamatutega. Alguses leiame sissejuhatuse (ja väga põhjaliku) matemaatilisse tähelisse sümboolikasse, siis tutvume võrrandiga ja õpime teda lahendama. Rikastunud nende kahe võimsa uurimisabinõuga, pöördume tagasi konkreetsete arvude valda ja täiendame omi teadmusi, kindlustame oskusi arvutamises, süveneme juba tuntud arvude valda, uurides arvutamise põhiseadusi. Siis õpime raamatu najal tundma uut uurimisabinõu — graafilisi kujutusi. Nõnda varustatud, asume arvuvalla laiendamisele negatiivsete arvudega ja kaugemale selles suunas I aastal ei lähegi: ülejäänud aja (vast 3 viimast kuud) pühendame suurustevaheliste sidemete uurimisele, avastades võrdelist, pöördvõrdelist, lineaarset olenevust.

Järgmisel, teisel aastal asume uue arvu ja võrrandite valla laiendamisele polünoomidega, murdudega ja võrrand-süsteemidega. Pärast seda oleme küllalt varustatud selleks, et õppida tundma üht uut suuruste- ja arvudevahelist sidet ruutolenevuse näol ja lõpetame kaheaastase töö suure saavutisega — arvuvalla laiendamisega ruutirratsionaalarvudega. Niisugust tööd võimaldab arvustatav raamat oma kahe ilmunud osaga, tema pideva, leheküljelt leheküljele tarvitamisega. Muidugi pakub ta ka võimalusi korraldada tööd mõne teise plaani järgi.

Nüüd tahaksin peatuda üksikasjalikumalt raamatu sisul. Täht — arvu tähenduses ilmub alguses sõna (nimelt — suuruse nimetuse) lühendusena, mõõdu sümbolina, siis induktsiooni resultaadina — hulga arvude esindajana ja viimaks üldiselt arvuna. Nii siis järkjärguline, hästi läbimõeldud ja läbiviidud tõus abstraherimises. Alguses esineb äärmine, peaaegu käega katsutatav konkreetsus. Esimesed paljad „abstraktsed“ harjutised esinevad alles 37. leheküljel, ja needki on konkreetsed — valuta arvutamised algebraaliste avaldiste näol. Matemaatilist sümbolikat esitellakse alguses lihtsalt kiirkirjaliku võttena. Kõik aeg kaudsel teel

leiab rõhutamist mõte, et matemaatiline sümbolika ei ole omaette eesmärk, vaid ainult mõttetöö kokkuhoiuabinõu.

Võrrandite, selle algebra olu ja tuuma juurde asub raamat varakult. Väga hea ja mitmekesine on võrrandite kogu. Neid leidub tekstita lahendamiseks

I osas — 222

ja II osas — 210;

peale selle tülikas määramiseks, igatahes palju suurem hulk tekstiga ülesandeks. Kõik võrrandid on väga lihtsad, seega loomulikud, elulised. Võrrandite lahendamine põhjeneb „tervele mõistusele“ ja arvutamise seadusile; erilised kunstlikud võtted ja võrrandite lahendamist juhtivad erilised seadused ilmuvad nagu iseenesest.

Funktsiooni mõiste rajamine algab I osa esimestel lehekülgedel, olgu et sõna „funktsioon“ (lineaarne) esineb alles lhk. 130. Võib öelda, et kogu raamat hellitab, hoiab ja kasvatab funktsioonides mõtlemist nõnda, nagu seda nõuab Ühendriikide National Committee on Mathematical Requirements: „the fonction concept should serve as a unifying element running throughout the instruction in the mathematics of the secondary school“ (The Reorganisation of Math. in Sec. Education. A Report by the Nation. Committee on Math. Requir., I. 1927. lhk. 3 ja pikemalt lhk. 92—106; raamat, mille I trükk ilmus 1923. a. 25.000 eksemplaris ja kevadeks 1926. oli otsas).

Leides raamatus aukohal (aga mitte pealkirjades) funktsiooni mõiste, leiame seal samuti hoolsalt läbitöötatud graafilise kujutamise, sest „iga graafik on kõige pealt funktsionaalse suhtumise väljendus“ (sama Report lhk. 98). Graafilisele kujutamisele on raamatus pühendatud eri peatükk (IV) 25-e ülesande ehk 90-ne üksikprobleemiga. Peale selle esinevad graafilised kujutised ka mujal raamatus igal sammul, nõnda et ei või neid ainult „minna läbi“ juhulise palana, vaid terve graafiline meetod peab osutama üheks jõuliseks tööviisiks. Seejuures raamat pakub kõiki sääraselt valmis kujul ja süstemaatiliselt, et õpetajal jääb küllalt aega rakendada oma jõud ja kogemused õpilaste juhti-

misele graafikute lihtsale, kokkuhoidlikule ja kiirele valmistamisele, sest vastasel korral kaotab kogu võte oma mõtte.

Palju värskest, selgust, järjekindlust ja lihtsust leidub raamatus sihitud suuruste käsitamises. Eksib vist 1928. aasta „Kasvatases“ nr. 10 ilmunud arvustuse autor P. K., kui nimetab „suheliste arvude“ (see termin ei esinegi raamatus) korrutamise definitsiooni vananenuks ja murdude puhul kõlbmatuks, ning korrutamise seletust „üllatavalt keeruliseks“. Sellele eksitusele viib P. K. anduvus „selgele ja otsesele eeskirjale“ (mach so, 's kummt heraus! öeldi vanasti). Arvustatav raamat aga pelgab igasugust matemaatilist eeskirja ja tunnustab ainult leitud seadust — sellega, muu seas, ongi õigustatud raamatu nimetamine tööraamatuks. Julgen arvata, et raamatu poolt pakutud korrutamise seletus on kõige õnnelikum meetodilises kirjanduses tuntuist.

Arvutamise põhiseadused leiavad põhjalikku käsitamist ja ei jää seejuures „splendid isolation'isse“, vaid leiavad korduvalt osavat rakendust, õigustades nii oma olemasolu ja lihtsustades mõndki tööd. Tavalised „tehted sulgudega“ näit. ei moodusta omaette pala, vaid leiavad lihtsat ja selget käsitlemist arvutamise põhiseaduste abil. Samane on lugu kuulsa teguriteks lahutamise, ja ka võrrandite lahendamisel on nad kasulikud samuti kui mitmesugustel arvutamise ja kontrollimise võtetel. Arvutamise põhiseaduste permanents tuuakse esile juba I arvuvalla laiendamisel (XIX — 17; XX — 17; XXI — 9, 10, 11).

Peatükis lineaarsest olenevusest (VII) esineb ka aritmeetiline progressioon, seega esimest korda I kl. kursuse osana ja osutub, orgaaniliselt seotuna lineaarse olenevusega, kohaseks ja õpilastele täiesti jõupäraseks. Aritm. rea kordamise võimalus on pakutud II osa lõpus (lhk. 86).

Tehete objektina mitmeliikmelistest avaldistest käsitletakse raamatus ainult polünoome kõige lihtsamal kujul. Arvan, et selles võib näha ainult julget ja tervitatavat uusust. Peatükid murdu-

dest ja võrrandsüsteemidest (IX ja X) pakuvad kõiki, mis sel alal tarvilik. Võrrandsüsteemid ei ole liigitatud tavaliselt lahendamisviiside järgi, selle valik ja juhtimine jääb õpetaja hooleks. Mõte kahe võrrandi ühislahendi võimalusest rajatakse juba I osas. Äärmiselt huvitav ja väärtuslik on XI peatükk ruutolenevusest; meisterlikult tehakse siin üks samm arvuvalla raskel ja tähtsal laiendamisel.

Fusiooni eest algebra ja geomeetria vahel on hästi hoolitsetud. Geomeetria ainega leidub

I osas 591-st tekstiga ülesandest 124, s. o. 21 %
II osas 404-st „ „ 101, s. o. 25 %

See hulk geomeetrilisi ülesandeid on valitud nõnda, et võimaldub algkoolist kaasatoodud teadmuste ühtlustamine, alalhoidmine ja süvendamine nii, et ei tuleks hiljem geom. tundides kõik õpida uuesti. Nii leiame juba I osa alguses ja kaugemal pinna- ja ruumalalmõõtmisi. Sellekohased valemid on ju algkoolis antud, kahju on (nagu see tavaliselt sünnib) jätta need teadmused soiku, selle asemel et neid süvendada ja tarvitamiseks valmis hoida. Kuivõrt elav on raamatu side geomeetria, näitab asjaolu, et ilma geomeetria aineteta on ülesandeid

I osas 28-st „harjutisest“ ainult 8
ja II osas 18-st „ „ 8.

Nõnda teenib algebra geomeetriat. Aga ka viimane ei jää esimesele võlgu: sagedasti nõutakse abstraktsete arvuliste sidemete selgitamist ruumkujutiste ja geomeetria tõsiasjade abil. Selles veendumiseks vaadatagu ainult, kui hoolsalt raamatus on välja töötatud graafiline meetod ja kui sagedasti teda rakendatakse.

Fusioon on tugev, nagu see juba varem tähendatud, ka aritmeetikaga, alates arvutamise tehnikaga ja lõpetades arvuteoreetiliste uurimustega. Konkreetsete arvudega arvutamisele on pühendatud tekstita ülesannetes

I osas 943-st probleemist 544, s. o. 59 %
II osas 866-st „ „ 295, s. o. 33 %

peale selle, mis esineb tekstiga ülesannetes. Viimaste hulgas leidub ülesandeid arvuteoreetilisele ainele

I osas 67 ülesannet, s. o. 11 %
II osas 54 „ „ s. o. 13 %

Arvrida, arvude struktuur, tehete toimetamine, resultaate hindamine ja tehete kontrollimise viisid ning võimalused, suuruste järjestamine — kõik see leiab vahelduvat ja korduvat käsitlemist, võimaldades seega arvuvalla koduseks tegemist. Igaüks, kes tunneb meie keskkooli õpilast, teab, et temal sel alal on suur lünk. Rägo' raamatu püüde täita viimast on väga tervitatav. Selgitust antakse ligikaudse ja kiirarvutamise mitmesuguste võtete kohta ja pakutakse võimalusi neid harjutada. Saavutatakse arvutamise seaduste täielik teadvustamine. Ka andmete ja arvutamise korraldamisele pühendatakse palju tähelepanu, millest kõneleb hulk valmis, poolvalmis ja täitmiseks ette pandud tabeleid. Ka arvutamine astmikude abil ei jää kõrvale. Side matemaatika ja teiste teaduste ja tegevusalade vahel on arvustatavais raamatuis suur. Nii leiame tekstiga ülesannete hulgas teemasid:

	I osas	II osas
Loodusteadusest (füüs., keemia, bioloogia, geogr., tehnika)	16%	13%
Majandusaladelt (ost-müük, tariifid, intressid, %, kalkulasioonid, eelarved)	22%	15%
Mitmesugustelt aladelt (ajaloolised ja säärased, mis ei mahu teistesse rühmadesse).	16%	13%

Ülesannete teemade valik on väga mitmekesine, leksikon lai. See asjaolu on võib-olla tülikas õpetajale (tuleb anda palju lisaseletusi), kuid väga kasulik õpilasele. Palju ülesandeid pakuvad puhtpraktilisi teadmisi (näit. mitmesugused tariifid ja statistilised andmed), mis vääriksid isegi kogumist õpilase poolt erilisse vihkku (vade mecum), sest nad võivad leida sagedat rakendust tegelikus, ka koduses elus. Siin on mõeldud kõige pealt raamatus hulgana leiduvad mitmesugused praktilised „eeskirjad“ sõnalises ja matemaatilises kirjjas: v. näit. XXXII-12, 16. Ka „vanad“ mõõdud pole unustatud (naelad—

puudad, jalad—süllad). Kõik küsimused on käsitletud nõnda, et alguses on rida ülesandeid, mille eesmärk on viia õpilane mõne sideme (valemi) avastamisele, mis siis leiab rakendust hiljem. Oskuste puhtmeaanilise harjutamise võimalused on võrdlemisi väikesed, kuid selle eest sünnib omandamine raamatu najal täiesti teadlikult, mis peaks lõpude-lõpuks tagama kindla käsitlemise oskuse. Seejuures teksti teemade mitmekesine valik loob igale matemaatilisele sidemele palju assotsiatsioone, mis raskendab ununemist. Kuivõrt see asjaolu hõlbustab matemaatilise sideme leidmisel nii tarvilikku abstraktsiooni tegevust, on raske öelda. Arvan, et ta ka sellele aitab kaasa. Ülesannete kogude arvustamisel on viisiks hinnata ka ülesannete „elulisust“, mille juures ikka tumedaks jääb, mis viimase all mõeldakse. Kui pidada elulisteks neid ülesandeid, mis sisult lähedad tegelikule elule ja tema vajadustele, siis leidub sääraseid Rägo' raamatuis väga palju. Kui arvestada elulisust ainult ülesandeis, mis suudavad kõita õpilase huvi ja tähelepanu, siis tahaksin uskuda, et ka sääraseid leidub palju. Viimast tüüpi eluliste ülesannete hulk oleneb aga rohkem nende serveerimise viisist õpetaja poolt tunnis, kui raamatu autorist: ka põnevaid romaane mõistetakse teha igavaks.

Elulised, vähemalt ühes mõttes, on Rägo' raamatud juba vastuste puudumise tõttu: elu poolt seatavatel ülesannetel pole iialgi „vastust“ olemas; ka areneb siis, kui lahendada-olevail ülesandel pole vastust, püüe ja osavus omi samme ise kontrollida; kasvab usk enesse.

Matemaatika tööraamatute ülesanded ei nõua mitte ainult mehaanilist tööd, vaid, jäädes peaaegu erandita õpilase võimete piirkonda, nõuavad ja ergutavad ikka ka mõtlemist. Mõned ülesanded nõuavad osalt või ainult sõnalist kirjeldust — selgitust — vastust (näit. XX—1, 2, 3). Arvestades asja raskust ja meie õpilaste saamatust matemaatiliste mõtete sõnastamises, tuleb pidada neid ülesandeid väga tarvilisteks. Seaduste ja juhuliste sidemete sõnastamise vajadus kõrvaldab formaal-dogmaatilise

käsitamise ja mehaanilise, s. o. viljatu omandamise hädaohtu. Leidub ka ülesandeid, mille resultaadiks on väide „lahendada võimata“ (näit. XXIV—19, 20); neid võiks olla rohkemgi.

Esinevad ja leiavad konkreetset selgitamist ja korduvat käsitlemist mõistet, mille harimine peaks olema matemaatika ülesandeid, kuid millega tutvavad pole ka vanemate klasside õpilased, näiteks, absoluutne ja relatiivne mõõtmisviga, hälbed ja teised statistilised mõisted.

Matemaatikas nii tähtis ja mõttelt iseloomulik täieline induktsioon — töövõttena (ilma et esineks see termin) leiab tähelepanu raamatu I osa algusest peale.

Matemaatilise silmapiiri laienemine sünnib alaliselt, kuid ilma hüpeteta, ettevaatlikult. Näit. arvu ruut ja kuup (kolmest kõrgemat astmenäitajat I osas ei olegi) esinevad alles VI harjutises, s. o. umbes 15. õppetunnil. Alles raamatu II osas ilmuvad abstraktsemad ülesanded, keerulisemad uurimused. Seal on ka rohkem arvteoreetilise sisuga ja abstraktsete arvudega tekstülesandeid: seal on neid 32%, kuna I osas ainult 19%. Alles II osa 11. leheküljel on vaja midagi tõe s t a d a. Terve XXXI harjutise 28-sa ülesandega ehk 45-e üksikprobleemiga on pühendatud arvteoreetilistele küsimustele. Selle harjutise läbitöötamine (ja korduv!) peaks täitma tolle tühja koha, mis sel alal on meie õpilasil: nad ei tunne arve. Algekool on vist õpilase noore ea tõttu, võib-olla aga ka meetodiliselt, võimetu siin abiks olema, gümnaasium aga on seni piirdunud nurisemisega.

Igas harjutises leidub ühelaadilisi ülesandeid — klassi ja koduseks tööks, esimeste hulgas palju sääraseid (näit. XIII—1), mis peidavad eneses õpetajale meetodilisi juhatusi.

Juhatusi, näpunäiteid on palju, kuid igas ülesandes on midagi ka iseseisvaks tööks; isetegevusele (nii õpetaja kui õpilase) on küllalt ruumi ja võimalusi. Pea iga harjutis pakub võimaluse varem käsitledu kordamiseks, puudutades sama ainet teises andmete kombinatsioonis ja teiselt vaatekohalt.

Kui kõrvutada raamatute sisu praegu maksva kava nõudmistega, siis selgub, et mõlemad raamatu osad koos pakuvad täieliku võimaluse töötada läbi keskkooli kahe esimese klassi kava. Kuid raamatu I osa üksi ei käsitle kõiki I kl. kava küsimusi, mõned neist, nagu summa ja vahe kuup ja murrud on mahutatud II ossa, „hulkliige“ üldse ei esine iseseisva mõistena, polünoomidega toimetatakse ainult liitmist ja lahutamist, kuna korrutamine ja jagamine leidub II osas. Seejuures peab tähendama, et ka pakutavas ulatuses jõuab läbi töötada õppematerjali tarvitusel-oleva ajaga ainult pinevalt töötades, sest terve materjal vajaks 90—100 õppetundi, kuna neid tegelikult on umbes 70. Teise osa korralik läbitöötamine ei tohiks sünnitada raskusi.

Hardusministeeriumi poolt tarvitamiseks lubatud MÖK'i kavale vastab raamat täiesti.

Mõeldav on mitmesugune raamatu tarvitamine: kas pidev, s. o. leheküljelt leheküljele, mis oleks kõige õigem, sest raamat on meetodiliselt hästi läbi mõeldud, või hüplev (kord siit, kord seal), näit. harjutised IX ja X võiksid tulla käsitlusele rööbiti I peatüki harjutistega. Hulk üksikküsimusi ühes ülesandes (näit. XVI—6) võimaldab klassis tööjaotust läbi viia (ühed teevad üht, teised teist).

Mis puutub raamatute välimusse, siis seisavad nad väljaspool arvustust selles suhtes: keel on selge ja täppis, trükk korralik (leidsin ainult 2 trüki-viga — ? pro „“ lhk. 60 ja „“ pro ? lhk. 91, II osas), paber hea.

Raamatud ilmutavad nii palju hüvesid, et provotseerub kõrge nõudlikkus, hakkad hoolega otsima puudusi. Väikene kogu leidub ka neid. Täiesti selge on raamatu peatükkideks jagamise alus (suguluses-olevate palade rühmad), aga puudub selgus „harjutisteks“ jagamise aluse kohta. Enamiku harjutiste puhul on ka siin aluseks sisult ühtekuuluvate küsimuste kogumine üheks harjutiseks, sagedasti aga rikutakse see alus, nagu näit. harjutiste VI ja VII, IX ja X, XII ja XIII, XIV ja XV, XXV ja XXVI, XXXVII ja XXXVIII, XXIX

ja XL puhul. Siin on justkui mõõduandev ülesannete raskus: raskemad ülesanded, mis vajaduse korral ehk võivad jääda käsitamata, on koondatud eriharjutistes, mille pealkiri harilikult algab sõnaga „täiendavaid...“; või on mõõduandev püüe kohandada harjutisi läbitöötamiseks vajalisele umbes ühesugusele ajavahemikule. Peatükkideks jagamine on hästi läbi viidud, harjutisteks — mitte. Ka pole nimetus „harjutis“ õnnelik, tema asemel võiks esineda §.

Ülesannete nummerdamine peaks olema pidev algusest raamatu (või osa) lõpuni: kergem on nimetada ja leida ülesanne nr. 659 kui XXVIII—6. Ülesannete küsimuste (probleemide) alanummerdamine märgiga 1°, 2°, 3°... ei ole hea (kraadi sümbol!) ja ei ole järjekindlalt läbi viidud, näit. XXXVI—9 ja 13 — ühes esineb alanummeratsioon, teises mitte, samuti XXV—28 ja 29 ja palju teisi. Märgi asemel 1°, 2°, 3°... oleksid väga kohased väikesed numbrid või tähed.

Raamatu matemaatiline terminoloogia ja sümboolika üldiselt käib tunnustatud matemaatika sõnastiku ja sümboolika järgi, kuid on ka mittesoovitavaid kõrvalekaldumisi: kord on tarvitusel „tõenäilik väärtus“ (XXII—13), kord — „arvatav väärtus“ (XXII—14, 15); kord nimetatakse „hälbeid“ (XXII—12, 16), kord — „vigu“ (XXII—14, 15). Termin „hälve“ puudub sõnastikus, oleks väga soovitatav see võtta tarvitusele. Mitmel korral esineb termin „lihtaru“ pro täisarv ehk loomulik arv, näit. ülesandeis III—1, XXII—12, XIV—8, XL—3, XLIV—21. Ülesandeis II—1 vahe nimetatakse „jäägiks“, ülesandes II—11 lihtmurd nimetatakse pärismurruks, küll joonealuse märkusega. Ülesandes XIV—7 nimetatakse sirge nurk „sirgestatud nurgaks“.

Raamatu üldise korrektsusega ei sobi rida ülesandeid puuduliku või tumeda tekstiga, mis nõuab lahendajalt täiendavaid oletusi, nimelt:

III—6 Mis on tänava „algus“ ja „lõpp“?

IV—15

Jõesängi ristlõige võib olla idealiseeritud rist-

- külik, sarikkolmnurk või saristrapets; kahel esimesel juhul on ülesanne andmetel lahendatav, viimasel — mitte.
- V—23 Puudub seinte paksus ja eeskoja laius, viimane ei ole $\frac{1}{2}$ sm, nagu võiks arvata silmamõõdu põhjal.
- V—11 Mis on mõeldud prisma „külje pinna“ all? kas külgpinda või külgtahu pinda?
- V—15, 16, 18 Puudub mõõdetava eseme kuju.
- VI—23 Silmamõõdu või sirkli abil tuleb otsustada, kas on tegemist ruutudega; joonistel 5 ja 6 — et on ära lõigatud pooled küljed.
- V—27 Pole antud karpide kuju ega öeldud, kas mõõdud on sisemised või välised.
- V—29 Pole antud ahju ja pottkivi kuju; kas ahju-koobas jääb arvestamata? Näide on raske kasutamiseks.
- VII—36 Pole antud pöranda kuju ja vaheraamide mõõted, aga ometi moodustavad nad umbes 8% akna avausest.
- IX—82 Ei ole määratud poja ja isa lähtekohtade suhteline asend.
- X—12 Algkooli-kohustuslik vanadus on 8, 9, 10..., 15, 16 a.
- XI—18 Pole öeldud, kas arvestada tulu oma- või müügihinnast.
- XIII—10 Vastus on teose köidete järjekorrast riivil.
- XIII—28 Tabelis ühte ruutu tuleb kirjutada mitu, kuni 6 arvu.
- XVII—5 Pole kohane juht lubada x-le omandada ka murdulised väärtused, oleks kohane ülesandeis 11, 12, 13.
- XXI—5 Mis on kraaterjärve „põhi“ ja raadiuse siht?
- XXXIV—5, 6 Pöranda ja maja kuju pole antud.
- XXXVI—2 Võimalik 2 isesugust interpretatsiooni ja 2 paari vastuseid.
- XLII—17 Lahendus ja lahend oleneb ukse asukohast seinas.
- XLII—27, 3 Kas ringi või segmendi pindalana?
- XLIV—22, 24 Puudub aia ja põllu kuju.

Sääraseid puudusi leidsin 28 ülesandes, s. o. 2,4% kõigist raamatus leiduvaist. Tahaksin uskuda, et mul palju tähele panemata ei jäänud; arvan ühtlasi, et selline eksimuste % raamatu esimeses trüki on lubatav, arvesse võttes hiiglatööd, mis pidi nõudma arvestatava raamatu koostamine, kus ülesanded ei ole mitte valmidena siit-sealt võetud, vaid loodud või vähemalt eesmärgile kohandatud.

Raamatus, XLII harjutises antakse väga head võtted ruutjuure lähisväärtuste leidmiseks. Aga töö juures vajab mitteilukutseline matemaatik ka algoritmi selle kiire leidmiseks. See aga ja sellekohased harjutised puuduvad raamatus.

Raamatu nõrgemaks küljeks pean murdude käsitlemist. Süstemaatilisel esinevad nad alles XXXV harjutises, s. o. teise osa 33. leheküljelt alates, kuid oskust murdudega opereerimises eeldatakse vaikselt juba II harjutises, s. o. I osa 7. leheküljelt alates. Ka pole XXXV harjutis töötatud välja nõnda, kui suurem osa teisi. Raamatu juhtiv idee — kõik olgu konkreetne — osutub rikutuks ainult ja just murdude käsitlemisega: I osas igal sammul (näit. lhk. 87 ja 145) esinevad päris korralikud tähelised murdavaldised. Kui neid aga süstemaatilisel ja põhjalikult käsitletakse alles II osas, siis on võimalikud kaks juhtu, mõlemad mittesoovitavad: kas toimetab õpilane I klassis mehaaniliselt, ilma et mõistaks murdavaldisid näha konkreetset sisu, või — murdude käsitlemine on üleliigne II klassis. Usun, et see raamatu nõrk külg laseb ennast tulevikus parandada.

Trükitehnilisist puudusist tahaksin nimetada ebaõnnestunud korrutamismärke — näiteks XII—27, 30: punkti asemel esineb lühike kriips.

Loeteldud puudused tunduvad ehk otsitutena. Kui see nii on, siis on see seletatav raamatu üldise korrektsusega ja silmapaistva väljatöötamise hoolsusega: tahaks siis juba, et seal puudusi ei olekski. Arvan igatahes, et

kõik nimetatud puudused ei vähenda tunduvalt arvustatavate raamatute kõrget väärtust.

Rägo' matemaatika tööraamatud I ja II väärivad head vastuvõttu õpetajate poolt. Nende tarvituselevõtmine gümnaasiumi I ja II klassis võiks tähendada uue ajajärgu algust meie matemaatika õpetamises.

Kirjanduse ülevaateid.

Tähelepanu vääriv raamat kirjanduse õpetamisel keskkoolis.

B. Linde.

Hiljutisel Poolas viibimisel oli mul võimalus tutvuda raamatuga, mis tohiks olla üle-Euroopa ulatava uuendusliku tähtsusega kirjandusloo õpetamisel keskkoolides. Seda raamatut on seni võrreldud õpperaamatutega, mis on tarvitusel samas aines Saksamaal, Austrias, Šveitsis, Tšehhoslovakkias, Prantsusmaal, Belgias, Itaalias ja Inglismaal vastavates keeltes ja on leitud, et poola kõnealune raamat ületab nimetatud maade omad.

Selle raamatu rahvusvaheline kuulsus tegi nende ridade kirjutaja veidi skeptiliseks, kuna sellise kuulsuse järel käib tavalisest pettumus. Aga huvi oli kord juba äratatud, ja muretsenud enesele Lvovi Ossolineumi väljaantud ja Juljusz Balicki ja Stanislav Maykovski toimetatud kirjandusliku lugemiku, hakkasin seda lehitsema õhtul voodis pikutades, oletades, et olen päevastest käikudest suurlinnas Varssavis juba liiga väsinud tõsisemaks töötamiseks. Mida kaugemale ma lehitsedes jõudsin, seda eemamale põgenes mu uni, kunj olin jälle täiesti hommikuselt värske, kuigi kell näitas juba viiendat hommikutundi.

Uudisena on selles lugemikus üksik see, et selle toimetajad pole koostanud oma raamatu tänapäeval elavate kirjannikkude varem ilmunud teoste katkeist, vaid on hankinud autoreilt täitsa uued palad oma lugemiku jaoks. Kuid vaevalt oleks see asjaolu üksik nii kaalukas, et anda raamatule selline väärtus, nagu

sel on tõepoolest tema praegusel kujul, vaid uuenduse teiseks sama tähtsaks pooleks on toimetajate valiku õnnestumine, mis on rajatud nende väga kõrgelt arenenud esteetilisele maitsele ja teostatud lõpuni mõeldud kirjanduslike meetodite oskuslikus käsitamises, eeskätt aga nende meetodite järjekindluses.

Väärrika uuendusena tuleb märkida nimetatud teoses veel sedagi, et toimetajatel on jätkunud julgust lahti öelda kooliklassides kirjanduse käsitlemisel väga paljust, mis tavalisena on jõudnud pista oma juured nii sügavale harjumuse maa sisse, et on tekkinud juba arvamine, nagu ei saaks selleta enam läbi, nagu oleks see juba enesest mõistetav osa kirjanduse õpetamisel koolitoas, millised võtted aga viivad õpilasi ennem kirjanduse põlgamisele, kui selle armastamisele.

Nimetatud lugemiku juhatab sisse õnnestunud tsitaat Mickievicz'ist, mis kannab „Lapsepõlve maa“ nimetust. Kuid eksib see, kes oletab, nagu tuleksid kõnealuses lugemikus sõnale üksik mineviku kirjanikkude kõrval esimesejärgu suurused tänapäeva poola kirjandusest. Valikus ei ole toimetajad lasknud ei millestki end piirata, lastes end juhtida üksik oma tõekspidamisest, et kirjanduslikus lugemikus tuleb pakkuda sellist materjali, mis elava kunstiteosena võib pakkuda noorele lugejale huvi, andes

talle eakohaseid elamusi. Eksivad need, kes tavaliselt peavad väga paljusid asju noorusele üle tunnete ja mõistuse käivaiks ja hülgavad siis selliseid palasid. Kui nooruses ei anna iga kunstiteos just õpilase mõistusele, siis võib aga olla, et õpilane ammutab nimetatud teosest palju rohkem oma tunde-elule, ja see tohiks olla palju väärtuslikum. Need põhimõtted on meil veel liiga võõrad keskkoolides eesti ja ilmakirjanduse käsitlemisel, teoreetiliselt küll mitte tundmatud, kuid tegelikult siiski vähe kasutatud sel lihtsal põhjusel, et meie keskkoolide eesti kirjanduse õpetajate rõhuv enamus ei seisa ise oma üldhariduse tasapinnalt soovitava kõrgusel. Selles peitubki kogu kurbloolus meie humanitaarsete huvide langemisel, mis on tänapäeval salgamata tõsiasi, mille suuremad tagajärjed aga annavad end veel tunda alles aastaid hiljem, sest meie oleme praegu umbes samas olukorras oma keskkoolide kodumaise ja ilmakirjanduse õpetamisel, nagu olid seda venelased Fonviisini päevil oma köögitüdurukuid ja kutsareist prantslaste-koduõpetajate poolt. See on küll kibe, kuid kahjuks siiski tõde.

Keskkoolides tarvitusel olevate kirjanduslike lugemikkude poolt on olukord meil sama kurblooline. Neid on meil toimetanud Gustav Suits ja Villem Grünthal, Mihkel Kampmann ja August Raud. Kaks esimest on küll ülikooli haridusega, esimene kirjandusloolane, teine aga keeleteadlane, kellele kirjanduslugu on siiski juba kaugemal seisev aine. Kaks viimast on aga ise oma hariduselt algkooliga pidanud leppima, ja ainult eesti kirjandusloo alal näikse ikka veel valitsevat selline pessimistlik arvamine, et velsker on targem kui arst, et ehituskünniku teadmused ületavad inseneri omad*). Gustav Suits'u

*) Kahjuks on meil aga sel alal, nii vähe „arste“ ja „insenerisid“, et paratamatult tuleb leppida „velskritega“ ja „künnikkudega“. Toimetus.

koostatud kirjanduslooline lugemik on vananenud ja pealegi pole seda müügil enam. Grünthal'i omal on muud puudused, kõigepealt aga pole see lõpuni viidud.

Need asjaolud toovad eriti ligidale eestlasele sellise ainult kunstipõhimõttele rajatud lugemiku, nagu on seda kõnealune poola kirjanduslugemik, mis võib pakkuda väga palju ealisemalegi inimesele, kes otsib kirjandusest eeskätt loomingulist haaravust, mille suhtes on noorus nii tundeline ja vastuvõtlik.

Sellise raamatu kaudu võib ulatuda esialgne kirjanduslik tutvumine kuni tänapäeva poola juhtivate kirjanikkude ni, nagu Kaden-Bandrovski, pr. Nalkovska-Gorszehovska, Maria Dombrovska, Ferdynand Goetel, Choynovski, Wasylevski, Makuszynski ja Orkan. Muidugi leiata sealt samuti luuletajaid, olgu see Zakopane üksiklane Zegadlovicz, pr. Illakovicz, Tuvim või selline tunnustatud suurus nagu Staff. Olles mitmeigi noorema luuletaja loomingust täielikus teadmatuses ja tutvudes nendega alles nimetatud kogu kaudu, andsid esitatud palad siiski mingi ülevaate loetud autorite loomingust, mis hiljem kontrollides osutusid täiesti õigeteks. Sellise valiku tegemine aga on rikkas poola kirjanduses märksa raskem, kui meie kaugel vaesemas kirjanduses.

Igatsedes nõuetele vastavat kirjanduslikku lugemikku meie keskkoolidele, tahaksin ainult ühendada selle loodetava teostumise sooviga, et selle toimetamine ja koostamine võiks sündida sama õnneliku tähe all, mis on juhtinud poola oma, mis tohiks olla ühtlasi väärikaks eeskujuks eestigi kirjandusloolisele lugemikule, nagu seda on soovitatud juba eeskujuna nende ridade alul nimetatud arvukate ja vanade kultuurmaade rahvastele nende eneste asjatundjate poolt. Aga millal võiksid teostuda need lootused?

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Tehnikagümnaasiumide kaitseks võtab sõna A. Remmel „Päevalehe“ 136. numbris ilmunud kirjutises

„*Tehnika arendav ja kasvatuslik väärtus.*“

Autori mõttekäik on lühidalt järgmine:

Humanitaar- ja realhariduse pool-dajad esitavad tehnikagümnaasiumidele küsimuse, kas on võimalik arendada inimest vaimse küpsuseni tehnika distsipliinide varal ja kas on eluliselt vastuvõetav see arenemissuund.

Kooli kasvatuslikke ülesandeid võib jagada kolme liiki: arendada intellekti, rikastada hinge ja anda ellu kaasa eetilisi aluseid.

Intellekti arenemiseks ei ole esmajärgulise tähtsusega koolis omandatud teadmuste hulk, kuna sellest päras-tises elus suurem osa ununeb, vaid tähtis on, et õpilane jõuaks teadusliku meetodi mõistmiseni ja kasutamisoskuseni, mil-lenil õpilane võib jõuda tehniliste ainete õppimisel.

„Puhtamalt ja selgemalt, kui näiteks ühegi humanitaarse teaduse juures, erinevad mõlemad teaduse meetodid — induktsioon ja deduktsioon — tehnilistes ainetes. Juba matemaatiliste ainete rohkus üksinda kindlustab tehnikagümnaasiumi õpilastele täielikku kodunemist deduktiivse meetodiga. Ja kas on võimalus üheski teises gümnaasiumis õpilastele teha eksperimente ja n. ö. leiutada seadusi rohkem, kui tehnikagümnaasiumi õpilastel praktikumi tundides? Need tunnid loovad kõige paremaid võimalusi selleks, et koduneda teaduse induktiivse meetodiga ja saada eelvalmistust iseseisvaks teadusliseks tööks ülikoolis. Tuleb toonitada tehniliste ainete hulgas eriti mehaanikat, kui täpsete teaduste ideaali, kelle eeskuju jälgivad teisedki teadused ja kelle meetodist võtab endale eeskuju isegi tänapäeva kunst.“

Edasi väidab autor, et tehnilised teadused suudavad rahuldada ka ini-

mese hinge otsimistungi filosoofiliste tõdede ja kunsti järele.

„Tehnika on jõudnud ammugi üle ainu-üksi puhtpraktiliste ülesannete taotlemisest — ta on jõudnud tehnika filosoofiani. Sellisena tungivad tehnika vaatepunktid tervesse meie tänapäeva ellu, nõnda et võime koguni kõnelda tehnikast mõjutatud elumõistmisest.

Koguni kunstisegi tungib see tehnika ilmavaade. Selle kohta väljendab Saksa in-se-ner Waldorf: „Ka kunst ei ole mitte ainult idee, vaid on ideele vormiandmine, just samuti nagu tehniline ideegi vormiandmist nõuab.“ Selle, tehnika ja kunstivahelise analoogia järele on leiduri ja kunstniku mõisted sugulus-mõisteteks: mõlemad loovad ja sulevad omad ideed nähtavatesse vormidesse.

Veel renessansi ajal tuli ette palju juhu-seid, kus kunstnik ja leidur olid ühes isikus. Nõnda olid Michel-Angelo ja Leonardo-da Vinci suured leidurid. Eriti viimane, keda tehnika ja mehaanika näisid huvitavat roh-kemgi kui kunst.

Kuid, kas on iluprintsiip tehnikale vastu-võetav, on ta temale üldse omane? Kas suu-dab iluprintsiip tehnikas läbi lüüa? Ei ole kõigevähematki kahtlust, et vastus on jaatav. Kõik materjaalse kultuuri alad on läbi käinud staadiumi, kus inimene hoolitses ainult nende otstarbekohasuse eest ja kõikidesse nendes-se on ajajooksul valitsema tunginud iluprintsiip, niipea kui olid rahuldatud esimesed hädatar-bed ja inimesel jäi aega asuda oma loomispro-dukti suhtes nautivale seisukohale. Seda teed on käinud ehituskunst, sõjariistade valmista-miskunst, käsitöö kõikidel aladel. Seda teed on minemas juba ka tehnika. Inimene, nii-kaua kui ta jääb inimeseks, ei saa elada ilma iluprintsiibita, sest ilumõue on üks osa inimi-hingest, inimese paremast minast.

Kunsti mõjutusel on omanud tänapäeva tehnika vormid teatud suursugulikkuse ja ilu. Kuid omalt poolt mõjutab tehnika kunsti. Sel-lise mõjutusena tuleb pidada kindlasti seda n.n. „puritaanlist“ stiili kunstikäsitöös, täna-päeva arhitektuuri stiili ja seda n.n. „uut

asjalikkust“ kõikides kujutatavate kunstide stiilides. „Ka tehnikas on jumal“, ütles kord endine Saksa riigikantsler dr. Luther, ja tõesti, see jumal ei saanud jääda nägematuks töiselle kunstnikule. Nõnda õppis kunst varstigi tehnika hingesse süvenema ja temast inspiratsiooni leidma. Eriti selgelt avaldub see mõju arhitektuuris ja maalil ning skulptuuris kubistide-konstruktivistide töödes. Edasi on tehnika kui eluvaatuse alus, tunginud teatrisse, kirjandusesse ning isegi kinosse (mille tagajärjel on võinud tekkida säärased kinoteosed, nagu seda on näiteks „Metropolis“).“

Ja lõppeks, ei saa eitada, et tehnika oma elujaatava positiivse ilmavaatega, oma intensiivse füüsilise ja vaimse töö toonitamisega annab inimestele tugevad eetilised alused eluvõitluseks. Tehnika sisendab tahtmist ja usku ellu ja näitab ühtlasi kätte abinõud, mille abil astuda võitlusesse elutakistustega ja painutada oma tahte alla olusid.

„Postimehe“ 180. numbris ilmunud kirjutises

„Järeloomõtlemata samm“

prof. Põld arvustab teravalt lahkunud valitsuse kavatsust kaotada Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumis ministri abi koht haridusalal.

Autor leiab, et meie ei ole jõudnud olukorrani, mil meil pole haridusalal enam muud teha kui hoida alal ja pisut täiendada seda, mis seni loodud. Lühikese aja jooksul, mis meil püsitakse ministritoolil, ei suuda minister, kes veel pealegi ülekoormatud jooksvate valitsusülesannetega, saada täielikku ülevaadetki oma valitsuskonna heterogeensetest harudest, mispärast on hädatarvilik, et oleks püsiv isik, kel oleks see ülevaade ja kelle ülesanne oleks haridusalal algatada ja kavatseda, hoolimata ministeeriumi juhtide kaleidoskoobilisest vaheldusest.

„Arvan, et meie hariduslik olukord selle sammuga täitsa eksiiku hinnangu on leidnud. Seisame meie ju oma haridustöö poolest, nagu see üheteistkümnenda aasta jooksul kujunenud, ometi kaunis algusel.“

Olgugi, et juba 1920. a. Asutava Kogu poolt loodi meie algkooliseadus, et 1922. kesk-kooli korraldus, 1925. tööstuslike ja majanduskoolide alused fikseeriti, on meil suuri

ja lõpmata raskeid probleeme koolielus lahendada, mis nõuavad sügavat asjadesse tungimist, kõigekülgset kaalumist ja rohkete algatust. Seda ei saa oodata täiel määral ministeeriumi üksikute osakondade juhatajatelt ehk direktoritelt, kes teoteses teatava osaga tervet üle ei näe, kõnelemata kõigi püüete koordineerimisest, mille nõue meie ühtluskooli süsteemiga paratamatu vajadusena antud.

Et mitte paljalt sõnu teha rasketest küsimustest, nimetan mõned ülesanded, mille teostamine uue korralduse juures kergesti illusoorseks võib muutuda. Mõtlen näit. meie koolisunduse teostamist, mis 7.—16. eluaastani algkooli seaduses ette nähtud ja millesse kuulub peale algkooli kõigile, kes gümnaasiumi või erikoolidesse ei lähe, sunduslik täienduskool. See täienduskool ootab enam-vähem alles oma loomist. Pean silmas meie koolimajade viletsust, kus üle 50% meie kahanevast lastepereist sunnitakse paremad kasvamis-aastad hääbuma ja koltuma. Ei tohi unustada ka meie keskkooli, mis oma üldhariduslike suundade liigliha, oma ülekoormatud eeskavaga, oma võimetelt nõuetele kohandamata õpilastega produtseerib rohkesti jõuetut, elule ja teaduslikule edasiõppimisele ebaküpsset elementi, mis küll pretensioonides, tugev, kuid teos nõrk. Kiiret otsustamist nõuab kõrgema tehnilise hariduse küsimus, mitte ainult sellepärast, et paljudel aladel vajame kodumaal ettevalmistatud insenere, vaid ka selles mõttes, et ülikooli oma seitsme teaduskonnaga liiga vähe võimalusi pakub mitmekesistele aneetele loovateks võimeteks areneda jne.

Meie hariduse kohandamine noorsoo erinevatele kalduvustele — see on see ühine nimetaja, mille alla kõik need küsimused ja palju teisi sarnaseid kuulub. Meie ei tohi neid kergemeelselt alahinnata, kui tahame kõnelda haridusest kui tegurist, mis meie nõrka produktiivsust peab aitama tõsta, kui tahame kõrvaldada need ahtrustamise hädaohud, mis meie kooli käesoleval ajal niihästi noorsoo füüsilise kui ka vaimse jõu raiskamise ja ebakohase rakendamise tõttu ähvardavad.

Sellelt seisukohalt jääb ainult soovida, et haridusministri abi koha kaotamine kui järeloomõtlematu samm teostamata jääks, või kui ta juba otsustatud, vastavalt tagasi tehtaks“.

Karskus.

Karskuskasvatustöö seisukorrast.

Töö eduks on vaja olla teadlik seni seis töötulemusis ja arenemise suunas ning kohapealseid arvamusi kuulda. Et neid andmeid saada tööala kohta, mis E. Ö. Liidu kavva võetud, selleks saadeti kevadel enne koolitöö lõppu küsimusleht kõigile koolidele, mis sisaldas kõigevajalisemaid küsimusi karskuskasvatustööst 1928/29. õppeaastal. Küsimusleht saadeti „Lootusringi Juhiga“ ühes. Tagasisaamine on olnud aga õige visa, mis küll oletama sunnib, et mõnigi kool selle küsimuslehe kevadise töölopetamise hoos tähendatud ajakirja vahele „unustas“. Tööst ülevaate saamine on aga niivõrt tähtis, et seda viga tuleks tõesti parandada ja küsimuslehed kõigist neist koolidest veel sügisel ära saata, kus seda seni tehtud pole. Kui küsimusleht kaotsi oleks läinud vaheajal, siis võiks erakirjaga saata vähemast kõigevajalisemadki andmed, nagu: 1) kas tegutseb koolis lootusring, millal see asutatud; 2) kui palju oli liikmeid 1. mail 1929. a.; 3) andmeid ringi tööst; 4) ringi varandus — kui on; 5) muid selgitavaid andmeid ja 6) ettepanekuid karskuskasvatustööst koolis.

Seni saadud ankeedi põhjal, ja eriti kasutades varem kogutud andmeid, võib saada osalise ülevaate karskuskasvatustööst. Lootusringide arvu koolides võiks arvata ümmarguselt kuuesajani (registreeritud 629). Umbkaudu võiks neisse kuuluda õpilasi 15.000. Protsentuaalselt oleks seega umbes 50% koolidest oma õpilastest tunduva osa koondanud karskuskasvatustööks sellekohasesse enesearenduse koondisse. Mõnes koolis on peale nende lootusringide veel sama enesearendamise taotlemiseks ringe teissuguste nimede all, nagu E. Noorte Punase Risti osakondi, Heade Õpilaste Selts, Loodussõprade Ring j. t. Peale selle on mõnelpool kooli-lõpetanute ridu hakatud koondama kooli karskustöö jätkamiseks, mis eriti tervitatav; on asutatud noorte karskustoimkondi, viilistlaskogusid ja endiste õpilaste koon-

disi. Ühtlasi on püütud luua kontakt ka vanematega, et need vähemasti ei takistaks ega halvaks oma tegutsemisega noorte tööd, neid ei avatleks oma nõrkusi jälgima. Huvitavad on paari kooli tähelepanekud töö tagajärgede püsivuse kohta, kus ringid kauemat aega tegutsenud. Ühes koolis on jõutud 85% õpilastest karskeks mõjutada, teises on 8 a. kestvusel 75% karskeks jäänud.

Töö võtteist harrastatakse omavahelelisi töö- ja huvi-koosolekuid, nagu referaatide ettekandeid, kirjandusõhtuid, koosviibimisi, õppekäike jne. Tihti kogunetakse ühisteks töö- ja mängu-õhtuteks ja mitmesugusteks harjutusteks. On võetud osa ülemaalistest karskuvõistluskirjutustest ja mõnel pool lisaks korraldatud ka omavahelelisi võistluskirjutusi. Paljudel ringidel on raamatukogud ja lugejate ringide ajakirjade tellimised, ka muudki varandust, muusikariistu, spordiabinõusid jne. Koolimaja ümbruse ilustus ja ruumide mugavamaks muutmine on tähelepanu leidnud. Mitmel ringil ilmub — ja juba mitu aastat — oma kooli ajakiri. Üldse tundub töö väga mitmekesine, hoogus ja kasvatuslikult väärtuslik.

Pole huvituseta märkida, milliste eriliste nimede all mitmed lootusringid tegutsevad (suurel osal ei ole märgitud erilisi nimesid), sest nimi määrab tihti tavavalt tegutsemisuuuna. Valdava joonena tundub arusaamine, et ring on võitluseks iseene nõrkustega ja elupahedega. Suurem hulk nimesid ja eriti korduvaid mitmel pool ühiseid nimesid väljendavad seda, nagu: Võitlus (Võitleja, Võit), Edu, Tahe, Püüe, Lootus, Valve (Valvur), Siht, Esimene Samm, Ärataja, Helin, Kraavituis, Kasumets, Kalju, Tulevik, Tervis, Aita, Aare, Elujuht, Kaitseingel j. t. (eriti tihti korduvad kaks viimast). Sellele rühmale sugulased on nimed: Koit (Koidik, Tõusev Koit j. t.), Kiir, Säde, Helk, Päike, Täht, Eha j. m. Et just noorus kohustab sellesse võitlusse iseeneastuma parema põlve loomiseks, seda märgivad nimetused: Noorus (Noorus-jõud, -tuli, -päike, -lipp, -valgus), Noorsepad, Väi-

ke Kangelane, Kotkas, Kevad. Mõned teised nimed veel: Truudus, Tõde, Sõprusühing, Similind, Kodu, Oiela, Önnela, Laev, Sõudja; mütoloogiast: Kalev, Linda j. t.

Sisemisest korraldusest oleks öelda, et suures enamikus kooles on liikme-maks, nii saadud ankeedi põhjal 70% koolidest. Kõige rohkem ettetulev on maksu määraks 10 ja 5 senti, siis 25 ja 15 senti; üksikuis kooles on 1 sent ja ülemäärana 30 senti. Kahes koolis on maks kuude viisi, 5 senti kuus. Enamasti kõigis kooles on moodustatud õpilastest enestest juhatus, ainult mõni üksik kool piirdub ainult õpetajast hooldajaga.

Suurema takistusena töös on laialdaselt märgitud ümbruse takistav ja avatlev mõju. Eriti kurdetakse, et on alkohoolikud need, kes kui rahva juhid eriti annavad eeskuju ühes või teises suunas. Ka kodude mõju on tihti tööle takistav, on küllalt vanemaid, kes oma lastele (väikestelegi) ise viina annavad, vaenulikud ja isegi keelavad lapsi astumast lootusringidesse, rääkimata arusaavast toetusest töös, mida kool nii vajaks. Kõrtside rohkus, kättesaadavus ja salaurkad halvavad mitmelgi töö tulemusi. Raskusi on mõnel pool veel ruumides, eriti aga laste kauge maa kodudesse, mis takistab peale tundide tööd. Koolides, kus ainult nooremad klassid tegutsemas, on muidugi töö selle tõttu piiratud. Kurdetakse veel majandusliku kitsikuse ja halva kirjanduse takistavaist mõjudest. Isesugune ja kahjuks mitte väga harva esinev raskus olevat töötegijate-õpetajate ja hooldajate puudus... Kostavad hääled, et karskusõpetus kui kasvatustöö peaks kohuseks tehtama õpetajaile, nüüd aga takistavat teised õpetajad oma „topsumisega“ koguni sedagi tööd koolis, mis üksik õpetaja teeb, olles niigi ülekoormatud töödega. On siiski väljavahendeid, et see takistus järjekindlalt väheneb ja hoogsalt juurde tuleb uusi kasvatajaid, kes oma kasvatustöös karsket ja eku-uenduslikku ilmavaadet vaidlematult tunnustavad.

Üks ankeedi täitjaist arvab, et „kahju olevat lapsi nii noorelt ellu viia, jõudvat vanemalt küllalt olla seltsides“...

Kohtade soovidest ja ettepanekutest üks osa arvustab hindavalt senist tööd, teine — märgib uusi vajadusi. Nähakse juhtnööride vajadust õpetajaile, soovitakse karskuskoosolekute ja näitlikkude tundide korraldamist õpetajaile kättesaadavas kauguses ja vähemasti kordki aastas, kõnelejaid valguspiltidega, hinnatakse „Lootusringi Juhil“ vajadust, mis peaks olema mahukam (üks soovest — et ta tooks rohkem mängu valikuks). Võistluskirjutust hinnatakse ja oodatakse; auhindu nähtaks heameelega rohkem, kuigi need võiksid olla vähemad. Noortega tegutsemist peetakse vajalisemaks koolitöö jätkamiseks, eriti — kultuurilise ja huvitava ajaviitetöö leidmist neile. Selgitust emadele vajatakse eriti. Tahetakse näha, et kooli-arstid oleksid karsked, samuti — täiskarsked õpetajad. Abinõudest tuntakse puudust piltides (valguspiltides), heas kirjanduses ja ilukirjanduses, krediidis. Üldkeeluseadus, eriti aga keeld noortele on mitmegi soov; samuti piiramine müügikohtade kauguses kooles. Soovitakse korraldada koolidevahelist õpilaste kirjavahetust, üleriigilist lootus- ja karskusringide tööde näitust ja noortele vastavat ajakirja. Töö meetodeist soovitakse kõigi ainete sidumist karskusküsimustega. Muidugi püüab karskuskasvatustoimkond oma töös kasutada saadud arvamusi ja ettepanekuid.

Üks ankeedi täitjaist märgib lõpus, et tema ei võta vannet lastelt, kes ju veel noored ja kelle ilmavaade muutub. Olgu siin tähendatud, et EOL Karskuskasvatustoimkond ei ole karskuskasvatustööd juhtides vandevõtmisest juttu teinud. Meie arvamine on, et lootusringi liikmeilt võib oodata peale õpetaja selgitusi otsust parema eluvormi poole püüdmiseks, kõige paha eest hoidumiseks. See on analoogiline otsusele, mis õpilane, kellele koolitöö ülesanded tuttavaks tehtud, teeb: tahan õppida. Selline otsus on aga mõistetavalt tarvilik elus ja ka lapse elus, kuna see ei tarvitse kuidagi sarnaneda vandelega. Teine ankeedi täitjaist soovib sõna „karskus“ asemel midagi muud tarvitada, see olevat „sekti“-maiguline mõnede arvamisega. Karskusõpetus on kars-

kustööks kujunenud, on elu-uuendust taotlev laiemas ulatuses, nii ei peaks sellest vast olnud „maigust“ enam asjale kahju olema ja kohtadel jääb viia lootusringide töö kõige laiemale iseloomu kasvatustöö alusele, nagu seda varemgi soovitatud, jättes mõistetavalt üheks tingimuseks karskuskõude liikmeile, keeldumise kõigest kahjulikust naudinguis.

Muust karskustöö alal hilisemal ajal oleks märkida lastekaitse nädalat, mis korraldati läinud kevadel E. Naiskarskusliidu poolt Tartus ja kus tehti paljugi selgitustööd vanemaile oma laste tuleviku tervendamises. Teiseks suuremaks sündmuseks oli juuni lõpul Pärnus korraldatud 40-a. karskustöö kestvuse pidulik mälestamine karskusorganisatsioonide poolt, mis tõi paljugi eluvust asjasse ja tutvustas laiemale ringile seniseid tulemusi ja lähemaid kavatsusi, olles õnnestunud rohke osavõtu tõttu. Veel oleks märkida uut nähtust karskustöös — kohaliku keeluseadust, mis vastava määruse põhjal mitmes valdas teostatud ja kohtadel alkoholile piire tõmmatud.

EOL Karskuskasvatuse-toimkonna lähematest kavatsustest oleks mainida eeltöid IV võistluskirjutuseks, milleks käsiraamatute koostamisele asutud. Mõeldakse seekord kaks raamatut koostada, et töö oleks jõukohane nii nooremale kui vanemale rühmale. Teemaks on võetud kehakultuur seotult karskusküsimusega. Raamatud ilmuvad oktoobris. Vastav üleskutse läheks laiali samal ajal kõikidesse koolidesse. Ühtlasi ka siis „Lootusringi Juhi“ II aasta-käigu esimene number vastava sisuga. „Lootusringi Juht“ jätkab ilmumist endistel alustel.

Lähemaist ülesandeist on toimkonnal veel noorte keeluseaduse kava teostamine, vastavalt õpetajate I karskuspäeva otsusele.

P. K.

Karskusliikumise juubelpidustusist

Pärnus 28. juunist 2. juulini s. a.

Eesti karskusliikumise suurpäevad väljendusid mitme keskorganisatsiooni

mitmekesisel avaldusel. Neist suurema osa programmi täitsid E. karskusliikumise 40-a. juubelpidustused Toris, -kongress Pärnus ja E. Noorsoo Karskusliidu suvepidustused intensiivsete töökoosolekutega ning mitmekesiste elu-uuendusliikude lõbustustega. Ka peeti samal ajal E. Üliõpilas-karskusühenduse II suvepäev ja E. Naiskarskusliidu peakoosolek.

E. N. K. 10-a. juubeli-suvepidustusele oli registreerunud üle 500-ja inimese. Kuigi kõik registreeritud polnud ilmunud, ulatus tegelik osavõtjate arv üle 300-ja, nende hulgas hulk tuntud karskustegelasi ja õpetajaid, eesotsas harid.-min. abi härra Mikkelsaar'ega. Pidustused algasid reedel 28. VI. avamis- ja tutvumisõhtuga „Endla“ saalis. Härrade Mikkelsaar'e ja dir. Mälgi sisukate kõnede vahele oli põimitud deklamatsioonid ja soolodid, mistõttu õhtu sai kaasakiskuv ja huvitav. Koosviibimisega lõppenud õhtule järgnes järgmisel päeval intensiivne töökoosolek. Referendid: üliõpil. Ilmar Tõnisson „Isiku väärtustahe ja ühiskonna väärtusnõue“, õpil. Ruus ja üliõp. Olup: „Noorsoo harrastused ja noorsooliikumise tänapäeva seisukord“, ja lõppeks üliõp. Kung ja mag. Elango: „Noorpõlve ülesandeist ühiskondlik-kultuurilises elus“. Referendid Ruus ja Olup leidsid tänapäeva noorsoos väimset tardumist ja konstateerisid noorsooliikumises surnud punkti. Kuna praegu puuduvad noorsooliikumise keskorganisatsioon ja soodsad vormid noorte organiseerimiseks koolidevaheliselt, on noortes väimne töö tihti soikus ja nad kalduvad halvule harrastusele. Teine referent käsitles tähelepanekuid sõjalise õppuse mõjust õpilasile ja jõudis koosolijate üksmeel peessimistlikele järeldusele. Üliõpilane Kung omas referaadis määras kokkuvõtlikult noorte suhte vanemasse põlve, kasutades seejuures rohkesti Spranger'i mõtteid, tuletas siit terve rea positiivseid konkreetseid ülesandeid elureformi taotlevaile noorile. Mag. Elango püüdis kokku võtta seda, mis iga teatud aastate vahemaa ja kultuurilise arengu takka kultuurilisse võitlusse kerkivad noorpõlve vanemast põlvest lahutab, rõhutades eriti erinevat elutunnet.

Läbirääkimistel heitsid ette mõned vanemad tegelased, et referaadid olevat liiga radikaalsed, sisaldavat küll noorte ellu puutuvaid mitmekesiseid küsimusi, kuid on jätnud vähe ruumi „puhtale karskusasjale“. Mitmed sõnavõtmised viisid aga koosolijad siiski üksmeelele, et karskusküsimus kui väärtuse-küsimus peab koha leidma üldiselt ja tervikuliselt kujunenud ilmavaates, siis suudab ta noore võitleja voorusena vastu pidada. Ilmavaate õigele, sisemisel huvil põhjenevale kujunemisele viib aga noorsooliikumine oma mitmekesiste ülesannetega ja avarate vormidega.

Eriti aitas kaasa noorte ja vanade lähendamiseks härra Mikkelsaar'e noortesõbralik sõnavõtmine. Mjltmes päevalehes (Pärnu Postimees j. t.) tehti aga läbirääkimisist erilist kõmu, vassides Spranger'i nime spartakistidega jne., milleks küll koosolek põhjust ei andnud.

Ka järgnev päev — pühapäev — algas töökoosolekuga, kus mag. Anni andis ülevaate modern-elutunde arengust ja käsitles tänapäeva elutunde harmooniat, kuna kirjanik Barbarus, modern-elutunde rütmist kõneldes, peatus vastseil vooludel eesti ja välismaa luules. Viimasena kõneles dr. med. Vilms teemal „Noorsugu ja elurõõm“, käsitledes neid alasid ja aateid, mille viljelemine täidab noored rõõmu- ja õnnetundega. Ka seda koosolekut saatsid elavad läbirääkimised.

Sama päeva õhtupoolikul toimus laevasõit merele ja õhtul kell 8 kunstiõhtu „Endlas“ noorte poolt ettekantud mitmekesise ja hästiõnnestunud eeskavaga. Muu seas avaldati õhtul ENK poolt väljakuulutatud luuletusvõistluse tagajärjed.

Esmaspäevast kava täitis meeelulikas lõppaktus ja õhtune rongikäik tõrvikute ja laternatega läbi linna. Rongikäik tervitas „vanadeliidu“ teelauas viibivaid tegelasi ja peatus lõpuks poeglase gümnaasiumi õuel, kus peeti lõppkõne ja lauldi tõrvikute suitsedes lõplaul. Suvepidustuste häälekandjaks oli šapirografeeritud bülletään „Kartsumdi“, millest ilmus 3 numbrit.

Eesti Karskusliidu 40-a. karskusliikumise juubelikongress algas „Endla“ saalis laup. 29. juunil. Prof. Põllu kui

esimehe avakõnele järgnes hulk tervitusi, mille ettekandmiseks kulus tundi-de viisi aega. Väga mitmekesiste sise-maa org-ide, karskussõbralikkude isikute, hamini ja omavalitsuste tervituste kõrval oli rohkeid tervitusi välismailt, muu seas väga südamlik tervitus rahvusvahelise karskusliikumise juhilt dr. Hercod'ilt.

Oli ilmunud ka mitu soomlast, nagu Vihtori Karpio, pastor Tuukkanen, pr. Vesterinen j. t.

Kongressi juhatusse valiti pr. ja hr. Pöld, H. Roos, V. Ernits ja A. Oksa. Peasekretäriks E. Kubjas. Öhtu hilja oli jumalateenistus Eliisabethi kirikus, kus jutlustasid prof. Rahamägi ja soomlane Tuukkanen.

Pühapäeva hommikul sõideti Torri, kus peeti pidulik jumalateenistus kohalikus kirikus (jutlustas Palamuse õp. Kerem) ja aktus mitmekesise ning meeleolurikka eeskavaga, kui ka teelaud päevakohaste lauakõnedega. Esmaspäeval seltskonna ideoloogiast ja selle arenemise sihtjooni“) rõhutas, et meie suurem häda on selgejoonelise ilmavaate puudus, väärtuste puudus, mis kogu hinge täidaksid ja millele andumine *kohustaks*. Meil on rohkesti „kulttuure“, aga puudub see, mis neid juhib, puudub punkt, kuhu nad kokku jooksevad. Sügavamaks põhjuseks kirjeldatud lagunemisele on viinud meie aja individualism ja intellektualism, mis nüüd on jõudnud ummikusse. Kõneleja arvates suudab meid aidata siin absoluutus, mida annab religioon.

Mag. Anni, samale teemale rääkides, jõudis samale tulemusele tänapäeva ideoloogia suhtes, kuid soovitas intelligentsis ja massides kasvatada teadlikult põhjendatud sotsiaalset ühtekuuluvust ja vastutustunnet, mis ühiskonna vastastikust sõltuvust tunnetades, seaks üles kategoorilise nõudena teotseda üldsele vajalikkude normide järgi. Selleks on tarvis suuremal määral algupäralist ja tõlgitud ilmavaatekirjandust spetsiaalses kui ka rahvalikus vormis ja enam tähelepanu ilmavaate kasvatusel kõigis kasvatusasutis.

Seda vajame hädasti, kuna vanal religioonil põhjenev autoritatiivne väärtuste hindamine on kaotanud mõjuvõimu, vastav positivistlik, immanentne kõlbluskultuur aga veel pole suutnud areneda.

Direktor Roos („Eesti kool ja karskusküsimus“) püstitas järgmised väited: Tuleb *keskkoolis* aset anda *kõlblusõpetusele*, mis võimaldaks noorsoos ilmavaatelist kujundamist ja karskusmeelsuse arendamist. Viimast peavad silmas pidama eriti *õpetajaid ettevalmistavad asutised*. Ülikoolis tuleb vääriolist tähelepanu pöörda ka üliõpilaskasvatustööle. Kasvatustöö ühtlustamise mõttes peaksid kõik koolid alluma haridusministeeriumile.

Samal päeval peetud kongressi teisel töökoosolekul kõnelesid h-rad Ernits ja Kubjas karskusliikumise lähemaist ülesandest ja väljavaateist. Muu seas märkisid kõnelejad, et üldkarskusmeelsuse loomiseks tuleb organiseerida karskuspropagandat differentiaalsiaal-psühholoogiliselt seisukohalt, arvesse võttes eri ühiskonnarühmade ilmavaateid ja erilisi psühholoogilisi tegureid.

Vastava meelsuse loomise järele on lähemaks ülesandeks kohaliku keeluseaduse läbiviimine. Org-ide tegevusele tuleb anda kultuuri põhiväärtuste hinnanguile rajatud üldsuund, see looks paremad eeldused positiivseks eneseteostuseks org-i liikmeskonnale. Samal koosolekul refereeris F. Parson: „Maa karskusseltside praegusest seisukorrast ja ülesandest tulevikus“, missugune teema tekitas elavaid läbirääkimisi.

Lõppeks viibisid kongreslased, osavõtu arvult 200-ja ümber, pidulauas, kus kongress lõpetati.

Asemikkudekogu koosolekul — 2. juulil — kinnitati tegevuskavad, aruanded ja eelarved ning võeti ette valimised.

Kesktoimkonda valiti (hääletesaamise järekorras) üliõpil. Trinkman, üliõpil. Tosso, „Külvaaja“ toimetusse: Arn.

Peets, Reisman, Olup, pr. H. Pöld, revisjonitoimkonda: Jakobson, prl. Sauga, Kena.

Kongress võttis vastu järgmised resolutsioonid:

1. Eesti karskusliikumise 40. aasta juubelikongress tervitab uut Riigikogu ja selle poolt loodavat Vabariigi Valitsust ja loodab, et neil läheb korda teostada niisugust alkoholi politikat, mis viiks alkoholimüügi järjekindlale vähenemisele ja meie riigi ja rahva vabane-misele alkoholi halvavast mõjust (Ernits).

2. Kongress juhib Kaitseliidu juhatus tähelepanu sellele, et paljud kohalikud liidu organisatsioonid ei täida keskkoha juhtnõore alkoholiliste jookide eemalehoidmise suhtes Kaitseliidu pidudest ja ettevõttest. Kongress palub Kaitseliidu juhatust selleks kaasa mõjuda, et need Kaitseliidu head kuulust halvavad väärnähted kaoks (Ernits).

3. Kongress on kõigesuurema rahuldustundega teatavaks võtnud viimase ev. lut. kirikupäeva otsused karskuse asjus ja soovib kavatsetud püüete teostamiseks järjekindlat ja väsimatut tegevustahet (Prof. Pöld).

4. Kongress leiab, et E. Karskusliidu toetuste suur ja järsk vähenemine riigieelarves halvab raskesti karskustööd ja palub, et Vabariigi Valitsus ja Riigikogu meie karskusliikumise riikliku abi hädalikumate vajaduste kohaselt suurendaks ja pikemaks ajaks püsival kujul kindlustaks (Prof. Pöld).

5. Kongress leiab olevat täiesti ülekohtuse, et mõned omavalitsused maksustavad karskustöö ettevõtteid eriti aga seda, et Viljandi Maavalitsus teiste kultuurorganisatsioonide sagedasti ainult lõbustusotstarbega korraldatud ettevõtteid maksustab poole väiksema lõbustusmaksuga kui karskusorganisatsioonide ettevõtteid (Kubjas).

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Keskoolide juhatajate II konverents.

peeti 16. ja 17. juunil Tallinnas. Konverentsi avas sissejuhatava kõnega Tartu koolinõunik J. Lang.

Konverentsi kavvas oli mitmekesiseid referaate. Koolinõunikud J. Lang ja J. Grüntal kõnelesid tunni- ja õppekavadest ning dir. O. J. Kiesel keskkooli autonoomiast. Samuti peeti mõttevahetusi kasvatusliikkudes kui ka majandusliikkudes küsimustes.

Konverents võttis teatavaks ka juhatuse ja komisjonide aruanded ning kinnitas eelarve 292 kr. suuruses.

Keskoolide õpet. ühingu edaspidisesse töökavasse võeti õppekavade koostamine, koolide juhtimise mehhanismi lihtsustamine ja ühtlustamine, õppevahendite küsimuse korraldamine ja eriti kodumaa tööstuse arendamine selles suunas, aastaraamatu väljaandmine ja abinõude otsimine keskkooli tasapinna tõstmiseks.

Osavõtjaid oli poolesaja ümber.

Täienduskoolide õpetajate kongress

Täienduskoolide Õpetajate Ühing korraldas haridusministeeriumi toetusel I ülemaailse täienduskoolide õpetajate kongressi Tartus 20.—22. juunini s. a.

Kongressist võtsid osa: täienduskoolide õppejõude 65, koolinõunikke ja koolivalitsuste juhatajaid 13, ülikooli õppejõude, õpetajate org. esindajaid ja teisi haridustegelasi 40, kokku 118.

Kongress võttis vastu järgmised resolutsioonid:

1. Demokraatliku rahva hariduspüüe peab olema: anda igale kodanikule tema loomulikkude annete kohaselt täieliseim ja kõrgeim haridus.

Selles mõttes ei saa haridusevõimalused piirduda ainult algkooliga, vaid peavad pakuma seda nõuet rahuldavaid korraldusi, mis algkoolist edasi viivad, sest algkooli lõpetades ei suuda noored inimesed iseseisvalt elukutset valida ja vajavad aitajat, kasvatajat kätt.

2. Täienduskooli sihiks ja ülesandeks olgu algkoolis antud kasvatus jätkamine väärtusliku, teovõimsa inimese kui ka teadliku riigikodaniku sihis, ja teadmuste ning võimiste täiendamine õpilase tulevase elukutse vajaduse seisukohalt. Ühtlasi tuleb arendada õpilast

praktiliselt rakendatavate teadmuste kaudu ja anda õpilastele elus tarvis-minevaid oskusi.

3. Täienduskoolile meil tuleks edaspidi kujundada selliselt, et nad suudaksid täita meie ühtluskooli süsteemis tühja koha — olla vahelüliks algkooli ja elu ja mõnel juhul ka algkooli ja kutsekooli vahel.

4. Täienduskool olgu paindub tüübilt ja ainestiku valikult. Ühegi tüübi ainestikus ei tohiks puududa praktiliselt rakendatavad teadmused ja oskused, samuti ka emakeel ühes kirjavahetusega, kodanikuõpetus ühes kombeõpetusega ja tervishoiuga.

5. Õppeöö täienduskoolis olgu rajatud tegelikkuse alusele, kusjuures tuleks kasutada andmeid tegelikust elust ja katseist.

6. Täienduskoolis kestab õppetöö sama kaua kui algkoolis, kusjuures kooli vaheaegu olude-kohaselt võiks korraldada (jaotada).

7. Täienduskoolis, eriti põllumajandus-, aiandus-mesindus- ja teataval määral ka majapidamis-täienduskoolis on soovitatav koolitööd jätkata ka suvel, osalt õpilaste perioodiliste kogumiste näol kooli juurde, osalt õpetaja perioodilistel juhatamiskäikudel õpilaste kodusse, et anda õpilastele juhtnööre suviste praktiliste tööde otstarbekohaseks korraldamiseks. Koolil peaks olema praktiliste tööde jaoks väikene õppetalu, igal juhul maa-ala aia asutamiseks.

8. Üldsunduslikuks tuleks teha esialgu kaheaastase kursusega kahepäevane täienduskool, või kolmeaastane täienduskool, mis esimesel aastal oleks kahepäevane ja viimasel kahel aastal ühepäevane, ja mille kogu õpetundide arv oleks vähemalt 400.

9. On soovitatav, et täienduskoolide ülalpidajaks oleks maa- või linnavalitsus, või ülalpidamist teostaksid kõik vallad, kelle piirkonna lapsi õpib täienduskoolis.

10. Et täienduskooli õpetajal tuleb lahendada kõige mitmekesisemaid pedagoogilisi kui ka meetoodilis-tehnilisi küsimusi, siis tuleb õpetajate ettevalmistamisele kui ka nende teadmuste värskendamisele panna eriti suurt rõhku.

11. Algkool olgu teatud piires õpilaste ettevalmistaja täienduskoolile, kusjuures on olulise tähtsusega tihe side täienduskooli ja algkooli vahel, millega saavutatakse suurt majanduslikku kokkuhoidu.

12. Kohalike olude ja nõuete kohaselt

võivad täienduskoolid olla ka omaette administratsiooniga.

13. Õppesadete ja õppevahendite muretsemisele täienduskooli tarvis tuleb pöörata erilist tähelepanu, kusjuures tuleks rõhutada selliseid, mida õpetaja õpilaste kaastööl saab valmistada või ise saab koostada.

14. Täienduskoolidele elujõulise aluse rajamiseks on kiiresti tarvis välja töötada vastav eriseadus.

Kongressil harutati ka täienduskoolide õppekavu, mis valmisid kongressi ajaks. Kavade koostajad esinesid kongressil ettekannetega. Kavade üksikasjaliseks läbivaatamiseks, nende ühtlustamiseks ja ainete ulatuse lõplikuks kindlaksmääramiseks valis kongress 7-liikmelise õppekavade toimkonna:

1. Üldained: F. Raska (Tartu).

2. Põllumajanduslikud ained: A. Saretok (Räpina), M. Rõigas (Puhja).

3. Majapidamisained: H. Ottenson (Tallinna), P. Raadiko (Järva-Jaani).

4. Naiskäsitöö alal ühes õmblemise ja kudumisega: A. Johanson (Tartu), E. Viiburg (Tallinna).

5. Aianduse-mesinduse alal: A. Mätlik (Raadi), A. Prima (Tartu).

Toimkonnal on õigus koopteerida eriteadlasi.

Toimkonna juhatus: H. Ottenson (vaba liige), A. Prima (sekr.) ja F. Raska (esimees). Toimkonna juhatus asub ühingu juhatuses juures.

Õppetöö alguseks loodetakse kätte saata kõikidele koolidele valminud õppekavad. Aineõpetajaid, kes hakkavad töötama uute kavade järgi, palutakse saata õppeaasta lõpul oma töö kogemuste põhjal arvamusi ja märkmeid õppekavade toimkonnale.

Valgamaa õpetajatepäev.

Tänavune Valgamaa ja linna õpetajatepäev peeti 25. ja 26. mail Valgas poeglaste gümnaasiumi saalis 120 õpetaja osavõtul. Päeva avas sissejuhatava kõnega Valga Õpetajate Ühingu esimees Fr. Klement. Õpetajatepäeva tegelik töö algas õpet. H. Noppassoni tunniga matemaatikast teemal: „Üleminek aritmeetikast algebrasse“. Tund anti algkoolide vanemate klasside õpilastele ja selle sihiks oli kontakti loomine õpetamisel algkooli ja keskkooli vahel.

Palju huvi pakkus õpetajaile dr. med. K. Lellepi referaat: „Teadvuse häired“. Häire avaldub siis, kui lapse tegevus ei paista

puhtteadvuse viljana. Esineb kaks tüüpi rikeid: 1) nõrgamõistuslus, anatoomilise veaga ajus ja 2) nõdramõistuslus: siia kuuluvad inimesed, kel puudub enese direktsioon, nagu melanhoolikud, alkoholikud, intervaaalpsühhosid, hüsteerilised, degenerandid jne. Oma kõnet illustreeris referent paljude näidetega tegelikust elust. Kõnele järgnenud läbirääkimistest võeti elavalt osa ja esineti küsimustega häirete alal koolielus, milledele referent lahelt vastas ja seletusi andis.

„Valgamaa koolielu päevaküsimuste“ üle kõneles koolinõunik A. Kõiv. Algkool on Valgamaal väliselt ajast maha jäänud. Äärmiselt viletsad on mõnel pool koolimajad, koolidel pole mänguplatse, sisemus must ja lagunenud, õppeabinõud halvad. Esimest liiki õppeabinõusid on ainult 20% koolides, kuna pole ühtki algkooli, kus oleks II ja III liiki abinõusid. Need puudused tulevad kõik panna kooliülalpidajate arvele. Koolielu seesmine külg on olnud möödunud aastal parem, mida tõendavad ka emakeele alal korraldatud testid. 1—2-aast. täienduskoolide ülalpidamine nõuab suuri kulusid, kuna nende töö pole olnud just tagajärjerikas. Koolinõunik soovitab täienduskoolide asemel ühepäevaseid kursusi.

Pühapäeval kõneles ärrituste mõjust koolitegevuses õp. Tarnaste, kuna prof. Põllu referaat „Ilmavaate kujundamisest õppiva noorsoo juures“ referendi mitteilmumisel ära jäi. Huviga jälgiti dir. J. Käis'e näitlikku tundi kõlblusõpetusest teemal: „Kutsevaliku küsimus“. Õpilased täitsid ankeedid, millest selgus, et suurem osa soovib saada õpetajaks. Vähese aja tõttu ei saadud lõplikku selgust kutsevalikust kätte, sest õpilased olid referendile võõrad ja polnud selle küsimusega nähtavasti enne tegemist teinud.

Viimase punktina päevakorras oli õp. H. Noppassoni kõne teemal: „Keskkooli-õpetajate esindaja maaharidusnõukokku valimise küsimus“. Valga linna haridusnõukogus on üks keskkooli- ja üks algkooli-õpetajate esindaja, kuna maakonna haridusnõukogus keskkooli esindaja puudub, seal on ainult kaks algkooli-õpetajate esindajat, seega on Tõrva keskkool ilma esindajata. Valga linna keskkoolidesse puutuvaid küsimusi harutab ühendatud linna ja maakonna haridusnõukogu, kus keskkoolidel on ainult üks esindaja ja algkoolidel kolm. Et säärane olukord pole normaalne, siis oleks soovitav, et maa haridusnõukogus keskkooli-õpetajail oleks ka üks esindaja. Läbirääkimistel toonitati, et uute esindajate valimise

puhul tuleb seda küsimust tingimata arvestada.

Tagavaraõpetajaid ei kasutata otstarbekohaselt.

Riigikoolivalitsus leiab, et tagavaraõpetajate tööjõudu ei kasutata igalpool küllalt otstarbekohaselt. Mõnes koolivalitsuses on tagavaraõpetajaid alaliselt rakendatud bürootööle, teistes jälle komandeerimiste vaheajal.

Riigikoolivalitsus leiab, et tagavaraõpetajate rakendamine kantseleitööle ei ole kooskõlas seadusega, eriti kui see muutub neile alaliseks tööks. Ka ei ole õige, et tagavaraõpetajaid on vähe kasutatud välishariduse aladel ja koduõpetuse alal mitte sugugi. Sellepärast palub Riigikoolivalitsus koolivalitsusi tulevikus hoiduda tagavaraõpetajate peale panemast niisuguseid kohuseid, mis nende ülesannete hulka Av. koolide seaduse § 64-da järgi ei kuulu, ja kasutada neid koolitööst vabal ajal rohkem välishariduse ja koduõpetuse instrueerimise aladel.

Joonistamise õpetamise asjus

ja kunstielu üldküsimusis võttis üleriigiline kunstnikkude kongress 15. ja 16. juunil 1929. a. vastu järgmise resolutsiooni:

„Tunnistades suurimaks eesti kunstiaarengu takistajaks kõikide rahvakihtide kujunemata kunstimaitset ja kunsti vajaduse puudumist, rõhutab kongress rahva kunstilise kasvatuses häдавavalikkust; seda soodustavad:

1) kunstnikkude koostöötamisele kutsumine avalikkude ehitiste, aedade, platside jne. kaunistamiseks;

2) kunstitööde juhtimine koolidesse, riiklikkudesse ja seltskondlikkudesse hoonetesse;

3) joonistamise õpetuse sisseviimine esteetilise maitse tõstmiseks kõikidesse alg- ja keskkooli õppekavadesse, kõikidesse klassidesse vähemalt kahe nädalatunniga;

4) riigi ja omavalitsuste rahvaharidustöö kava laiendamine kunstiteoste omandamise teel rahva sekka juhtimiseks.“

Puhkekodusid õpetajaile.

Eesti Õpetajate Liit peab tähtsaks ja tarvilikuks puhkekodude asutamise õpetajaile, eriti neile, kelle tervis vajab kosumist, et nad võiksid selle osa suvevaheaega, mis neil täien-

duskursuste tööst üle jääb, veeta tervisepäras ümbruses, kasutades kergemakujulist sanatoorilist ravi ja puhkust. Selliste kodude korraldamiseks 1930. a. suvel on Liit Vabariigi Valitsuselt palunud toetust Kr. 2000.—

Kehvemate õpilaste toetus.

Riigi eelarvesse võetud toetussumma kehvematele õpilastele 159.000.— krooni jagas Hariduse- ja Sotsiaalministeerium järgmiselt:

Tallinna linnale	Kr. 18.000.—
Tartu	„ 8.900.—
Narva	„ 4.200.—
Pärnu	„ 3.000.—
Viljandi	„ 2.000.—
Valga	„ 1.900.—
Nõmme	„ 1.900.—
Harjumaale	„ 12.600.—
Järvamaale	„ 7.900.—
Pärnumaale	„ 10.400.—
Petserimaale	„ 9.600.—
Läänemaale	„ 11.300.—
Virumaale	„ 16.800.—
Valgamaale	„ 4.100.—
Viljandimaale	„ 9.300.—
Võrumaale	„ 11.300.—
Tartumaale	„ 17.200.—
Saaremaale	„ 8.600.—

Toetusi.

Eesti Õpetajate Liidule riigi 1930/31. a. eelarvesse on Liidu juhatus palunud võtta järgmisel määral:

1. Kasvatusteadusliku aja- kirja „Kasvatus“ toetuseks Kr. 6.000.—
2. Metoodilise kirjanduse soetamiseks „ 5.000.—
3. Noorsookirjanduse soetamiseks „ 5.000.—
4. Toimkondade tööks, kursuste, pedagoogiliste nädalate, ekskursiooni- jaamadega ja aineõpetajate kongresside korraldamiseks „ 11.000.—
5. Karskuskasvatustöö korraldamiseks „ 6.000.—
- 6 Õpetajate puhkekodude avamiseks „ 2.000.—

Kokku Kr. 35.000.—

Kavatsusi noorsookirjanduse alalt.

Kuna „Noorusmaa“ seismajäämisega tekkis tühi koht niikuinii napis noorsookirjanduses, siis asus E. Õ. Liit uusi teid otsima noorsookirjanduse rikastamiseks. Kõige pealt moodustas Liidu juhatus noorsookirjanduse toimkonna, mille juhatajaks valiti Liidu esimees E. Martinson ja sekretäriks „Noorusmaa“ senine toimetaja M. Laarman.

Toimkond kaalus mitmesuguseid võimalusi ja otsustas välja andma hakata perioodiliselt ilmuvaid „Noorusmaa“ albumeid, mis oleksid määratud enam-vähem senisele „Noorusmaa“ lugejaskonna eale. Esialgu tunnistati tarvilikuks jõulu- ja kevad-albumite ilmutamine. Jõulualbumid oleksid esijoones ilukirjandusliku sisuga, kuna kevadalbumid peaksid kohased olema kingituseks kooli-lõpetajaile, sisaldades peale ilukirjanduslike palade kirjutisi ilmavaate, kutsevaliku, vabaharidustöö j. m. kohta. Albumite toimetamine usaldati E. Martinson'i hoolde.

Ühtlasi otsustati jätkata noorsooraamatute kirjastamist ja sissetulnud käsikirjadest trükki anda J. Parinbak'i reisiveste „Soome“ ja K. Aben'i tõlge „Sulaspoisi suvi“.

Mälestussammas Lydia Koidulale

avati 9. juunil k. a. Pärnus. Samba avamisest võtsid osa Vab. Valitsuse esindajad, seltskondlike org-ide ja Pärnu linna tegelased ja hulk rahvast. Avamise puhul „Endla“ saalis korraldatud aktusel kõnelesid pr. Aino Kallas, F. Tuglas j. t. Samba valmistas prof. Amandus Adamson.

Amandus Adamson †.

26. juunil k. a. suri Paldiskis omas kodus südamerabandusse kunstnik prof. Amandus Adamson.

Ü.E.N.Ü. juubelipidustusi

peeti 28—30. juunini Tallinnas. Pidustuste kavas olid teatri- ja vabaõhuetendused, rongikäik, laulukooride esinemine j. m. Ühteaegu pidustustega korraldati noorsoo kultuuritöö näitus, millest võtsid osa ka naabermaade noorsooühingud.

Muu seas juubeli puhul ilmus A. Jõger'i toimetusel nägus album „Kümme aastat noorpõlve“, mis annab huvitava pildi ja läbilõike meie noorsoo harrastusist ja püüetest.

Välismaalt.

Palk kohata õpetajaile Saksamaal.

Saksa haridusministeerium on otsustanud kohta-otsivaile õpetajaile maksta palka 25—30 R.M. kuus, „et nad ei tarvitseks surra nälga“, nagu öeldakse sellekohases määruses.

Iirimaal on rohkem preestreid kui õpetajaid.

2.972.000 Iiri elaniku kohta on 3.898 preestrit, 1.111 kristlikku „venda“, 9.209 „õde“, 2.558 studentit katoliku fakulteedis ja 49 muud vaimulikku, seega kokku 16.829 vaimuliku maailmavaate ja kultuuri levitajat. Ilmaliku kultuuri levitajaid, õpetajaid, on aga Iiris ainult 16.202 (5.598 mees- ja 10.604 naisõpetajat).

Inglise tööliste ja kodanlaste lapsed.

Inglise koolide ülemarst, sir G. Newman, on kogunud andmeid 2 miljoni rahvakooles

õppiva töölislaste tervisliku seisukorra kohta, mille tulemusist ta ütleb:

„Tööstuslinnade kooliõpilasist on 30—35% anormaalset või kehaliselt ja vaimselt vigased“.

„Et jooksva kooliaasta kestel sureb alla 15-aastasi õpilasi 83.000, on kohustavaks näiteks meie töölislaste tervise viletsusest“.

Dr. Corry Mann tõendab eelöeldule lisaks, et rahvakooli õpilane omab kalooriaid keskmiselt 1935—2421, privilegeeritute koolis aga 3325—3819.

„Prolet.—Inform“.

Skoutlusevastane komitee.

Boy-skoutide liikumise 21-aastase kestvuse puhul korraldati augusti kuul Birkenhead'is (Inglismaal) rahvusvahelised pidustused, millest võttis osa umbes 65.000 boy-skouti. Sellevastu organiseeris Töölissharidusnõukogu

(Workers' Council of Education), organisatsioon, millest võtavad osa tööliikumise ja õpetajaskonna vaesemad elemendid, skoutlusevastase komitee skoutluse proletariaadivastase karakteri pärast.

„Pr. Bulletin IBA“.

Sõja ettevalmistus Prantsuse kooles.

Sõja ettevalmistus Prantsuse kooles võtab niihästi praktilisest kui ka ideoloogiliselt vaatekohalt intensiivsema kaju.

Painleve ringkirja järgi korraldatakse kooles laskeharjutusi alla 12-aastasile kuni 50 mtr, üle 12 aasta — kuni 200 mtr kaugusele; ja ajaleht „La France Militaire“ leiab, et olevat ebapatriootlik mõista hukka sellist peaaegu rinnalaste relvastamist. Gümnaasiumides valmistatakse reservohvitseri; on ka koole, kus peab õppima lendamist, teadagi sõjaväe lennukeil. Paljudes seminarides peale teoreetilise militariseerimise korraldatakse praktiliselt väljaõppusi ja manöövreid, naisseminarides valmistatakse ette halastajaõdesid... Grenoble'is naisseminaristidele antakse käsitöö tundidel valmistada sõdurite varustust.

„Pr. Bulletin IBA“.

Sõja vastu, rahu eest!

Jälgides rahvusvahelist õpetajate-liikumist, paistab domineerivana eriti viimasel ajal silma asjaolu: militarismivastane võitlus. Igal maal, kus valitsevad olud vähegi lubavad, teeb õpetajaskond rahupropagandat. See nähtus, mis enesest vägagi tervitatav, pretendeerib tähtsaimale õpetajaskonna eneseavaldusele.

Inglismaa.

Inglismaal viimasel ajal on erilist elevust märgata õpetajate iseteotsemise ja organiseerimistöe alal. On ellu kutsutud rida uusi õpetajate ühinguid, ühingute liikmete arv tõuseb järjekindlalt ja pedagoogiliste küsimuste käsitlemisele pööratakse lähemat tähelepanu.

Õpetajate organisatsioonilisest edust võiks teatud määral peegeldust anda muuseas Inglise Õpetajate Liidu (National Union of Teachers) liikmete hoogus arvuline kasv. Praegu on liikmeid umbes 130.000.

Mitmekülgnene, tagajärjekas ja pidev on olnud nimetatud organisatsiooni tegevus. Tä-

helepandavad on liidu aastakongressid, kus aset leiab asjalik töö ja kus avaldub Inglismaa õpetajaskonna vaimne pale, kui ka tegutsemisjoon.

Tänavu oli kongress kevadepühade paiku Walesi põhja osas Llandundos (Liiverpooli läh.). Kongressi üheks juhatajaks oli Lloyd George, kelle elukoht kongressi asupaiga läheduses. Suur päevakord (koosnes 112-st punktist!) tegi kongressitöö käesoleval aastal pikemaajaliseks kui kunagi varem. Rikkalik kongressikava sisaldas rea ülitähtsaid küsimusi koolikorralduse uute sihtjoonte püstitamise ja olude parandamise suunas.

„Tervis kõigile!“

See on hüüdsõna, mis erilisele maksvu- sele pääsnud ja pikemat aega kestvalt päeva- korral olnud Inglismaal.

On peetud rida nõupidamisi ja kongresse tervishoiuliste küsimuste harutamiseks. On leitud, et seni Inglismaal tervishoiuline hoole- kanne ja sellele tähelepanu pühendamine on olnud liiga loid, ning selle tagajärjeks rahva tervislik hädisus. Eriti on see ilmunud töo- tavate kihtide juures, kus perekonnis surevus suur. „Puhtnumbriliste“ andmete järgi 1927. aastal surevus Inglismaal oli 484.609, kus juures 400.000-nde juures surevuse põhjuseks oli haigus ja ainult 22.700-jal juhtumil vanadus. Umbes 10% surmajuhumeist (46.000) tuleb ette varases lapseas, vanuses kuni ühe aastani. See on ka üheks tõendiseks, et tervishoiu- lisile nõudeile vähe tähelepanu pööratakse.

Koolitervishoiualal oli tegutsemas — nim. aastal — 1252 kooliarsti, 4964-ja abijõuga (halastajaõed j. t.). Arstiabi tarvitati 1¼ miljonil korral, haigusjuhtumeid oli 36,7% juures õpl. arvust (rahvakooles). Suuremaid nägemisrikkeid oli 5000-nde rahvak. õpl. juures. Halvem oli aga lugu veel kesk- ja kõrgemais kooles. Nende koolide õpilaste juures, keda korduvalt kontrolliti (60.000), leiti, et mees- õpilasist 40,7% ja naisõpilasist 47,6% kannatab tervislike või vaimsete rikete all. 17,3% juures koolieal surnud noorist oli selle põhju- seks tuberkuloos.

On leitud, et paljudes kohtades, eriti töö- lisraioones, perekonnis valitseb *alatoitus* (seda leiti 11% õpl. juures), mis üheks suu- remaks tervist hävitavaks teguriks.

Neid tõsiolusid arvestades on ka Inglis- maa Õpet. Liit hakanud tõsiselt tähelepanu pöö- rama sellele nähtele, ja suurel kongressil k. a.

kevadepühil oli nähtud ette päevakorras nim. küsimus, kusjuures kavatsetakse läbi viia nõue riikliku laste tervishoolekande teostamise asjus.

Euroopa kolooniate haridusoludest.

Prantsuse Kongos.

Kõige intensiivsemalt hoolitsevad hariduseandmise eest misjonikoolid: katoliku misjonikoolis on praegu umbes 4000 järjekindlat õpilast ja evangeeliumi misjonikoolis umbes 2000; peale selle hulk juhulisi õpilasi. Ametliku õpetuse andjaks on 79 klassi 3000 õpilasega. Õppejõude läinud aastal oli 85.

Belgia Kongos

kool on peaaegu täiesti misjonäride monopol. Nii on käesoleval aastal avalikes kooles linnades 4.329, maal 6.940 õpilast, kuna misjonikoolis on tervelt 93.645 õpilast. Belgia Kongos töötab 1.441 misjonäri.

Briti Indias

on õige palju kirjaoskamatu. Viimase rahvalugemise järgi oli seal: elanikke 316.055.231; mehi 162.465.129; naise 153.590.102, neist kirjaoskamatu 293.431.500; mehi 142.623.691; naise 150.807.809.

Koolisundus maksab nimepoolest küll juba 1911. aastast, kuid see on ainult paberil, sest tegelikult on rahva majanduslik olukord nii vilets, et koolisunduse teostamine on peaaegu võimatu. Õpilasi koolides on vähe ja kes kooli lähevad, neil on seal võimalik olla vaid paar aastat. Nii oli 1925.—26. kooliaastal Briti India koolide algklassides (1 klass) — 4.322.070 poissi, 663.585 tütarlast; lõppklassides (5 klass) — 364.835 poissi, 30.950 tütarlast.

Õpetajaamet on seal näljaamet. 1927. a. oli õpetajate kuupalk 5—20 ruupiani (1 ruupia = umbes 120 senti).

Ameerika Ühendriigid.

Ameerika suuremaid linnadest on andmeid kogutud koolis õpetatavate võõrkeelte kohta. Nagu selgub, on võõrkeeltest esikohal (andmed 26-e linna kohta) ladina keel 15-s linnas, prantsuse keel 7-es linnas ja hispaania keel 4-jas l. Peale eelnimetatud võõrkeelte õpitakse järjekorras saksa ja itaalia keelt.

Ametist lahti, et kindlustada kuradite eksistentsi.

Nagu teada, on ahviprotsesside maania üle ookeani ka Euroopasse tunginud, kus ka hakatakse kimbutama neid, kes julgevad tunnustada Darvini evolutsiooniõpetust. Selleks väike näide Hessist, Saksamaalt, kus vallandati kohalikkude vastavate võimude poolt darvinismi pooldaja õpetaja Weber. Kaebuskiri, mille põhjal toimus vallandamine, koosnes järgmistest punktidest:

1) Weber tõendanuvat, et polevat olemas ühtki kuradit;

2) Weber rääkinuvat, nagu põlveneks inimene ahvist;

3) Weber kirjutanut kooli seinatahvile: „Meie elame maailmas, et olla üksteisega head seltsimehed“, selleasemel, et kirjutada: „Meie elame maailmas, et teenida Jumalat ja olla alandlikud“.

Vaimutööliste Internats. „Presse-Bulletin“.

Võitlus maailmarahu eest.

Maailmarahu eest on võitluses teatavasti paljud rahvusvahelised organisatsioonid. Sotsialistlik Töölis-Internatsionaal püstitab juba mitu aastat oma pealoosungina: „võitlus militarismi vastu“.

Nagu teada, istub koos Rahvasteliidus desarmeerimise komisjon. Sotsialistidel ei näi usku olevat komisjoni töö tulemusisse, kuna see viibib juba aastaid. Ergutamiseks Sots. Intern. ühes Töölisspordi Intern. ja Noorsots. Intern. korraldas ülemaailmalise märgukirjade rahe nimetatud komisjonile järgmise normaalkava järgi:

„Aadress Rahvasteliidu ettevalmistavale desarmeerimis-komisjonile.

...organisatsiooni koosolek ootab, et Rahvasteliidu ettevalmistav desarmeerimiskomisjon viiks kiiremini oma töö tulemusrikkale lõpule, et maailma kõigile rahvastele pühalikult antud desarmeerimislubadus võiks leida täitmist üldise lepingu teel.

Koosolek deklareerib, et rahvaste igatsus rahu järele peab leidma väljenduse valitsuste esindajate koosolekul Genfis, et rahu organisatsioon teostuks tõeliselt“.

Seni olevat Genfi saabunud igast ilma-kaarest ligi 10.000 sellist kirja. Kuuldavasti olevat ka Eestist vastavate organisatsioonide poolt saadetud mitukümmend märgukirja.

Uusi raamatuid.

Anna Raudkats. Mängud IV. Laulu-
mängud lastele. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus.
Hind ?

Eduard Tasa. Valik lastenäiden-
deid I. Jooniseid, illustratsioone ja lavateh-
nilisi juhendeid Aug. Peerna'lt. „Sõnavara“
kirjastus, Tartus 1929. a. Hind ?

Albert Borkvell. Logaritmiline lii-
neal. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a.
Hind 1 Kr. 50 s.

Riigi Tehnika Gümnaasium
1928—1929. a. Toimetanud N. Nurmiste,
gümnaasiumi juhataja.

Eesti Kirjanduse Seltsi Aas-
taraamat XII. 1928. a. E. K. S. kirjas-
tus Tartus 1929. a. Hind 50 s.

Kümme aastat noorpõlve. Al-
bum Ü. E. N. Ü. 10-a. juubeli puhul 1919—
1929. Ü. E. N. Ü. keskjuhatus väljaanne.
Toimetanud Ago Jõger Tallinnas 1929. a.
Hind 1 kr.

Pärnumaa elu. (nr. 7.). Pärnumaa
V laulupidu 23. ja 24. juunil 1929. a. „Kul-
tuur“ Pärnus 1929. a.

Schola et vita. Organo de acade-
mia pro interlingua. Nr. 4—5 et 5—6. Anno
1929.

Edinburgh. Official Guide Issued by
the Corporation.

F. M. Dostojevski. Kuritöö ja ka-
ristus. Romaan kuues jaos ühes epiloogiga.
Vene keelest tõlkinud A. H. Tammsaare. L.
K. R. nr. 6, 7, 8. K. O.-ü. „Loodus“ Tartus,
1929. a. Hind à 1 kr.

Karel Vanêk. Vahva sõduri Švejki
seiklused sõjavangina Venes. L.
U. B. nr. 77/78. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus,
1929. a. Hind 50 s.

Emile Zola. Uputus. L. U. B. nr.
79. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a.
Hind 25 s.

A. Jakovlev. Hiina vaas. L. U. B.
nr. 80. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a.
Hind 25 s.

Lowell Thomas. Merikurat III. L.
U. B. nr. 81/82. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus,
1929. a. Hind 50 s.

Walter Flex. Wallensteini pale.
L. U. B. nr. 83. K. O.-ü. „Loodus“, Tartus,
1929. a. Hind 25 s.

Lajos Zilahy. Minu vaar-isa ar-
mastus. Romaan. L. U. B. nr. 84/85. K.
O.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 50 s.

K. H. Strobl. Riivatu nunn. L. U. B.
nr. 86. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a.
Hind 25 s.

Jack London. Poksija Tom King.
L. U. B. nr. 87. K. ü. „Loodus“, Tartus,
1929. a. Hind 25 s.

J. Akuraters. Sulaspõisi suvi. Mä-
lestuste joonis. Läti keelest tõlkind Karl Aben.
Noorusmaa jutukirjastik nr. 14. E. Ö. Liidu
kirjastus, Tallinnas 1929. a. Hind 75 senti.

Jaan Rummo. Õpetaja tähtraa-
mat. 1929/30. õppeaastaks. Teine aastakäik.
E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1929. a. Hind
1 kr. 50 s.

Fr. Puusepp. Eesti keele gram-
matika koolidele. Hääliku-, vormi-, tule-
tus-, lause- ja kirjavahemärkide-õpetus har-
jutiste, võtme ja sõnastikuga. K. ü. „Loodus“,
Tartus, 1929. a. Hind 2 kr. 15 s.

M. Meos. Vaatlusi ja harjutusi
õigekirja õppimiseks. I ja II õppeaasta. Au-
tori kirjastus. Hind 80 senti.

Mag. Albert Borkvell. Trigonomeet-
ria õpperaamat kesk- ja kutsekoolidele. K. ü.
„Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 2 krooni.

Verhandlungen der 36. Vertre-
tersversammlung vom 28., 29. und 30.
Mai 1928. in Braunschweig. Selbstverlag der
Deutschen Lehrervereins E. V. Berlin W. 35,
Potsdamer Straße 113, Haus 2.

Jahrbuch des Deutschen Leh-
rervereins 1929. Selbstverlag der Deut-
schen Lehrervereins, Berlin W. 35, Potsdamer
Str. 113.

On ilmunud uus loodusloo õppe-
raamat algkooli IV klassile:

„Väike looduse sõber“

Raamatu on toimetanud uute
õppekavade kohaselt: *J. Lang,*
J. Paris, W. Peet ja G. Reial.

Hind 1 kroon.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Vastutav toimetaja: *Ernst Martinson.*

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*

„Lootusringi Juht“

ilmub E. Õ. Liidu väljaandel karskuskasvatustöö häälekandjana 1929./30. õppeaastal 6 numbrit.

„Lootusringi Juht“

tahab pöörduda tähelepanu karskuskasvatustöö põhimõtteliste küsimuste selgitamisele ja pakkuda õppetajaile ja lootusringide tegelekkudele juhatajatele mitmesuguseid tegevusjuhiseid, kavu, näiteid, teateid ja materjale.

„Lootusringi Juhi“

kaastöolisteks on meie paremad koolikarskustöö tundjad ja sõbrad.

„Lootusringi Juht“

maksab ainult 50 senti aastas, üksiknumber 10 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. Tel. 14-63

Esimest (1928./29) aastakäiku on veel saada. Hind 50 senti.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puududa Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud

noorsooraamatud.

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kikk koldel</i>	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i>	" 25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: <i>Jäämere kangelane</i>	" 100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt</i>	" 100 "
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tappis rebase</i>	" 25 "
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader päästis sõjaväe</i>	" 25 "
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader valutas Saragossa</i>	" 25 "
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i>	" 25 "
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seiklus</i>	" 25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i>	" 25 "
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i>	" 25 "
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemül</i>	" 50 "
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i>	" 150 "
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i>	" 75 "

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parinbak: <i>Soome</i>	Hind 100 s.
Nr. 2.	J. Parinbak: <i>Kevad kutsub</i>	" 100 "

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastuslugu</i>	Hind 75 s.
--------	--	------------

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarmann: <i>Tizian</i>	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i>	" 25 "
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i>	" 50 "

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ „ 1929. a.	" 100 "

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	Hind 100 s.
„ 1926. „ II „	" 200 s.
„ 1927. „ I „	" 200 s.
„ 1927. „ II „	" 200 s.
„ 1928. aastakäik	" 250 s.

L a d u : Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.